www.cec.cat

Muntanya 919

ANY 140 • DESEMBRE 2016

Centre Excursionista de Catalunya 1876

PATAGÒNIA
Caminant sobre el Camp de Gel Sud

REFUGIS
100 anys de la Renclusa

COMARQUES
Vall d'Aran

EXCURSIONISME
Indrets oblidats de la Noguera

PERSONATGES
Les aventures del Caïd Ismail

PARCS NATURALS
L'Univers Patxot i la masia Mariona

3,95 €
00919
9 770212 211006

CURS DE MEDICINA I SOCORS DE MUNTANYA

Del 31 de gener al 4 d'abril del 2017

¿En les nostres activitats de muntanya ja fem el que cal? ¿Estudiem l'itinerari? ¿S'adequa al nostre nivell? ¿Portem la roba que cal, el material necessari?

¿Sabríem què fer amb una fractura d'os? ¿Com podem actuar en un cas d'hipotèrmia? ¿Què és el que no hem de fer mai? ¿Coneixem la importància de les maniobres de RCP? ¿Hem pensat que ens pot afectar l'estrès posttraumàtic? ¿Com podem tractar una persona amb un atac de pànic?

Aquest bagatge no pesa a la nostra motxilla i el podem adquirir en el **Curs de medicina i socors de muntanya**, organitzat pel Centre Excursionista de Catalunya, la UEC de Barcelona i el Club Excursionista de Gràcia. (Amb la col·laboració de l'Escola Catalana de l'Esport i la FEEC)

Més informació i inscripcions: www.cursmsm.org

Organitzen: Centre Excursionista de Catalunya · Club Excursionista de Gràcia · Unió Excursionista Catalunya de Barcelona

Amb el suport de: FEEC · Generalitat de Catalunya · esportcat

Muntanya

Redacció, administració i publicitat
Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10
08002 Barcelona
Telèfon: 933 152 311
revista.muntanya@cec.cat

Director
Ferran Alexandri
ferran.muntanya@cec.cat

Consell assessor
Joan Campañà, Enric Nosàs, Josep M. Sala

Consell de redacció
Jordi Bernat, David Mengual, Alfred Montserrat, Mari Nivera, Damià Pérez, Pau Quesada

Edició i correcció
Ferran Alexandri

Disseny i maquetació
Estudi Toni Inglès

Cartografia
Albert Martínez

Subscripcions i vendes
Marina Simó
Telèfon: 933 152 311
coordinació@cec.cat

Atenció al lector
Ernest Godó
ernest.muntanya@cec.cat

Distribució a llibreries
Llibreria Altaïr
Telèfon: 933 427 177

Impressió
Gràfiques BASSÓ

Dipòsit legal: B-545-1958
ISSN:0212-2111

La revista *Muntanya* respecta les opinions expressades a través dels articles dels seus col·laboradors, però no les comparteix necessàriament, fent propis només els continguts de l'editorial.

La revista *Muntanya*, editada pel Centre Excursionista de Catalunya, segons el que preveu l'article 32.1 paràgraf segon del TRLPI vigent, s'oposa expressament a què qualsevol de les pàgines d'aquesta revista, o bé una part d'aquestes pàgines, siguin utilitzades per a la realització de resums de premsa. Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser feta amb l'autorització dels titulars, tret de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si us cal fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta publicació (*www.conlicencia.com*; 917 021 970 / 932 720 445).

Associació de Publicacions Periòdiques en Català

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Muntanya

ANY 140 • DESEMBRE 2016 919

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

8 Patagònia. Caminant sobre el Camp de Gel Sud
Borja Bouza
Un tresc impactant en una de les regions més remotes del món, a través les terres ermes i solitàries de la Patagònia més desconeguda, caminant per glaceres i paisatges impossibles.

20 Centenari de la Renclusa (1916-2016)
Josep M. Sala i **David Mengual**
Enguany es compleixen 100 anys del refugi de la Renclusa, construït l'any 1916 al peu de la Maladeta pel Centre Excursionista de Catalunya a partir d'un projecte de Juli Soler i Santaló.

34 Aran, l'essència dels Pirineus
Roger Rovira
Una visió particular de la Vall d'Aran, des del punt de vista de l'objectiu del fotògraf, que reflecteix la natura i la vida dels aranesos, que han fet d'aquesta comarca un autèntic país dels Pirineus.

44 La Noguera oblidada. El turó de Montmagastre, la cova de la Vansa i la muntanya d'Antona
Ferran Alexandri
Des d'Artesa de Segre, capital natural del Segre Mitjà, pot fer-se una autèntica mirada al passat prehistòric i medieval a través d'antigues ruïnes i balmes troglodítiques.

56 El Caïd Ismail. Arabista, explorador i espia
Carles Albesa i Riba
La vida aventurera de Joaquim Gatell, un explorador d'Altafulla, conegut amb el nom de *Caïd Ismail*, i els seus viatges pel Marroc i el nord d'Àfrica, una veritable combinació d'espionatge i exploració geogràfica.

62 De la masia Mariona a l'Univers Patxot
Jordi Soler Insa
Per descobrir la renovada masia Mariona, actual seu del parc natural del Montseny, casa que fou del gran mecenes de la cultura catalana: el meteoròleg, bibliòfil i escriptor Rafael Patxot (1872-1964).

SECCIONS **4** Editorial **5** La columna **6** La motxilla de muntanya **68** Publicacions **70** Crònica alpina **72** Vies d'escalada **76** L'excursió del mes **78** Noticiari **81** Objectiu muntanya **82** Índex 2016

El canvi climàtic

La recent confirmació al compromís de París dels països més contaminants del món és una excel·lent notícia que ens fa pensar que estem en el bon camí per tal d'evitar una catàstrofe que podria posar en perill la nostra supervivència com a espècie.

Malgrat la consciència cada vegada més sensible, els canvis climàtics que estem veient en el nostre entorn, com ara el la contaminació atmosfèrica i els seus efectes, no són tan evidents com pot ser el retrocés de les geleres en les muntanyes de tot Europa.

La raó per la qual faig aquesta distinció és perquè els contaminants en l'atmosfera són molt diversos; fins i tot, alguns no tenen només un efecte en el sobreescalfament de la Terra, sinó que el seu impacte és més agressiu i immediat.

M'estic referint a l'anomenada pluja àcida, un fenomen causat per la presència de substàncies molt àcides en la pluja, provinents de la combustió de combustibles fòssils, especialment el carbó, però també dels gasos dels motors dels vehicles.

Recentment, un grup de socis del Centre Excursionista de Catalunya han descobert contaminació per sals d'alumini en diferents llocs dels nostres Pirineus, que poden donar lloc a l'enverinament de rierols i llacs, amb possibles conseqüències devastadores per a la flora i la fauna.

Les sals d'alumini provenen de l'acció dels àcids forts en l'aigua de pluja, que dissolen l'alumini en determinades roques. Aquest problema també s'ha detectat a Noruega, on hi ha una gran preocupació pels seus efectes en el medi.

Hem d'agrair el fet d'aquesta troballa perquè ens ha de permetre fer una anàlisi més acurada de la seva magnitud i poder estudiar possibles mesures per evitar una contaminació molt destructiva.

Josep M. Puente
President del Centre Excursionista de Catalunya

ARNAUD BOUISSOU - MEDE/SG COP21

El 12 de desembre del 2015 s'aprovà l'acord de París, una nova esperança per al món, amb un tractat vinculant per al clima.

DIRECTOR DE MUNTANYA

Protegim la natura i els seus monuments

El paisatge de Catalunya té un patrimoni molt valuós, tant pel que fa a la biodiversitat, la geodiversitat o els béns culturals. Tots aquests espais, per tant, mereixen respecte i atenció, perquè són tresors que cal conservar i estudiar a fons.

És per això, per garantir-ne la protecció, que s'han creat els parcs nacionals, els parcs naturals, els paratges naturals d'interès nacional i les reserves naturals. Tan se val quina sigui la figura de protecció, la qüestió és preservar el medi.

Per contra, queden encara, i potser no ho seran mai, un munt d'indrets que no tenen aquesta empara, i que sovint resten en l'abandó i en la deixadesa dels visitants poc respectuosos. Indrets que no només tenen un interès ecològic, sinó que poden amagar construccions romàniques, antics castells en ruïnes o jaciments arqueològics que són a l'abast de tothom, però que necessitarien una cura i una interpretació dignes.

Hem d'intentar revertir aquesta situació.

Ferran Alexandri

BORJA BOUZA

Foto de portada: El Cerro Domo Blanco, vist des del circ de Los Altares (Patagònia)

La muntanya hi és per a tothom... ¿Però tothom està preparat per anar a la muntanya?

Enric Soler i Raspall

Basat en fets autèntic ament reals, tan reals com la vida mateixa.

CAS 1

—¡Bon dia!

—Bon dia, ¿em pot dir quan falta per arribar dalt del cim del Puigpedrós? –em deia l'home, ensenyant-me el mapa com qui diu: «tot seu, digui'm per on tirar».

—Perdoni, però el Puigpedrós és aquell altre, veu —li mostro sobre el mapa—. Aquests que m'assenyala són els pics d'Engorgs, ¿veu que són dos? I just a l'esquerra queda la tosseta de l'Esquella, ¿veu? (insisteixo, sobre el mapa)... El que vostè diu és aquí, a la dreta (girant-me i assenyalant-lo): aquell d'allà, ¿veu? (de nou mirant el mapa).

—¡Noooo, què diu ara! —em replica. ¡És aquell altre, home! ¡Què m'ha de dir, vostè a mi!

L'home se'n va remugant, muntanya amunt, qui sap cap quin cim. Tampoc crec que li importi massa saber a quin haurà pujat, atesa la seva comprensió del territori.

Aquest episodi em va succeir l'any 1993 quan, després de passar una nit al refugi J. Folch i Girona, em preparava per encarar la pujada cap a la vall de la Llosa i el port de Vallcivera, seguint la traça de la Transpirinenca.

D'aquell dia ençà, ha plogut molt. Ara, encara és pitjor. Veieu, sinó el segon cas.

CAS 2

Una parella se'ns apropa. Porten un GPS que segueixen com si fos paraula de Déu nostre Senyor:

—Perdoneu, ¿ens podeu dir on som?

—Traiem el mapa, per mostrar-los-ho (ells no en porten).

—Mireu, ara som aquí i si seguiu recte amunt arribareu a la carena. ¿On voleu anar, exactament?

—És que hem deixat el cotxe per allà, a baix —indiquen vagament una direcció, un lloc imprecís— i volíem estirar les cames, però hem anat fent, amunt amunt, i ara no sabem ben bé com tornar fins al cotxe. I allargant-nos el GPS, com si diguessin «tot vostre, digueu-nos per on tirar» ens confessen—: Ahir ens vam baixar un track d'internet i hem anat seguint aquesta fletxa, però ara no sabem ben bé on som.

Els diem que el més prudent fóra que donessin mitja volta i que tornessin seguint les seves pròpies passes, però remuguen, molestos, i insisteixen en voler fer una excursió circular. Sobre el mapa, els indiquem una alternativa, tot insistint en què el més prudent fóra que...

Mentre iniciem la davallada, la parella se'n va, sender amunt, cap a la carena, seguint si fa no fa, les traces del GPS.

D'aquests dos supòsits en puc donar fe ja que n'he estat testimoni de primera mà. De ben segur que molts de vosaltres podríeu afegir altres casuístiques similars (es que se m'han acabat les piles del GPS, és que ahir em vaig comprar el planell per saber ben bé on anàvem, etcètera).

Cada vegada hi ha més gent que s'aventura (verb sinònim d'*arriscar* segons l'IEC) a anar a la muntanya sense cap tipus d'experiència prèvia. L'any 2016, els GRAE havien rescatat 290 excursionistes perduts (un 25% més que al mateix període de l'any anterior). La majoria confessaven que havien errat en dos supòsits: a) no haver-se preparat prou bé la ruta; i b) desconèixer completament el territori. A aquests, caldria afegir (i no son pocs) tots aquells que, coneixent suficientment el territori, surten d'excursió (o a córrer) molt escassament abillats i gens preparats per a qualsevol contingència que pugui succeir. El mateix Kilian Jornet, que no es cansa de repetir «No feu com jo, si no sou jo» pot corroborar-ho quan, amb la seva companya l'Emelie Forsberg van haver de ser rescatats a la cara nord de l'Aiguille du Midi (l'any 2013) i van ser severament amonestats perquè només duien unes esportives i cap roba d'abric...

És clar que un accident ens pot passar a tots (els que estan molt preparats i els que no ho estan gens) però entre l'accident i la imprudència hi acostuma a haver el sentit comú (malauradament cada cop menys de moda, en aquest i en tots els altres àmbits de la vida moderna). ¡Desenganyem-nos, el mòbil no ens traurà de tots els atzucacs!

ARA FA QUARANTA-SIS ANYS...

Els ral·lis d'esquí de muntanya

El número 658 (desembre 1971) de *Muntanya* és un monogràfic dedicat a l'esquí de muntanya. Recuperem uns fragments d'un article de Jordi Pons intitulat "Unes impressions sobre els rallyes d'esquí", en què l'autor fa una reflexió sobre la importància i significació d'aquesta modalitat esportiva.

Ens trobem al cor dels Alps, participant al Rallye Internacional d'esquí i alpinisme que anualment organitzen diverses seccions del C. A. Italià i del C. A. Francès. La prova és dura –és una de les principals característiques– i es realitza durant tres dies amb una mitjana de set a vuit hores per etapa. No cal dir que això obliga a una excel·lent preparació, tant tècnica com física. Aquí sí que no val la improvisació, com pot passar en una excursió normal.

Quan per fi sona el senyal, aquella multitud d'homes arranquen a tot tren, per tal de situar-se davant de tots. Els experts saben que és una tècnica que dóna bons resultats a l'hora de la veritat.

S'ha parlat bastant sobre l'aspecte competitiu dels Rallyes, que no agrada a tothom, però és que és molt difícil no trobar competició allí on hi ha dorsals i uns horaris de sortida i arribada. Cal respectar les idees de tots, però també és acceptable que en un Rallye, arribar dels primers o bé dels últims, no té altra compensació que la pròpia satisfacció i la del país que representes.

Es tracta de reagrupar cada any un nombre més o menys limitat d'esquiadors alpinistes sota el marc incomparable de les muntanyes dels Alps o els Dolomites. Donar a conèixer els diferents massissos i confraternitzar per uns dies amb els alpinistes de tot arreu, en un ambient totalment muntanyenc. (...) els participants s'ajuden en els moments greus amb un alt sentit de companyonia.

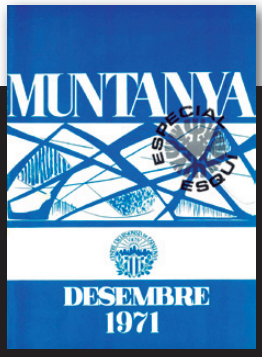

Article complet a:

Després de cinc anys de participar-hi, puc dir com és de lloable la tasca dels homes que desinteressadament hi col·laboren. La majoria són experts esquiadors muntanyencs que posen a disposició dels participants tot el seu esforç i tota la seva tècnica.

Crec, sincerament, com és d'important de tornar a casa amb una medalla d'or, guanyada hora a hora en una lluita franca de sacrifici i esforç. És el resultat d'una llarga preparació. Amb tot, però, potser encara és més important la retrobada amb els homes de muntanya, any darrere any, per compartir, lluny de tota hipocresia la bellesa d'unes valls i d'uns cims nevats que, potser sense aquesta prova, mai no hauríem pogut conèixer i admirar.

REVISTA *MUNTANYA*

BOTA AKU SUPERALP

Les botes de muntanya SUPERALP han estat dissenyades per oferir la màxima protecció i comoditat durant moltes hores. Per això són ideals per fer travesses de diversos dies, que impliquin el transport de motxilles pesades. Tenen l'empenya de pell d'ant i teixit AIR 8000®, cosa que dóna molta flexibilitat, a més d'una membrana impermeable i transpirable de GORE-TEX® Extended Comfort i sola VIBRAM® Fourà, de gran durabilitat i adherència en tota mena de terrenys. Aquestes botes estan fetes amb una triple densitat: una plataforma de niló amb una capa microporosa interna a la cara superior, cosa que facilita una adaptació perfecta de la plantilla a la forma del peu, distribueix uniformement la pressió, impedeix desplaçaments laterals i forntals i absorbeix els impactes. A la cara exterior la plataforma ve reforçada pel perfil Exoskeleton, de poliuretà de densitat mitjana, que dóna estabilitat i durabilitat, amb una cara interna de poliuretà ultralleuger per aconseguir més amortiment i absorció dels impactes. Disponible en versió home i dona. Pes: 700 g (H). Preu: 219 €

www.aku.it

CASC D'ESCALADA I ALPINISME GRIVEL SALAMANDER

Un dels productes estrella de la marca italiana es presenta ara en la nova versió 2.0. És el nou SALAMANDER 2.0 amb un pes de 380 g, de constitució forta, carcasa ABS i escuma en poliestirè per absorbir els impactes. Així mateix, disposa d'obertures noves que aporten més ventilació, i ganxos per poder acoblar la llanterna frontal de manera segura. Una sola talla amb un rang de 54 a 62 cm, ajustable per mitjà d'un sistema de corretges simple, eficaç. A més, es pot personalitzar gràcies a les diferents posicions de regulació. Un altre avantatge important és que, quan guardem el casc a la motxilla, las corretges ocupen el mínim espai, cosa que permet utilitzar la capacitat interior del casc per guardar material. Disponible en groc, blanc i negre. Pes: 380 g. PVP: 56,90 €

www.grivel.com

FRONTAL SILVA CROSS TRAIL 3 I CROSS TRAIL 3X USB

Les prestacions d'aquestes dues frontals destaquen per la il·luminació Silva Intelligent Light de llarg abast i perifèrica en un sol focus, i també per la il·luminació del nou focus FLOW LIGHT, que ens permet adaptar la llum perquè sigui més efectiva en funció del lloc on ens calgui enfocar. Això vol dir, si hem d'enfocar la zona dels peus, el feix de rajos de llum s'eixampla. Si volem enfocar lluny, per exemple, per localitzar una balisa, ens proporciona un feix de llum més concentrat. Aquest canvi en l'amplada del feix lluminós s'aconsegueix de forma senzilla i només quan l'usuari ho necessita. Només cal moure cap avall el focus amb la mà i aconseguir un feix més ample. Per enfocar lluny amb més precisió només cal que girem el focus cap amunt. Consten de 2 leds ultrapotents, són resistents a l'aigua (aptes per fer servir amb pluja, neu o fang), molt compactes, lleugeres i ergonòmiques. Tenen un indicador de bateria (vermell, taronja, verd); són, a més, 100 % polivalents. Potència màxima: 400 lúmens, 5 modes d'il·luminació, abast màxim de 120 m. Versió Cross Trail 3 amb 4 piles AA: 140 €. Versió Cross Trail 3X USB amb bateria Li-On 0,9 Ah: 169 €

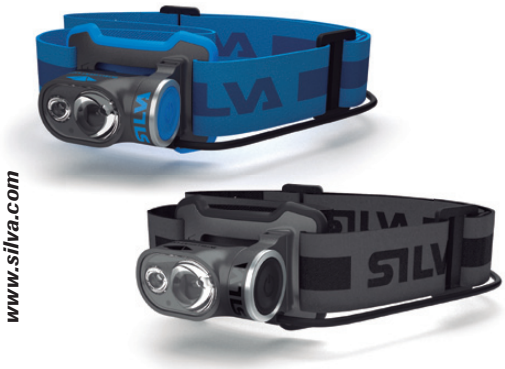

www.silva.com

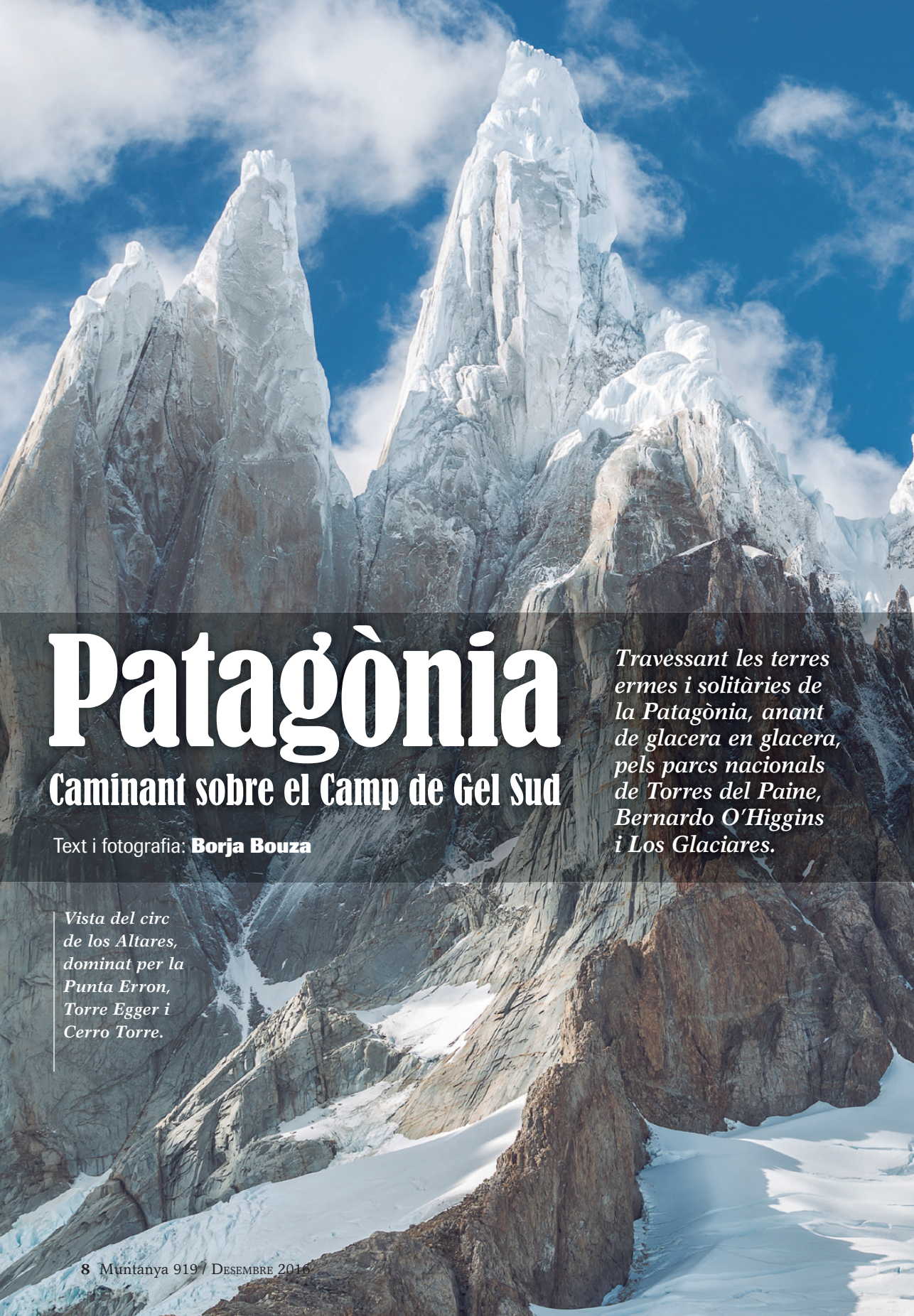

Patagònia

Caminant sobre el Camp de Gel Sud

Text i fotografia: **Borja Bouza**

Travessant les terres ermes i solitàries de la Patagònia, anant de glacera en glacera, pels parcs nacionals de Torres del Paine, Bernardo O'Higgins i Los Glaciares.

Vista del circ de los Altares, dominat per la Punta Erron, Torre Egger i Cerro Torre.

Feia temps que volia conèixer la Patagònia: veure la verticalitat de les seves muntanyes entre les atapeïdes boires, sentir en la meva pell aquell vent que torça arbres, il·luminar-me amb la llum màgica de les postes de sol del sud, i fer camí de glacera en glacera. Volia tot això, però ho volia lluny de les interminables fileres d'excursionistes que tan habituals són en alguns dels recorreguts clàssics de la Patagònia. El recorregut que ara us presento em va permetre conèixer aquelles terres tal i com jo volia.

LA PATAGÒNIA

La Patagònia, paradís d'escaladors i excursionistes, s'estén per la part més austral d'Amèrica. El 75% de la seva superfície ocupa territori argentí i el 25% territori xilè. En pensar en la Patagònia vénen al cap noms mítics de parcs nacionals d'una i altra banda de la frontera: Torres del Paine, Perito Moreno, Los Glaciares, Bernardo O'Higgins... Tots tan espectaculars com populars. Aquests parcs tenen milers i milers de visites cada any, però encara guarden impressionants espais poc transitats que ens meravellen.

Un exemple és el Camp de Gel Sud, que ocupa part dels parcs nacionals de les Torres del Paine i Bernardo O'Higgins a Xile, i del de Los Glaciares, a l'Argentina. Aquesta extensió de gels continentals se situa al llarg de 350 km entre la frontera de Xile i Argentina, als Andes patagònics. Després de l'Antàrtida i Grenlàndia, és la superfície de gel més extensa del món, d'on neixen 49 glaceres.

L'itinerari que us descric passa per aquesta immensa superfície de gel, però també entre vegetació frondosa i espais buits de vida.

Creuat el riu, avancem pel vessant sud de la vall, deixant a la nostra dreta el llac Eléctrico.

Deixem enrere el pas Marconi, la porta d'entrada al Camp de Gel Sud.

EL TRESC

Tot comença a El Chaltén (Argentina), un petit poble que va ser fundat l'any 1985 per qüestions geopolítiques derivades del conflicte entre Argentina i Xile. Però estant allà, la paraula conflicte queda molt lluny: arreu hi ha un ambient amigable i a cada cantonada es respira l'esperit de la muntanya: excursionistes carregant motxilles, agències d'expedicions, hostals i bars on la gent comenta la següent ascensió.

El nom de *El Chaltén* és degut a la muntanya que domina la regió: el Fitz Roy o Chaltén, segons els indígenes (en tehueltxe vol dir 'la muntanya que treu fum'). El poble és el centre logístic de les activitats de muntanya de la regió, i sortint des del mateix poble hi ha un ventall enorme de possibilitats per fer excursions i ascensions de tots els gustos i nivells.

La forma més ràpida d'arribar a El Chaltén és volar a l'aeroport internacional d'El Calafate. Des d'allà, podem agafar un autobús que en unes dues hores i mitja ens deixa a aquesta població.

ETAPA 1 (ARGENTINA)
RIU ELÉCTRICO (460 m)
PIEDRA DEL FRAILE - LA PLAYITA (590 m)
Temps: 6 h

Sortim d'El Chaltén a les 8:00. No queda rastre del vent de 100 km/h que ha bufat durant tota la nit. Amb sol, poc vent i calor, la furgoneta circula per la pista que porta a la llacuna del Desierto. Just al pont que creua el riu Eléctrico, uns 20 km al nord d'El Chaltén, la furgoneta s'atura i apareix el nerviosisme previ a l'aventura. Baixem de la furgoneta, agafem les feixugues motxilles i comencem a caminar en direcció oest. Tan bon punt iniciem el camí, els nervis marxen i apareix el vent que pentina

En pensar en la Patagònia vénen al cap noms mítics de parcs nacionals d'una i altra banda de la frontera: Torres del Paine, Perito Moreno, Los Glaciares, Bernardo O'Higgins...

Les vistes des del campament s'estenen sobre el camp de gel i el Cordón Mariano Moreno.

el fons de la vall per on caminarem durant tot el dia.

El vent és intens (70-80 km/h), però caminem per boscos caducifolis frondosos de *lengas* i *ñires* que l'esmorteeixen, i només prenem consciència de la seva potència quan sortim en alguna clariana que fa volar alguna gorra mal lligada. La resta del camí és plàcid i ben senyalitzat, amb un pendent ascendent molt suau i creuant petits rierols que desguassen al riu Eléctrico. Després de caminar dues hores per aquests boscos que comencen a vestir-se de tardor, arribem al refugi de Piedra del Fraile, el darrer punt civilitzat dels propers dies.

A partir d'aquí el paisatge canvia. Els arbres desapareixen de cop, la vall s'obre mostrant-nos la seva grandiositat, mentre el camí avança entre esbaldregalls i roques que ens dificulten el pas. Estem remuntant la vall glacial pel marge dret del riu Eléctrico, i ho fem fins a arribar a un dels punts singulars del primer dia: el riu Pollone. A diferència dels rierols que ens hem trobat en la primera part de l'etapa, el riu Pollone és ample i cabalós. Cal parar molta atenció per creuar-lo, ja que el cabal circulant, la forma arrodonida dels còdols de la llera i la pesada motxilla són elements desestabilitzadors que, molt fàcilment, poden fer-nos caure al riu. I caure en aquest punt, amb l'aigua molt freda i amb la nostra motxilla mullada, pot representar problemes greus de cara als dies següents.

Creuat el riu, avancem pel vessant sud de la vall deixant a la dreta el llac Eléctrico. El camí continua entre grans blocs de roca fins que arribem a La Playita, una gran i plàcida plana de sorra vora el llac. Aquí acampem, just a sota d'uns penya-segats que ens protegiran dels vents que, de ben segur, bufaran de l'oest durant la nit.

ETAPA 2
LA PLAYITA (590 m) – PAS MARCONI (1.550 m) REFUGI GORRA BLANCA - XILE (1.600 m)
Temps: 8 h

Avui el dia serà llarg. Ens despertem a l'alba. A les 6:00 ja tenim el campament desmuntat i la panxa i les motxilles plenes. Iniciem la marxa sota un cel vermell intens, tan intens com el pendent del camí pel qual avancem en direcció a la glacera Marconi, al peu de la qual arribem després d'una hora de marxa.

Per poder pujar a la glacera cal remuntar una zona amb freqüents despreniments de roca i força vertical (algun pas de III grau), aquest és un dels punts més delicats del dia. Ens encordem i el guia ens comenta que un parell d'anys enrere l'accés a la glacera era directe i fàcil, però en aquest temps la glacera ha

retrocedit, deixant al descobert el substrat rocós, la morfologia erosionada del qual fa difícil l'accés a la llengua glacial.

Iniciem la marxa per sobre de la glacera Marconi i continuem la nostra progressió en direcció al pas Marconi. El primer tram sobre la glacera és fàcil i suau: el gel està cobert per una important massa d'esbaldregalls que permeten avançar sense l'ús de grampons. Però passada una mitja hora el pendent s'intensifica i amb ell apareixen les primeres esquerdes profundes i els seracs. És un tram delicat i cal parar molta atenció a les esquerdes i a les allaus que procedeixen de les moltes glaceres penjades, i de les cascades de seracs que se succeeixen a banda i banda. Sota la constant mirada de l'agulla Pollone, evitant les profundes esquerdes i escoltant els espetecs de les incansables allaus, aconseguim remuntar els 800 m de la glacera: arribem al pas Marconi (1.550 m), el nostre punt d'entrada al Camp de Gel Sud.

Des d'aquí decidim anar al refugi Gorra Blanca. Tot i que per arribar-hi ens desviem prop d'una hora del nostre itinerari, els forts vents que es preveuen durant la nit fan que aquesta sigui l'opció més raonable i segura. El refugi és confortable. Compta amb sis lliteres, taules, estris de cuina i, el que és més important, ens permet despreocupar-nos dels vents i nevades de la nit i dormir plàcidament.

ETAPA 3
REFUGI GORRA BLANCA (1.600 m)
CIRC DELS ALTARES (1.350 m)
Temps: 6 h

Sortim del refugi ben d'hora en direcció sud, amb els grampons posats i immersos en ple Camp de Gel. El dia és especialment fred i el vent de l'oest ho intensifica encara més. Comencem a caminar ben abrigats mentre desfem, durant poc menys d'una hora, les passes del dia anterior.

Aquest primer tram és fàcil, avançant pel suau pendent descendent de la glacera. A poc a poc deixem enrere el pas Marconi, mentre els vents que el travessen obren escletxes als núvols entre els quals podem veure els imponents cims que voregen el coll.

Sota la constant mirada de l'agulla Pollone, evitant les profundes esquerdes i escoltant els espetecs de les incansables allaus, aconseguim remuntar els 800 m de la glacera

Continuem caminant sobre el gel i arribem a una zona pràcticament horitzontal on les esquerdes augmenten en densitat i profunditat. Les nevades de les nits anteriors amaguen les esquerdes més estretes, una situació de risc que minimitzem fent dues cordades. La disposició de les esquerdes ens fa avançar molt len-

tament. No podem anar en línia recta, hem d'esquivar les esquerdes i seguir els trams on el gel està prou consolidat.

En tres hores de marxa el vent es calma, desapareix la boira i surt el sol. A l'oest se'ns obre una mar de gel immens on tots els blancs i blaus hi són presents, un paisatge on cel i terra s'abracen en un desconegut horitzó esquitxat per les muntanyes del Cordón Mariano Moreno.

Davant d'aquest paisatge immensament blanc, decidim descansar. Seiem per alimentar el cos i l'ànima, i aquí entenem allò que diuen dels esquimals, que posen diferents noms al color blanc de la neu. Tot és blanc, però al mateix temps... ¡hi ha tants matisos!

Reprenem la marxa, la nostra atenció se centra novament en cada passa que fem per minimitzar el cansament i evitar caigudes en les esquerdes, que semblen no tenir fons. Finalment ens apropem cap al peu de la serralada que ens queda a l'est i busquem un espai per acampar.

El pendent és pronunciat; per això construïm un parell de murs i terrasses per plantar les tendes. Un cop muntades truquem per telèfon satèl·lit a El Chaltén perquè ens informin de la meteorologia del dia següent. Hi ha previsió de vent intens i fortes precipitacions en forma de neu, de manera que decidim quedar-nos l'endemà al campament.

ETAPA 4
CIRC DELS ALTARES (1.350 m)

Les previsions es compleixen. Les nevades i el vent són forts de matinada. Refugiats a la tenda, esperem que les condicions canviïn, llegint i parlant de les etapes passades i de les que queden per venir. Després d'unes hores tot és silenci. El vent ha baixat d'intensitat i ja no neva. Decidim fer una curta caminada i endinsar-nos una mica més al Circo de los Altares.

Aquest és, sense dubte, un dels llocs més màgics en què hom pot estar. Un paratge desolador culminat per les imponents muntanyes del Cerro Torre, la Torre Egger, la Punta Erron, l'agulla Standhart i tants altres cims esculpits pel vent i el gel. Bocabadats, tornem al campament dient a reveure a la cara oest d'aquells magnífics cims.

Vista del circ de los Altares, dominat per la Punta Erron, Torre Egger i Cerro Torre.

ETAPA 5
CIRC DELS ALTARES (1.350 m)
LLACUNA FERRARI (1.350 m)
Temps: 8 h

Aquest dia és llarg. Comencem remuntant la glacera Viedma pel vessant est. Caminem prop de les morenes laterals, on les esquerdes s'alternen amb acumulacions d'aigua sobre el gel, que dificulten l'avançament. Cal assegurar-se que per on trepitgem, el gel és compacte i aguanta el nostre pes. Tot i que el recorregut no és llarg, el ritme és lent fins que deixem la glacera i comencem a caminar per les morenes laterals.

Sense grampons i sense esquerdes profundes, avançar ens resulta més còmode, tot i que el morfologia morènica del terreny fa que hi hagi un munt de pujades i baixades que fan que aquest tram sigui força cansat. Ara, el terreny ve dominat per una successió de petites llacunes glacials.

Aproximadament vuit hores després d'haver deixat enrere el campament del Circo de los Altares arribem la llacuna Ferrari, on farem nit protegits per anells de roca que emparen les tendes. Un cop instal·lats, pugem als vessants que envolten el campament, des d'on hi ha unes bones vistes de la immensitat del camp de gel. Amb bon temps i sense vent, decidim fer el ritual diari del mate i el sopar fora de les tendes.

ETAPA 6
LLACUNA FERRARI (1.350 m)
CAMPAMENT LLACUNA TORO (667 m)
Temps: 9 h

Tot i la protecció dels anells de roca, la tenda ha patit molt durant la nit. Suposo que la proximitat del Paso del Viento (1.500 m) hi té alguna cosa a veure. És just cap on ens dirigim aquest matí, remuntant un desnivell de 300 m en direcció est. La pujada es fa per terreny rocós. Segons que anem guanyant alçada, la perspectiva sobre l'immens camp blanc de la glacera Viedma i les muntanyes que formen el Cordón Mariano Moreno és més espectacular.

En poc més de dues hores arribem al Paso del Viento, que fa honor al seu nom. Ens resulta difícil mantenir l'equilibri, però per la singularitat d'aquest punt, hi estem una estona per acomiadar-nos del Camp de Gel. En aquell moment un seguit d'idees em venen al cap. La llarga distància des de Catalunya, la dificultat en arribar a aquell punt, la probabilitat que en un futur proper no es pugui viure el silenci i la soledat d'aquest indret. Tot això fa que acabi pensant que, probablement, aquella visió sigui l'última que tingui d'aquest espectacle glaçat. Les emocions són alegres per haver vist un meravella com aquella, però també són tristes a causa del comiat. Aquest instant i aquest lloc signifiquen un dels moments més emotius de tot el recorregut.

Durant una hora caminem sobre el gel mentre gaudim de la visió de tot el recorregut d'aquella immensa llengua

Després de les fotos de rigor, amb la barreja d'emocions de fons, comencem el descens. El paisatge ve dominat pel pic del Cerro Solo (2.121 m) i per les llengües de gel, que cauen precipitadament per les valls glacials. La blancor de les glaceres Túnel Superior i Inferior ens acompanyen durant gran part de la baixada, que fem per un fort pendent sobre materials sorrencs. El camí s'acaba quan interceptem la glacera. Ens posem els grampons i la remuntem. Durant una hora caminem sobre el gel mentre gaudim de la visió de tot el recorregut d'aquella immensa llengua. Des del peu per on anem caminant fins a la part superior, grans seracs es desprenen sobtadament.

Arribem al final del peu de la glacera Túnel Inferior, que dóna lloc al riu Túnel. El nom de Túnel es pot entendre quan observem el final de la glacera: una enorme cova de gel s'obre davant nosaltres. Ens resulta impossible apropar-nos a la cova pel cabal i la velocitat del riu, que voregem durant mitja hora fins a unes profundes i estretes gorges, on ens trobem novament amb el riu Túnel. Ara cal creuar-lo i per fer-ho utilitzem un pont tirolès que penja sobre la imponent gorja.

Caminant prop de les morenes laterals, on les esquerdes profundes són freqüents.

Després de deixar la glacera Túnel i creuar-ne el riu, ens apropem al llac del mateix nom.

Passat aquest punt, i després de vorejar el llac Túnel, en poc més de mitja hora arribem al campament Toro, on el color verd d'un bosc esplèndid és el protagonista.

ETAPA 7
CAMPAMENT LLACUNA TORO (667 m)
CAMPAMENT D'AGOSTINI (615 m)
Temps: 7 h

Des de la llacuna Toro podem tornar directament a El Chaltén en unes sis hores, però nosaltres decidim allargar una mica més el recorregut per anar a la llacuna Torre.

En només dos dies el paisatge ha canviat completament. El gel ha deixat pas a una vegetació arbustiva que inunda tots els indrets per on caminem, seguint el curs del riu Túnel. Una hora després deixem el riu i ens dirigim cap al nord.

A poc a poc, el pendent del camí comença a augmentar i amb ell la vegetació passa de ser arbustiva a arbòria, amb les *lengas* com a espècie dominant. Aquest tram del camí és poc concorregut i la densa vegetació dificulta trobar el sender. De cop i volta, en arribar als 1.100 m la vegetació desapareix i ens trobem en un vessant nu, amb un fort pendent que hem de remuntar. Les motxilles ja no són tan pesades, però el cansament acumulat de tots els dies fa que pujar més de 800 m de desnivell sigui igualment difícil.

La pujada acaba en la Loma del Pliege Tumbado (1.494 m). En arribar-hi veiem com l'esforç ha valgut la pena. La vista es espectacular: Cerro Torre, Cerro Huemul i Fitz Roy. Aprofitem l'espectacle i l'absència de vent per dinar en aquest mirador privilegiat.

EL GEL HA DEIXAT PAS A UNA VEGETACIÓ ARBUSTIVA QUE INUNDA TOTS ELS INDRETS PER ON CAMINEM

Amb les energies recuperades iniciem el descens. El corriol discorre sobre un terreny sorrenc amb un pendent molt fort. En aquest tram alguns dels integrants del grup comencen a patir la sobrecàrrega d'esforç als genolls, fins

Baixant de la Loma del Pliegue Tumbado, el protagonista és el Fitz Roy, al qual acompanyen la glacera i llacuna Torre.

que arribem a un nou bosc atapeït de *lengas*. Ara el pendent se suavitza i és més còmode progressar. En poc menys de dues hores arribem al fons de la vall, on hem de creuar amb tirolina el riu Fitz Roy. Un cop travessat el riu, al campament es troba a 20 minuts de marxa.

En poc menys de dues hores arribem al fons de la vall, on hem de creuar amb tirolina el riu Fitz Roy

Des del campament podem arribar a la llacuna Torre en 20 minuts. Des de la gran morena frontal que limita la llacuna per la seva part est es veuen les espectaculars glaceres Torre i Grande, coronades per l'impressionant Cerro Torre. La tarda és molt boirosa i només podem gaudir de les vistes durant uns pocs segons.

ETAPA 8
CAMPAMENT D'AGOSTINI (615 m)
EL CHALTÉN (396 m)
Temps: 3 h

Per primera vegada en vuit dies, avui no cal matinar. El trajecte fins a El Chaltén és curt (uns 9 km), el camí està ben marcat i el pendent descendent és suau i còmode.

La sensació que això ja s'ha acabat s'instal·la en tots nosaltres i la barreja d'emocions, tristes i alegres, torna de nou. Així, cada 10 o 15 minuts ens resulta inevitable girar-nos per guardar en la nostra memòria una nova imatge d'aquell paisatge que es comença a tenyir de tardor. De cop, des del punt més al d'un turó, veiem aparèixer la civilització. El Chaltén s'estén sota els nostres peus i, en veure-ho, totes les vivències tan intenses i tan presents es van guardant en algun racó de la memòria on romandran per sempre.

RECOMANACIONS

El recorregut descrit requereix de certa experiència, perquè es tracta d'un tresc de llarga durada, on carregarem pesos importants. El material d'alpinisme, les provisions, les tendes i els efectes personals fàcilment arriben als 25 kg. Tot i que el recorregut es pot fer sense guia, és molt recomanable comptar amb el guiatge de persones experimentades que coneguin bé la zona, ja que hi ha molts punts del recorregut amb riscos importants que requereixen un bon coneixement. L'època ideal per fer aquest tresc és des d'octubre a març, tot i així en el Camp de Gel les temperatures sota zero estan garantides.

El Chaltén, on comença i acaba el tresc.

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

CENTENARI DEL REFUGI DE LA RENCLUSA 1916-2016

Text: **Josep Maria Sala i Albareda / David Mengual**

Enguany es compleixen 100 anys del refugi de la Renclusa, construït l'any 1916 al peu del massís de la Maladeta pel Centre Excursionista de Catalunya, a partir d'un projecte de Juli Soler i Santaló.

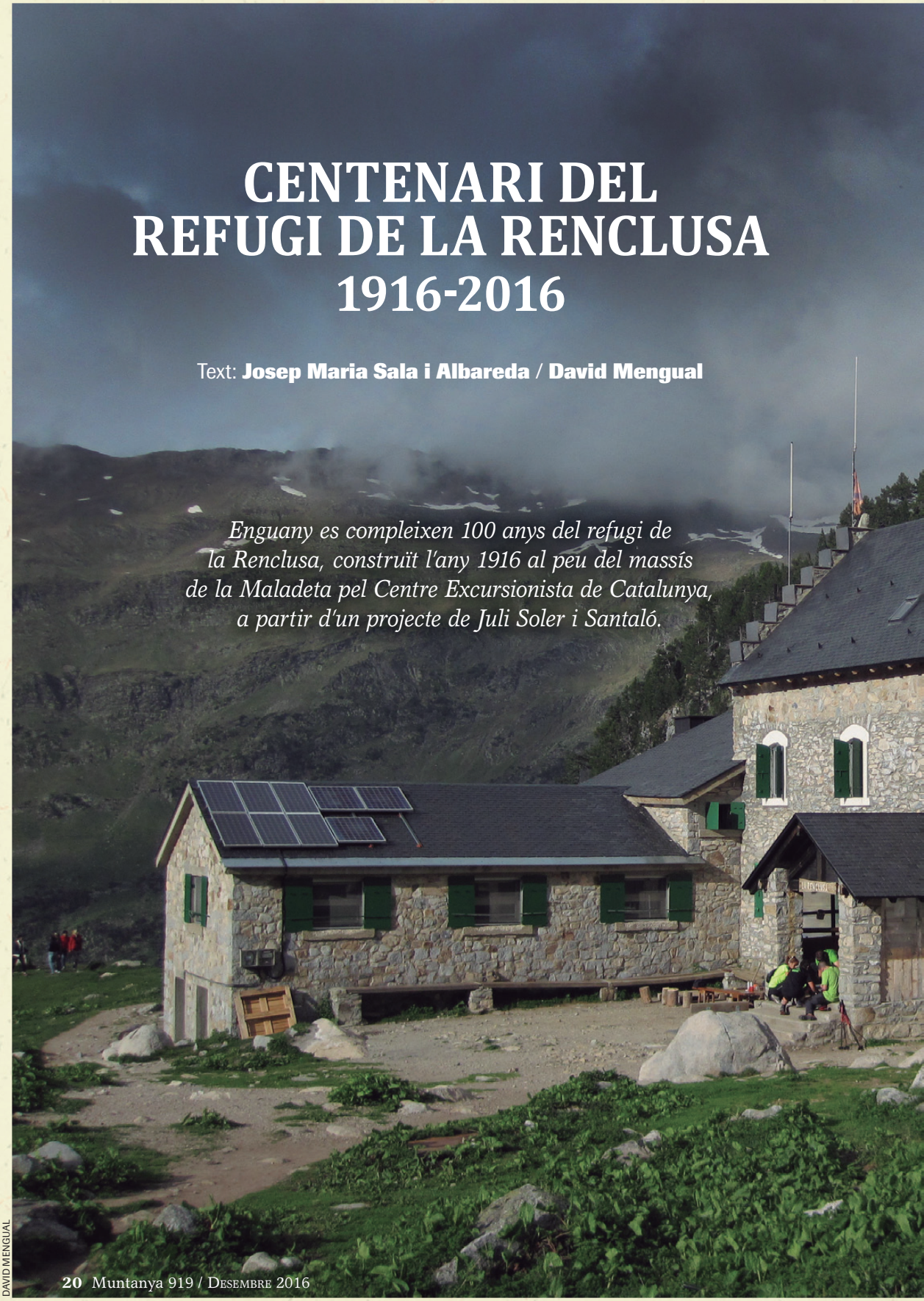

DAVID MENGUAL

A Europa, a finals del segle XVIII i al llarg del XIX, amb l'eclosió del romanticisme, s'estén i pren forma l'interès per la natura i el món de la muntanya. Vençudes les pors i creences que el desconeixement de la realitat de la muntanya, privava al poble de conviure-hi, cada cop són més els que s'hi apropen per admirar la seva bellesa i, a poc a poc, per dominar les seves alçades i petjar les seves glaceres i conquerir els seus cims.

ELS PRIMERS CLUBS ALPINS

Els primers en obrir aquest camí són els homes de ciència que volen conèixer a fons la terra que trepitgen i les seves característiques. Entre ells es destaca un estudiós suís, Horace Bénédict de Saussure, que des de la seva ciutat natal de Ginebra, contemplava els cims nevats dels Alps. El desig de petjar el cim més alt era molt fort i, amb la finalitat de trobar el camí, va prometre una important quantitat de diners als que hi arribessin i marquessin el camí. Van ser sis homes de Chamonix, dels que vivien sota el domini del Mont Blanc, el cim que tan fortament atreia a Saussure, els que acceptaren la oferta. I d'aquests foren Jaques Balmat i el Dr. Paccard, els qui el 8 d'agost de 1786 van assolir el cim per primera vegada. L'any següent, Saussure, acompanyat per un nombrós grup de guies realitzà el seu desig de fer el cim. Saussure va donar a conèixer aquesta gesta al món científic i tingué un gran ressò. Amb aquest fet es dóna data de naixement i la majoria d'edat al que s'anomenà *alpinisme*, aquesta força que porta a la conquesta de la muntanya.

El moviment s'estén i dels països més avançats d'Europa cada cop són més els personatges que es llencen a aquest estudi i conquesta de la muntanya. Neixen els clubs alpins, que agrupen als practicants de la nova afició. A Anglaterra neix el primer club alpí l'any 1857, l'Alpine Club de Londres. Després foren creats successivament l'Österreichischer Alpenverein (1862), el Schweizer Alpen-Club (1863), el Club Alpino Italiano (1863), el Deutscher Alpenverein i el Club Alpin Français (1874).

WWW.VILLE-GE.CH

Retrat d'Horace Bénédict de Saussure amb el Mont Blanc al fons.

WWW.SUMMITPOST.ORG

Dibuix de Jacques Balmat i el Dr. Paccard baixant del Mont Blanc.

A casa nostra, concretament a Catalunya, l'afició per la natura i la muntanya també arriba i a exemple dels països que fundaren un Club Alpí, a Barcelona neix el 1876 l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, que després esdevindria el Centre Excursionista de Catalunya o Club Alpí Català.

ELS PRIMERS REFUGIS DE MUNTANYA

La proliferació de practicants del nou esport, sota l'excusa científica de conèixer a fons els diferents aspectes del món muntanyenc, crea la necessitat de disposar d'uns edificis, cabanes, etc., que puguin donar cobertura i satisfer les mínimes necessitats dels que es llancen a la muntanya. Neixen els refugis de muntanya, bastits pels clubs alpins amb algunes ajudes, no sempre dels poders públics, que amb el temps cobriran els principals massissos muntanyencs de cada país.

Els Pirineus, seguint l'exemple alpí, són cada vegada més estudiats, amb els seus cims principals vençuts un rere l'altre, i això demana la construcció dels corresponents refugis.

França és la pionera en aquest aspecte i ja el 1890 edifica el primer refugi, el de Tucarroya, que facilitarà la pràctica de l'excursionisme. Posteriorment el 1899 construeixen el refugi de Cortalets al peu de la pica del Canigó, que esdevé el primer refugi al Pirineu Oriental. Aquest fet estimula els excursionistes catalans. El president del Centre Excursionista de Catalunya, Cèsar August Torras, incansable coneixedor i divulgador del Pirineu català en el seu sector oriental, llançà la idea de construir el primer refugi en els nostres Pirineus.

S'escollí l'indret d'Ulldeter en el circ on neix el riu Ter, als Pirineus ripollesos. Amb l'ajuda dels socis i amics, s'aixecà l'edifici projectat per l'arquitecte del CEC Jeroni Martorell. Fou inaugurat el 25 de juliol de 1909. Original però de difícil conservació, donà servei als excursionistes durant anys, amb freqüents reparacions per mantenir-lo en servei fins a la guerra civil del 1936-1939, període en què sense treballs de conservació i ocupacions incontrolades es causaren importants desperfectes a tota la construcció. Acabada la guerra amb les dificultats inherents i a causa de l'alt cost de les reparacions el refugi quedà en un estat precari i de destrucció lenta i progressiva.

El CEC, conscient del servei que prestava el xalet i del seu valor moral, prengué la decisió de construir-ne un de nou, al mateix lloc del circ d'Ulldeter, però a una altura un xic inferior a la del vell. En fou l'arquitecte el soci Jordi Bonet i Armengol. Va ser inaugurat l'any 1959, amb les condicions d'un edifici modern.

El primitiu refugi d'Ulldeter l'any 1909.

AFCEC

L'ATRACCIÓ DE L'ANETO

Però el temps no s'atura i l'atracció de l'Aneto, el cim més alt del Pirineu, és vençut el 20 de juliol de 1842 per Albert de Franqueville i Platon de Tchihatcheff, acompanyats pels guies de Luchon, Arrazau, Redonnet, Sanio i Sors. Això féu que cada vegada més excursionistes volguessin petjar l'Aneto, i aquest fet comportava l'existència d'un lloc per fer-ne la base, dotat d'un mínim de comoditats, per preparar les ascensions programades, cosa que la cabana de la Renclusa evidentment no podia donar. La major part dels excursionistes venien de França i dels països europeus i, per tant, havien de salvar la carenada pirinenca. Per l'Hospital de França, s'enfilaven cap al port de Benasc i d'allí baixaven cap al fons de la vall de l'Éssera per enfilar-se tot seguit cap a les glaceres i guanyar la imponent Maladeta amb els seus cimals fins a l'Aneto. Un itinerari molt llarg que demanava dos dies i, per tant, un lloc on poder fer nit i reposar.

Un veí de Benasc, en Francisco Cabellut, va condicionar una barraca que tenia en un replà sota el port de Benasc i oferia un rústic allotjament de cara a la Maladeta. Per altra part, un altre benasquès, Padrón i Mora, de sobrenom *Sebastiano*, havia condicionat el 1870 una balma en el penya-segat per on es despenja el riuet de la Renclusa com a rudimentari hàbitat, protegint-lo amb una rústica paret i dotant-lo d'uns matalassos i uns fogons, que servia per donar acolliment als muntanyencs. Completava el mobiliari de la cabana, un rosari, el rellotge del Sebastiano i un ram de boix beneït. Era la competència del Cabellut amb comoditat i sobretot netedat.

Retrat del geògraf i viatger Platon de Tchihatcheff, el primer home en trepitjar el cim de l'Aneto.

Grup d'alpinistes a la glacera de l'Aneto l'any 1927.

IGNASI CANALS I TARRATS (AFCEC)

JULI SOLER I SANTALÓ (AFCEC)

La cabana que usava Juli Soler i Santaló durant les obres del refugi de la Renclusa, l'any 1913.

Cal recordar que aquesta balma-cabana tingué un hoste especial en els temps de les últimes carlinades, quan la família Mora, per tranquil·litat deixà per un temps la cabana sense guarda. Un soldat francès, desertà del seu regiment i traspassà la frontera i s'instal·là a la cabana per una temporadeta, fins que fou localitzat per un oficial francès que el retornà al seu país des de Benasc. Ell no volia pujar a l'Aneto, però sí que volia viure tranquil.

El 1907 *Sebastiano* cedeix els seus drets a la cabana al seu cosí Josep Sayó, conegut com a *Pepe el de Llausia*, que amb la seva muller i dues filles milloren la cabana fent-la més endreçada i acollidora.

Al mateix temps que Cèsar August Torras aixecava el refugi d'Ulldeter, l'enginyer i soci del Centre Juli Soler i Santaló, ferm muntanyenc enamorat de la Vall d'Aran i dels alts Pirineus aragonesos, covava la idea de construir un refugi amb totes les comoditats possibles en aquells temps per donar una base important i còmoda als interessats a pujar a l'Aneto i altres cims. Creu que el lloc adequat per a aixecar-lo és el planell de la Renclusa, a tocar de la rústica cabaneta. Gràcies a les seves fortes amistats entre propietaris i autoritats aragoneses, aconsegueix el permís i el terreny per construir el refugi.

CONSTRUCCIÓ DEL REFUGI DE LA RENCLUSA

L'Ajuntament de Benasc cedeix la pedra i la fusta dels seus boscos necessària per a la construcció, així com la construcció d'un forn per a fer la calç necessària.

Es fa construir una cabaneta adossada a la paret on hi ha la cabana que ha servit i serveix encara de refugi, per fer-hi estada i seguir les obres ben a prop, és la *Villa Maladeta*, com ell la bateja. Corre l'estiu de 1913 i es fan les primeres operacions, com ara anivellar terrenys i construir els fonaments de l'edifici. Però ve la tardor i l'hivern i els treballs es paralitzen. Amb el bon temps es reprenen les obres amb intensitat i amb el seguiment ben a la vora de Juli Soler, suportant les incomoditats de *Villa Maladeta*. El primer de maig de 1913 pugen a la Renclusa a senyalar el terreny concedit al Centre el Sr. Claver, enginyer en cap del districte forestal d'Osca, acompanyat del Sr. Mas, el seu ajudant, els guardes forestals i Josep Sayó, futur guarda del refugi i molt amic de Juli Soler.

— *¡Aquí quieren construir el refugio!*– s'exclama el Sr. Claver. — *¡Si esto es la Siberia española!*

En Juli Soler diu que s'esperi a veure el refugi construït i canviarà d'opinió. Passen tot seguit a marcar el terreny: «Sitio denominado *La Renclusa* del Monte nº 30 del Catálogo Oficial Valle de la izquierda del río Ésera, para proceder a la entrega de una hectárea de terreno de

JULI SOLER I SANTALÓ (AFCEC)

Construcció del refugi de la Renclusa, el 1913.

aquella partida que limita: al Norte por la Miranda (que da al valle del Ésera) y al este y sur por unas líneas de mojones y al oeste con el valle que limita la partida de Paderna.»

Finalitzat el marcatge del terreny a ocupar, Juli Soler recordà al Sr. Claver que el CEC tenia concedit ocupar un petit espai proper al mateix cim de l'Aneto per construir un petit refugi per a casos d'emeregència i que, per tant, també seria convenient pujar a marcar l'espai a ocupar. El Sr. Claver, amb cara de sorpresa exclamà:

— ¡Estará usted de broma amigo Soler. Ya le autorizo yo que usted suba y señale el terreno!

Tot seguit deixaven la Renclusa i baixaren cap a l'Ajuntament de Benasc, on es redactà l'acta dels límits del terreny i la cessió d'aquest terreny per construir-hi el refugi. Passa l'estiu de 1913 i les obres s'han de parar a l'avançar la tardor i arriba l'hivern i l'espera del proper estiu. Desgraciadament, Juli Soler i Santaló mor el 30 d'abril de 1914 privant-lo de veure acabada la seva obra, però el CEC, en homenatge al finat, decideix acabar el refugi. Es treballa activament els estius de 1914 i 1915, deixant l'obra quasi llesta de tal manera que es prepara la inauguració per al 5 d'agost de 1916.

Retrat de Juli Soler i Santaló, de la galeria d'excursionistes il·lustres del CEC.

JULI SOLER I SANTALÓ (AFCEC)

Forn de calç durant les obres del refugi de la Renclusa l'any 1913.

UN LLAMP FULMINA JOSEP SAYÓ, EL FUTUR GUARDA

Mentrestant, una filla d'en Sayó, la Teresa, es casa amb l'Antonio Abadías, que serà un bon puntal per ajudar al bon funcionament del refugi. Mentre s'acaben els últims detalls, s'avança en la preparació dels actes d'inauguració. Hi ajudà molt el sacerdot Mn. Jaume Oliveras Brossa, ferm muntanyenc i actiu soci del Centre. S'invitaren les autoritats oficials, els presidents d'entitats amigues i excursionistes i els respectius presidents de les diverses seccions del Club Alpí Francès.

Anaren arribant els convidats i excursionistes diversos. Entre ells, dos alemanys residents a Barcelona, l'Adolf Blass i l'Eduard Kröger a qui el propi Mn. Oliveras s'oferí a acompanyar-los a l'Aneto, juntament amb Josep Sayó com a guia. Segons el relat publicat per Mn. Oliveras al butlletí núm. 260 del CEC el setembre de 1916, i posteriorment en un relat més extens titulat «Els llamps de la Maleïda (1917)», van sortir de la Renclusa a bona hora del 27 de juliol de 1916 i assoliren l'Aneto sense dificultats, però el temps bo fins aquell moment, començà a canviar i a cobrir el cel amb amenaçadores nuvolades que aviat deixaren caure uns primers ruixats d'aiguaneu, acompanyats d'uns primers trons. Sayó, un home experimentat, es feu càrrec del perill i ordenà marxar al més ràpidament possible. Mentre espetegaven els primers llamps i Mn. Oliveras amb Kröger passaven a tot córrer el pas de Mahoma, es va sentir un llamp especialment fort. Estirats sobre la neu esperaren que arribessin en Sayó i en Blass, però Mn. Oliveras, alarmat i anguniós, tornà enrere i amb el cor encongit descobrí els cossos de Sayó i Blass. Pensant en la seguretat i en l'estat d'ànim de Kröger li digué que no els havia trobat i que potser havien baixat per una altra banda i sota la tempesta baixaren cap a la gelera. Un cop desencordats i ja fora de perill comunicà la tràgica notícia a Kröger abans de baixar a la Renclusa, on la nova d'aquest accident paralitzà l'esperit de festa i convertí el goig en una immensa desolació. Es féu arribar al Centre des de Benasc un telegrama explicant la desgràcia i s'aturaren els actes de la inauguració. Es prengueren disposicions per baixar els cadàvers a Benasc i donar-los digna sepultura. En Sayó fou enterrat al cementiri de Benasc i Blass fou baixat a Barcelona per lliurar-lo a la seva família.

Passat el trasbals i asserenats els ànims, es prengueren les disposicions legals perquè el gendre de Josep Sayó, el casat amb la seva filla Teresita, pogués fer-se càrrec de l'administració i gestió de la Renclusa, que amb el temps es guanyà l'estima i simpatia de tots els que en un moment o altre passaren pel refugi.

LA RENCLUSA DES DE 1916 A 1936

Amb la gestió d'Antonio Abadías, acompanyat de la seva esposa Teresita, el refugi complí la seva missió de donar acolliment i en cas necessari d'ajuda i auxili a tots els excursionistes o simples turistes que feren servir les seves instal·lacions. Són els anys en què els socis més actius del Centre es dediquen a pujar els cims prominents del Pirineu per primera vegada amb esquís, seguint el camí obert pels francesos.

Després d'un intent fallit pel mal temps l'hivern de 1920, l'abril de 1922, l'Aneto es pujat amb esquís per primera vegada pels catalans

Lluís Estasén, Josep Maria Soler i Coll, Carles Feliu i Enric Ribera. Des de Portilló, en Ribera i el guia anaren directament a l'Aneto i els altres intentaren pujar prèviament a la Maladeta, però hagueren d'abandonar el projecte quan es trobaven a uns 200 m del punt més elevat. Al descens visitaren el coll Maleït i els resultà perillós el pas de Mahoma a causa del glaç que el recobria. Però després d'un llarg treball de piolet aconseguiren el cim. Era l'esperit d'anar més enllà en la pràctica de l'esquí. Josep Maria Guilera fa una completa explicació en el butlletí del Centre (Nadal del 1923). Un altre soci actiu, en les excursions hivernals, Josep Torrent i Sostres, fa per Setmana Santa del 1929, l'Aneto i el Posets, que és la primera nacional feta a l'hivern. Els francesos usen el refugi com a base per les seves excursions i en Jean Arlaud ens dóna la notícia en el butlletí d'una estada a la Renclusa per Nadal de 1932 .

I són les travessies amb esquís les que van prenent embranzida i fan conèixer el Pirineu nevat. Com per exemple la realitzada per Albert Oliveras i Folch el juny de 1935, de Benasc a la Renclusa per Castanesa, Llossàs i Aneto.

SANTIAGO PERDIGÓ I DÍAZ (AFCEC)

El guia Josep Sayó a la gelera de l'Aneto l'any 1915.

Malauradament venien temps difícils, el juliol de 1936 començava la salvatge guerra civil a Espanya i l'activitat normal de la Renclusa quedà paralitzada.

LA RENCLUSA A PARTIR DE 1939

Acabada la guerra civil l'abril de 1939, la Renclusa posà tot l'interès en recuperar la seva funció de refugi de muntanya i refer els danys causats pel pas del temps i per les eventuals

JOAN NONELL I FABRES (AFCEC)

El refugi de la Renclusa el 1916.

JULI SOLER I SANTALÓ (AFCEC)

El primitiu refugi de la Renclusa.

ocupacions de les forces militars com a lloc de vigilància de passos fronterers.

El pas del temps anà suavitzant de mica en mica, els requisits exigits per les autoritats militars per poder accedir a la carenada pirinenca, ja que en una ampla zona tocant a la serralada era declarada zona pirinenca d'accés restringit i per poder anar-hi era necessari un permís oficial, que justificant els motius lliurava la policia. Amb aquest panorama era difícil fer excursions al Pirineu i més difícil encara pels nostres amics de més enllà de la frontera. Amb tot, coneixedors del país, més d'una vegada els excursionistes, esquivaren els controls i rondaren per aquelles muntanyes.

El 1951 s'esqueia el 75è aniversari de la fundació del Centre, i amb aquest motiu la directiva, demanà i obtingué de la Federación Española de Montaña el permís per muntar el tradicional campament de muntanya, que cada estiu la federació muntava, i el permís es demanà per fer-lo a la Renclusa. Es treballà en preparació i es va convidar a participar a totes les entitats muntanyenques de l'estat i al Club Alpí Francès amb les seves seccions. La resposta fou entusiasta per part de totes les entitats convidades.

El president del Centre, Lluís de Quadras, volgué deixar memòria d'aquesta celebració elevant al cim de l'Aneto una monumental creu d'alumini duta pels muntanyencs. Aquesta creu, desmuntada en peces, fou pujada al cim pels membres del campament, i muntada al cim de l'Aneto el 12 d'agost. Mn. Oliveras, que havia pujat a la Renclusa, celebrà missa a la capella i va beneir la creu desmuntada i als seus esforçats transportistes. Al cim, el sacerdot francès Mn. Lefranc, al peu de la creu, celebrà la missa i beneí la creu que porta la inscripció: «Protege, domine, plebem tuam per signum Sanctae Crucis» (Protegeix senyor al teu poble pel senyal de la Santa Creu). La creu pesava 90 Kg i va requerir la participació de 80 voluntaris per tal de col·locar-la al cim, muntar-la i deixar-la solidament clavada.

Acabat l'acte, els que havien pujat al cim baixaren al refugi on els diversos parlaments donaren per acabats els actes del 75è aniversari del Centre Excursionista de Catalunya.

Les autoritats militars, donaren el permís i tota mena de facilitats per la celebració del campament i muntatge de la creu i el comandant Ibarra, cap del sector militar, estigué present en els actes de la Renclusa i felicità efusivament a la directiva del Centre.

I com a continuació d'aquesta celebració, els amics i companys aragonesos, el 14 d'agost col·locaren en una columna al costat de la creu, una bella escultura de la Verge del Pilar, la seva estimada patrona. L'estructura pesava 600 Kg i un nombrós grup de 400 aragonesos van treballar en les tasques d'instal·lació i entronització, i fins i tot van fer tres misses de benedicció.

L'activitat muntanyenca, tant la d'esquí de muntanya, especialment activa a la primavera

com les ascensions i escalades a l'estiu omplien el refugi, sobrepassant, moltes vegades, la seva capacitat d'acolliment, que els guardes procuraven solucionar de la millor manera possible.

Una activitat per la qual, la Renclusa oferí una excel·lent base fou la dels ral·lis d'esquí, organitzats pel Centre, que oferint la possibilitat de participació a participants estrangers, especialment francesos, italians o suïssos, donaren a conèixer la bellesa del Pirineu nevat.

Amb motiu del centenari del Centre, i amb el vistiplau del Club Alpí Francès i de l'italià, organitzadors del tradicional ral·li CAI-CAF, el Centre organitzà el 1976, en el marc de la Renclusa el ral·li CAI-CAF-CEC que tingué una nombrosa participació.

Durant aquests anys, s'anaren fent treballs de manteniment i petites millores, com un millor aprofitament del petit torrent de Paderna, per l'aigua del refugi i s'aprofità una petita i vella turbina i generador elèctric pel servei d'il·luminació, que a la llarga es demostrà insuficient. S'edificà un petit edifici amb un elemental servei de sanitaris amb evacuació de les aigües fecals. Amb motiu d'aquestes petites millores, ens feren costat directius de la Federación Española de Montañismo, vinguts en visita de cortesia a la Renclusa.

REMODELACIÓ DE LA RENCLUSA

Però el pas del temps començà a manifestar una necessària millora important de l'edifici i dels seus serveis i la Junta Directiva del Centre va decidir iniciar els tràmits per a la reforma i ampliació del refugi, en un procés llarg, complicat i feixuc que duraria 24 anys de gestions diverses que gestionarien fins a quatre presidents de l'entitat.

L'estiu del 1982 el president de la Junta Directiva Lluís Puntís va adreçar una carta a l'alcalde de Benasc demanant-li autorització per portar a terme unes obres de millora. Un cop iniciades les obres amb autorització verbal es va presentar al refugi un guarda forestal amb l'ordre d'aturar-les perquè l'Ajuntament de Benasc no estava disposat a donar el permís d'obres, al·legant que la propietat del refugi no era prou clara. Posteriorment, per mitjà d'un ofici, el consistori indicà que suposava una nova ocupació, i per tant, era necessària, una nova concessió. Aquests fets obligaren a recollir tota la documentació de què es disposava sobre la Renclusa amb el resultat demostratiu que el Centre era concessionari d'una hectàrea

Interior del refugi de la Renclusa l'any 1922.

LLUÍS ESTASÉN I PLA (AFCEC)

dins el «Monte de Utilidad Pública nº 30, d'acord amb el reial decret del primer d'octubre de 1912», sense limitacions quant a temps, i amb l'única condició que el refugi es mantingués en condicions de dignitat i per a l'ús a què fou destinat.

La Junta Directiva va presentar un recurs contra la decisió de l'Ajuntament de Benasc. L'any 1983 es presentà als socis un projecte d'ampliació del Xalet de la Renclusa, obra de l'arquitecte aragonès Juan Manuel Ferraz, però tampoc no es pogué dur endavant per manca d'acord amb l'Ajuntament.

El 21 de juliol de 1989, sota la presidència de Josep Maria Sala, que ja no deixaria mai el procés fins a la inauguració final l'any 2006, la Junta Directiva del Centre va tornar a sollicitar a l'Ajuntament de Benasc una llicència d'obres de consolidació i de reforma de l'edifici i la modificació de la xarxa de subministrament d'aigua que fou aprovada per l'Ajuntament de Benasc en la sessió plenària del 26 de juliol de 1990. Es comptava, també, amb tots els permisos necessaris de les autoritats competents (Dirección General de Ordenamiento Rural del Departamento de Agricultura, Ganadería y Montes de la Diputación General de Aragón, acord de 6 de novembre de 1989; Comisión Provincial del Patrimonio Cultural, acord del 6 de setembre de 1989).

Faltava trobar les fonts per finançar les obres estimades en uns 50 M de pessetes (300.000 €) i, tot i que la directiva inicià diverses gestions per trobar ajuts d'empreses particulars, aquest camí es mostrà difícil i de poques possibilitats. Amb la Direcció General de l'Esport de la Generalitat dirigida per Josep Lluís Vilaseca hi havia una bona entesa i aquesta institució estava disposada a contribuir en la remodelació del refugi però, per qüestions de competència autonòmica, això només podria ser possible si les autoritats esportives del Govern d'Aragó, també hi participaven conjuntament amb el Consell Superior d'Esports.

Per aconseguir-ho el Centre havia de posar-se d'acord amb la Federación Aragonesa de Montañismo (FAM), per tal d'incloure el refugi en el pla de refugis de la Comunitat Aragonesa.

EDUARD ROYO I CRESPO (AFCEC)

Homes en una esquerda de la glacera de l'Aneto (1890-1920).

Allò comportà l'elaboració d'un llarg i estudiat conveni entre la FAM i el Centre treballat en una llarga sèrie de reunions a Benasc, Saragossa i Lleida. El conveni pel qual es constituí el Consejo de la Renclusa se signà a Saragossa l'octubre de 1991 i establia que el Centre, que era el propietari del refugi, per accedir a les subvencions, cedia la meitat de la propietat, concessió i explotació per un període de 49 anys i es creava una comissió mixta formada per membres d'ambdues entitats a parts iguals, la presidència de la qual seria exercida alternativament cada any, i que també compartirien a parts iguals la gestió, les despeses i els eventuals beneficis que originés l'explotació del xalet, un cop acabada la remodelació. Segons el conveni, l'escut i el nom del Centre presidirien la instal·lació i els socis continuarien gaudint de les mateixes condicions especials de sempre.

De mutu acord es va incloure l'alcalde de Benasc com a membre del Consejo.

Durant aquell temps va morir Antonio Abadías i com que la seva esposa Teresita va renunciar a l'administració del refugi, se'n feu càrrec, per poc temps, el seu fill José, compaginant la feina amb la de guarda del refugi d'Estós. Un familiar, Antonio Garié, amb la seva esposa Trini, foren els nous encarregats del funcionament de la Renclusa, ajudats pel seu nebot Antonio Lafont, que ja feia temps que ajudava en les tasques del refugi, i que a la mort de Garié, fou designat nou guarda administrador de la Renclusa.

Continuant amb les gestions del projecte de remodelació i amb totes les gestions fetes, la FAM tingué accés a l'ajuda concedida pel Consejo Superior de Deportes per a la construcció de refugis. Calia però tenir paciència per arribar a disposar de la corresponent subvenció, aspecte que la FAM va gestionar amb eficàcia.

Per part de la Generalitat de Catalunya i gràcies a les gestions efectuades pel diputat del grup parlamentari de CiU al Congrés, Francesc Homs, fou aprovada la quantitat de 40 M de pessetes (240.000 €) per al refugi de la Renclusa dins del Plan Nacional de Deportes del pressupost general de l'estat de l'any 1995.

Ja sota la presidència de Conrad Blanch, amb la seguretat de poder disposar de les subvencions atorgades, es féu una revisió acurada del projecte de l'arquitecte Ferraz i es milloraren alguns aspectes.

En línies generals, es tractava de construir una ala nova perpendicular al cos general de la vella Renclusa per instal·lar-hi el menjador, ampliar el cos general de l'edifici per donar una estança còmoda i àmplia al guarda del refugi i un petit local com a refugi lliure d'hivern amb accés independent. Al mateix temps s'aixecava un nou pis per augmentar la capacitat de places, cosa que obligava a desmuntar la teulada i a refer-la de nou després d'aixecar el nou pis. S'instal·lava un nou sistema d'evacua-

ARXIU CEC

Les intal·lacions actuals a l'interior del refugi de la Renclusa: dormitoris, menjador i cuina.

ció d'aigües residuals que es portaven a un dipòsit enterrat a l'exterior per procedir a la seva depuració. Es feia una nova portada d'aigua, procedent del torrent de la Maladeta en substitució de l'antiga, procedent de Paderna que resultava insuficient. Les habitacions situades en el primer pis constaven de 4 o 8 lliteres, sanitari i dutxa i a la planta superior sanitaris comunitaris i habitacions amb una capacitat total de 92 places. Llum per plaques solars i calefacció a les habitacions i l'edifici en general per gas propà.

A la planta, una cuina moderna ben equipada, la sala menjador, la recepció d'hostes, armaris per deixar botes i material, sanitaris i dutxa en una dependència reservada i una completa infermeria. Disposa actualment de línia telefònica amb l'exterior.

Les obres començades amb pocs efectius avançaven amb moltes dificultats fins que es canvià de constructor i es feu càrrec un de més capacitat i les obres conegueren una decidida empenta. Però les dificultats financeres frenaren el constructor i es pararen les obres. Per sort, Prames, en la seva faceta constructora, pogué en aquelles circumstàncies fer-se càrrec de les obres i amb empenta i eficàcia portar-les a terme.

Són d'agrair els actes d'ajuda efectuats per més d'un usuari del refugi durant les obres, en algun moment de dificultat imprevist, i molt especialment el d'un grup d'elements joves del Centre que el 16 i 17 de juliol de 1996 netejaren i evacuaren el gran piló de deixalles que amb els anys s'havien acumulat sota la balmada paret que sosté el monòlit que presideix la placeta de la Renclusa.

El 30 de setembre de 2006, i ja sota la presidència de Josep Manel Puente, amb el temps variable i amb una mica de pluja, després d'una missa a la capella de la Verge de les Neus, amb la presència de molts socis amics i representants del món muntanyenc, en una senzilla cerimònia quedà inaugurada la rejovenida Renclusa per la Federación Aragonesa de la Montaña i el Centre Excursionista de Catalunya en favor de tots aquells que tenen en comú l'amor per la muntanya.

ARXIU J. PONS

Jordi Pons al pas de Mahoma, l'hivern del 2016.

BIBLIOGRAFIA

Centre Excursionista de Catalunya. 120 anys h'història. 1879-1996. Barcelona: CEC, 1996.

ESCUDIER, Jean. *L'Aneto i els seus homes. La Maladeta.* Granollers: Editorial Montblanc-Martín, 1972.

IGLÉSIES, Josep. *Lluís Estasén.* Granollers: Editorial Montblanc, 1965.

FELIU, Marcos. *La conquista del Pirineo.* Bilbao: Sua Edizioak, 1999.

GUILKERA I ALBIÑANA, Josep M. *Excursions pels Pirineus.* Barcelona: Aymà, 1959.

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya 260 (setembre 1916).

Aran, l'essència dels Pirineus

Reportatge fotogràfic: **Roger Rovira**
Text: **Ferran Alexandri**

Roger Rovira és un fotògraf especialitzat en natura, arqueologia i història, però també en les formes de vida tradicionals vinculades amb el paisatge. Per això ens presenta la seva particular visió de l'Aran, on la natura i els fets dels aranesos han fet d'aquesta comarca un autèntic país dels Pirineus.

Un eslògan de Torisme del Conselh Generau afirma que la Vall d'Aran és l'essència dels Pirineus. Això és cert per moltes raons, però una d'elles ha de ser sens dubte perquè és l'única vall pirinenca de vessant atlàntic a Catalunya, encerclada d'altes muntanyes al sud, que fa de capçalera de la Garona, que va cap al nord, vers terres occitanes. Això ha fet que la Vall d'Aran tingui no només un relleu especial, sinó també uns aspectes humans diferenciats de la resta de comarques catalanes, sobretot perquè la gent de la Vall parla una llengua diferent del català: l'aranès, una variant del gascó de la regió de Comenge. Ens trobem, per tant, en una petita pàtria enmig dels Pirineus. Del basc *aran*, que vol dir *vall*, som a la vall de valls, la vall per excel·lència.

EL CEL BLAU GRISÓS DEL RIGORÓS HIVERN CONTRASTA AMB LA FEBLE CALIDESA DE LES LLARS DEL POBLE D'UNHA, SENYOREJAT PEL CAMPANAR DE SANTA EULÀLIA

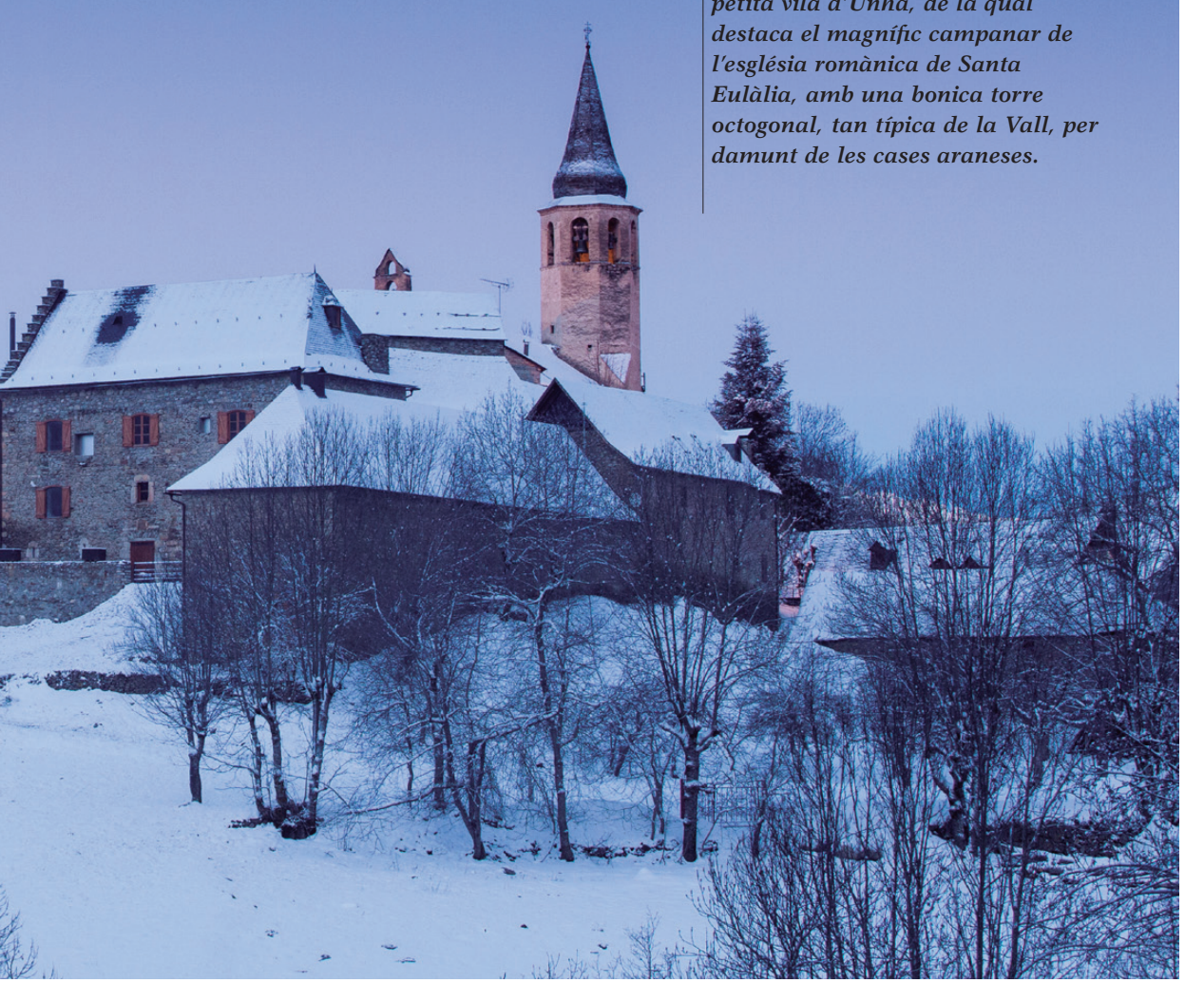

1 ***Ben a prop de Salardú trobem la petita vila d'Unha, de la qual destaca el magnífic campanar de l'església romànica de Santa Eulàlia, amb una bonica torre octogonal, tan típica de la Vall, per damunt de les cases araneses.***

AMATENT AL MÓN, TREU EL CAP ENTRE LES AIGÜES CALMADES DELS ESTANYS DEL TUC NERE, UNA GRANOTA PIRINENCA

2 ***La granota roja o pirinenca (*Rana temporaria*) és de color bru rosat i força comuna al Pirineu català, molt aquàtica en l'època de la reproducció, passada la qual, corre sempre lluny de l'aigua.***

ALBERT MARTÍNEZ (BASE IGC)

ES LA FLOR DE L'ALTA MUNTANYA MÉS ADMIRADA I FOTOGRAFIADA. D'UN GROC ENCÈS AMB TAQUES BRUNES, SORPRÈN SEMPRE PER LA SEVA FORMA I BELLESA

3 ***El marcòlic groc o lliri dels Pirineus (*Lilium pyrenaicum*) és un lliri que es troba en les zones muntanyoses, sobretot als Pirineus. Tot i que és la flor emblemàtica de la vall de Núria, aquest exemplar de la vall del Nere és ben ufanós.***

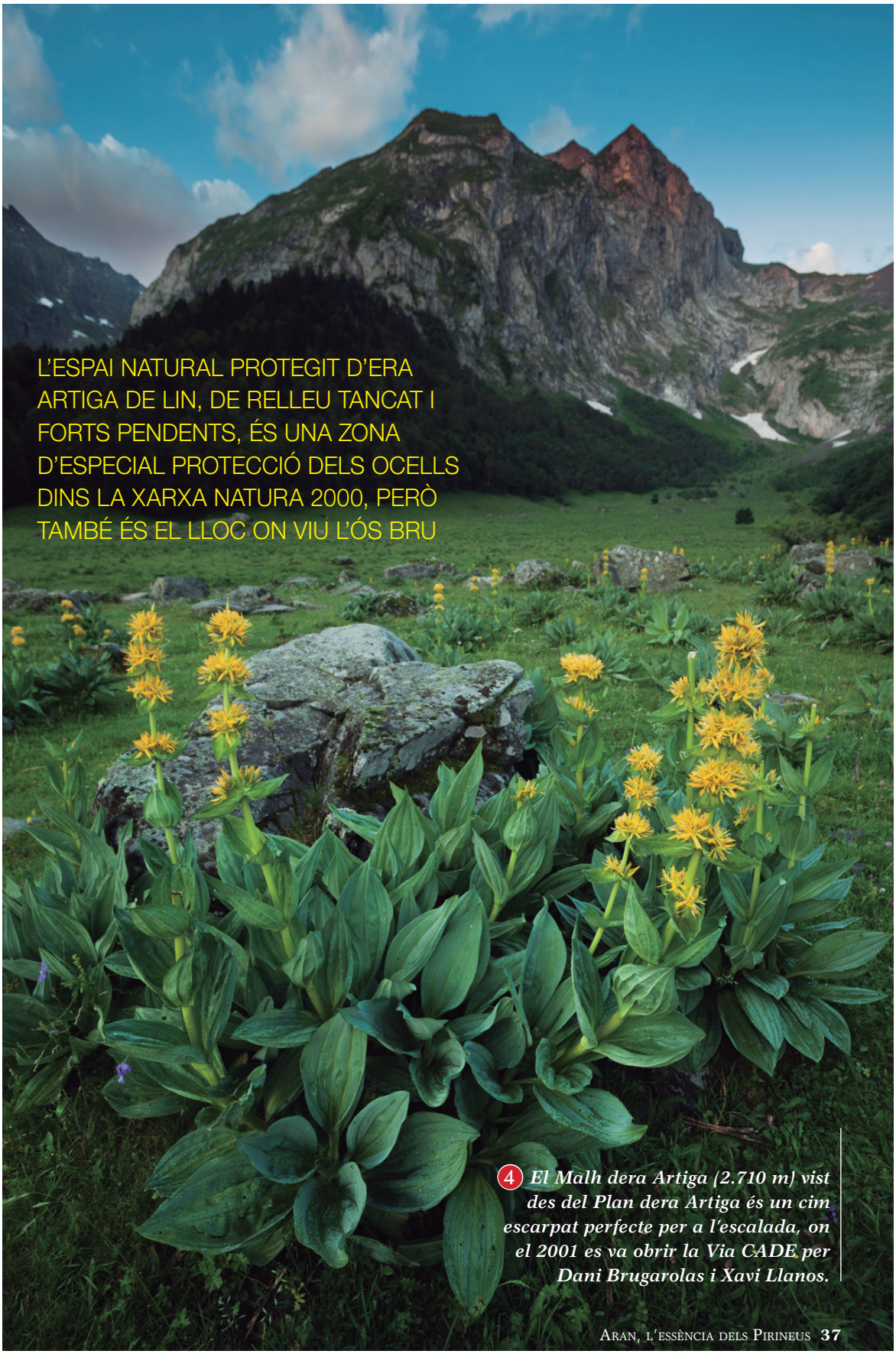

L'ESPAI NATURAL PROTEGIT D'ERA ARTIGA DE LIN, DE RELLEU TANCAT I FORTS PENDENTS, ÉS UNA ZONA D'ESPECIAL PROTECCIÓ DELS OCELLS DINS LA XARXA NATURA 2000, PERÒ TAMBÉ ÉS EL LLOC ON VIU L'ÓS BRU

4 *El Malh dera Artiga (2.710 m) vist des del Plan dera Artiga és un cim escarpat perfecte per a l'escalada, on el 2001 es va obrir la Via CADE per Dani Brugarolas i Xavi Llanos.*

L'HARO DE LES CREMANT DURANT LA NIT DE SANT JOAN EN LES FALLES DELS PIRINEUS, PATRIMONI DE LA HUMANITAT

5 *La vila de Les és coneguda per la tradició de l'Haro. Es tracta d'un tronc d'avet plantat a la plaça major, obert amb tascons perquè les flames hi entrin millor, cremat durant la nit de Sant Joan per protegir la població dels mals esperits.*

EN UNA SOCIETAT ON LA MAJORIA NO SABIA LLEGIR, LA PINTURA TRANSMETIA MOLT BÉ EL MISSATGE RELIGIÓS

6 *A l'interior de l'església romànica de Santa Eulàlia d'Unha podem contemplar les pintures al fresc d'un pantocràtor, descobertes a la dècada de 1990, que mostren la figura de Crist.*

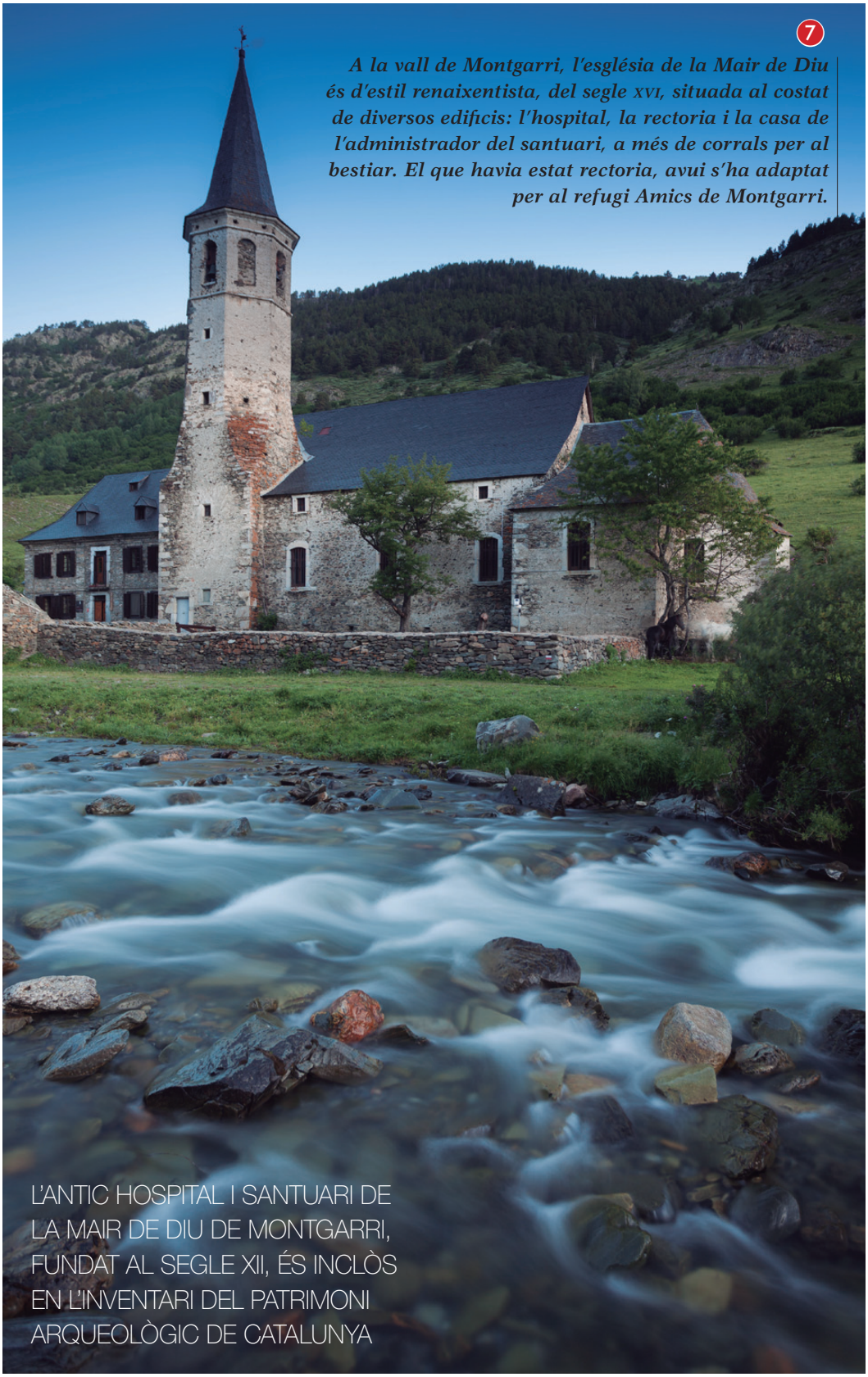

7

A la vall de Montgarri, l'església de la Mair de Diu és d'estil renaixentista, del segle XVI, situada al costat de diversos edificis: l'hospital, la rectoria i la casa de l'administrador del santuari, a més de corrals per al bestiar. El que havia estat rectoria, avui s'ha adaptat per al refugi Amics de Montgarri.

L'ANTIC HOSPITAL I SANTUARI DE LA MAIR DE DIU DE MONTGARRI, FUNDAT AL SEGLE XII, ÉS INCLÒS EN L'INVENTARI DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC DE CATALUNYA

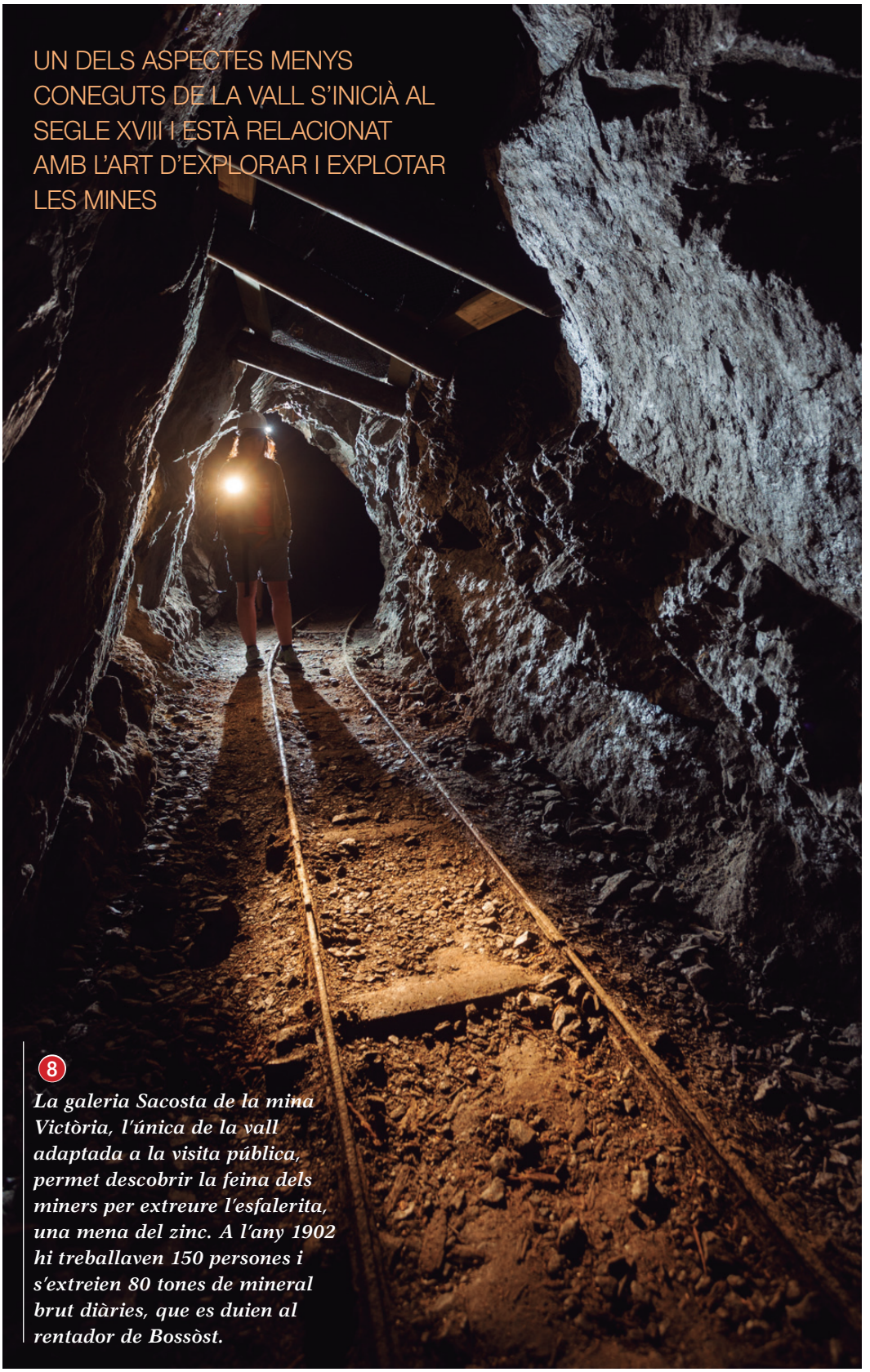

UN DELS ASPECTES MENYS CONEGUTS DE LA VALL S'INICIÀ AL SEGLE XVIII I ESTÀ RELACIONAT AMB L'ART D'EXPLORAR I EXPLOTAR LES MINES

8

La galeria Sacosta de la mina Victòria, l'única de la vall adaptada a la visita pública, permet descobrir la feina dels miners per extreure l'esfalerita, una mena del zinc. A l'any 1902 hi treballaven 150 persones i s'extreien 80 tones de mineral brut diàries, que es duien al rentador de Bossòst.

EN EL LLAC HI HA EL REFLEX DE LA MUNTANYA, UN MIRALL QUE APORTA AUTÈNTICA LLUM. AL CIM HI HA LA RESPOSTA QUE VOLEM ASSOLIR

9 ***Situat al municipi de Vilha e Mijaran, en el ple de l'alta muntanya aranesa, podem anar fins a l'idíl·lic Lac deth Hòro per contemplar, al fons, l'imponent Malh des Pois o Era Forcanada (2.883 m).***

EL CIRC DE COLOMERS, EL MÉS EXTENS DE LA VALL D'ARAN, ENCERCLAT PER UNA CARENA DOMINADA PEL GRAN TUC DE COLOMERS, ÉS L'ESPAI PREFERIT DE L'ISARD PIRINENC

10 ***Un isard fugisser (Rupicapra rupicapra) sorprès al circ de Colomers, en un pendent rocallós al capvespre.***

PER DESCOBRIR LA MUNTANYA A L'HIVERN NO HI HA RES MILLOR QUE UNA ASCENSIÓ AMB ESQUÍS FINS AL CIMS MÉS ALTS DE L'ARAN QUE, PER LA SEVA ORIENTACIÓ ATLÀNTICA, TENEN LA NEU ASSEGURADA

11 *Ascensió amb esquís al tuc deth Port de Vielha (2.605 m). L'any 1919, el president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch, va encarregar a l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques d'introduir els esquís a la Vall d'Aran com a sistema de transport. Avui dia la Vall té un dels centres més importants per a la pràctica de l'esquí.*

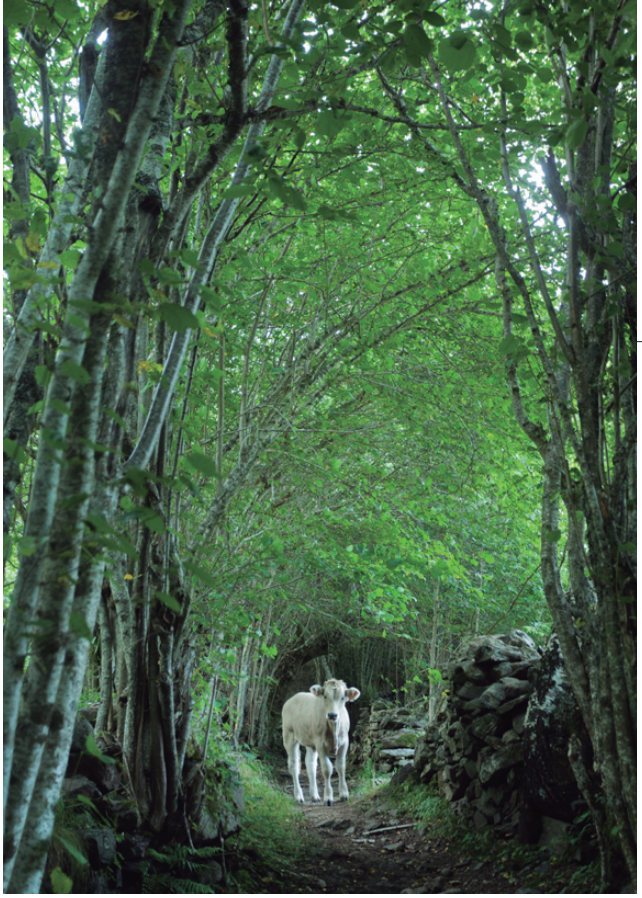

EL BOSC ENCANTAT DE CARLAC ENS MOSTRA CAMINS SOTA L'OMBRA DELS FAIGS ON PODEM TROBAR-HI ALGUNA SORPRESA

12 ***El bosc de Carlac està situat al nord del poble de Bausen, ferit pel riu de Carlac, que desemboca a la Garona, en una zona molt muntanyosa, on destaquen els boscos d'avets i faigs.***

LA VALL DE MOLIÈRES PRESENTA UN IMPONENT ASPECTE ALPÍ, AMB ESTANYS D'ORIGEN GLACIAL I PENDENTS MOLT DRETS

13 ***El tuc de Molières (3.010 m) i els estanhòts de Molières, a tocar del refugi del mateix nom, en el moment del desglaç. Al fons, el cim del Molières forma una cresta bastant uniforme de blocs de roca orientada de nord a sud.***

LA NOGUERA OBLIDADA

El turó de Montmagastre, la cova de la Vansa i la muntanya d'Antona

Text: **Ferran Alexandri**

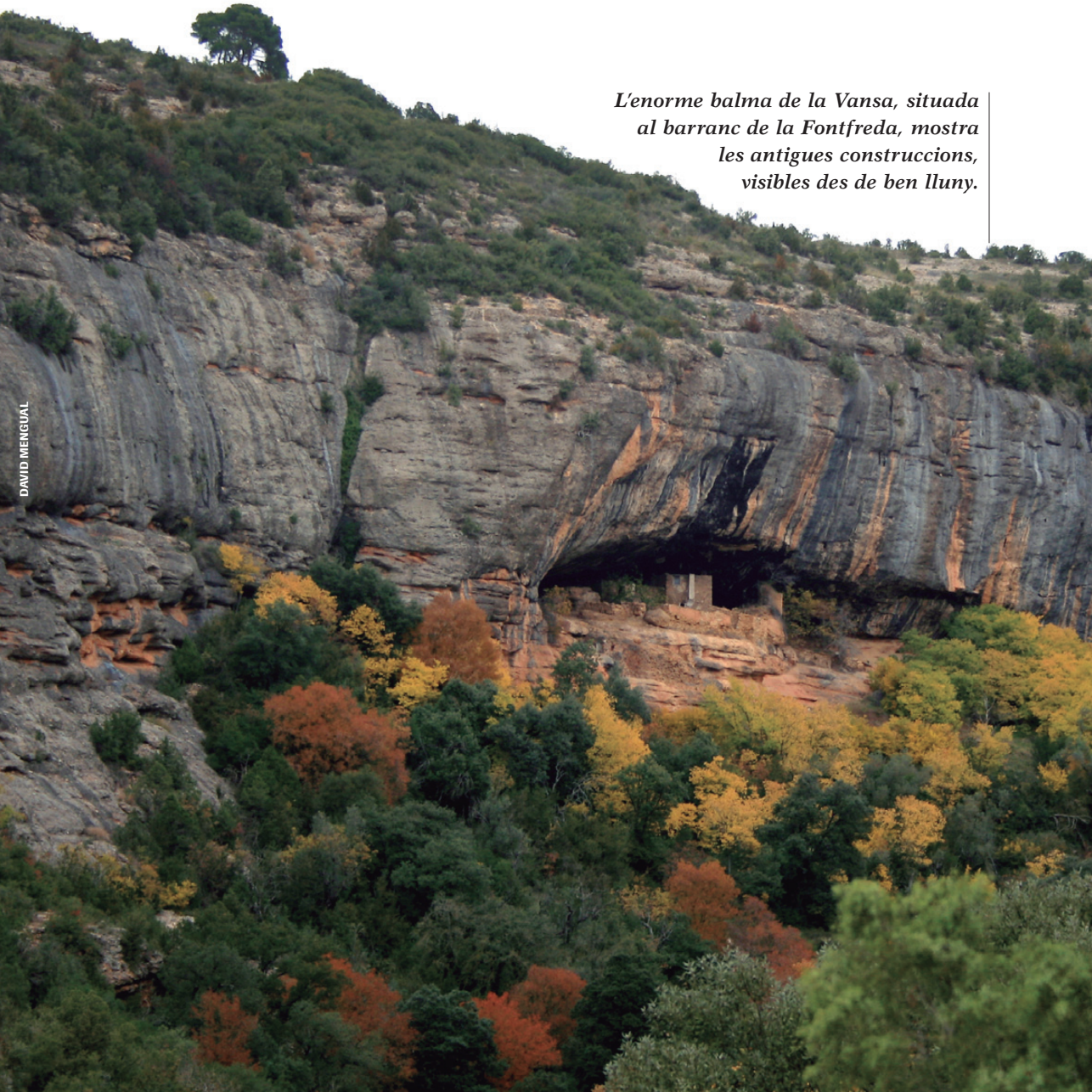

DAVID MENGUAL

L'enorme balma de la Vansa, situada al barranc de la Fontfreda, mostra les antigues construccions, visibles des de ben lluny.

De la vila d'Artesa de Segre pot fer-se una autèntica mirada al passat prehistòric i medieval a través d'antigues ruïnes i balmes troglodítiques; fins i tot, podem petjar un parc arqueològic de primer ordre que domina el Segre des d'un tossal estratègic.

La proposta que plantegem té com a punt de partida la població d'Artesa de Segre, capital natural del Segre Mitjà, per endinsar-nos en primer lloc cap al turó piramidal de Montmagastre, al cim del qual hi ha les ruïnes d'un castell i una ermita romànica. A continuació prosseguirem fins al llogaret de Tòrrec, per fer una excursió fins a la cova de la Vansa, habitada fins ben entrat el segle XX, amb restes d'edificacions. Acabarem el dia retornant a Artesa de Segre i a la propera muntanya d'Antona, punt estratègic damunt del Segre, on s'hi assentaren els ibers i, en temps medievals, s'hi construí una fortificació important.

Encara que Artesa és un població prou gran, amb gairebé de 3.700 habitants, centre d'intercanvis entre la plana i la muntanya i amb un mercat principal, els llocs del seu terme, tot i que són a la vista de tothom, han restat generalment oblidats, lluny de l'abast dels excursionistes i també dels turistes de diumenge. La seva situació, en indrets aïllats dels grans nuclis de població, en terres feréstegues que la majoria no sospita i sense cap infraestructura de restauració o de comerç propera, s'han convertit en llocs que hi solem passar de llarg.

Aquesta aparent salvaguarda també es veu afectada, però, per un altre fenomen: l'abandó i la poca protecció. Deixar aquest patrimoni sense manteniment pot comportar el deteriorament d'aquests monuments o bé que siguin objecte d'actes poc respectuosos (pintades, acumulació de deixalles). I el que és més greu: que siguin fàcilment accessibles, sense tanques de protecció ni advertiments de la seva fragilitat. Fóra bo que aquest conjunt arquitectònic i arqueològic que tot seguit descriurem fos interpretat com cal, sota l'empara d'una protecció institucional, per al seu coneixement i divulgació.

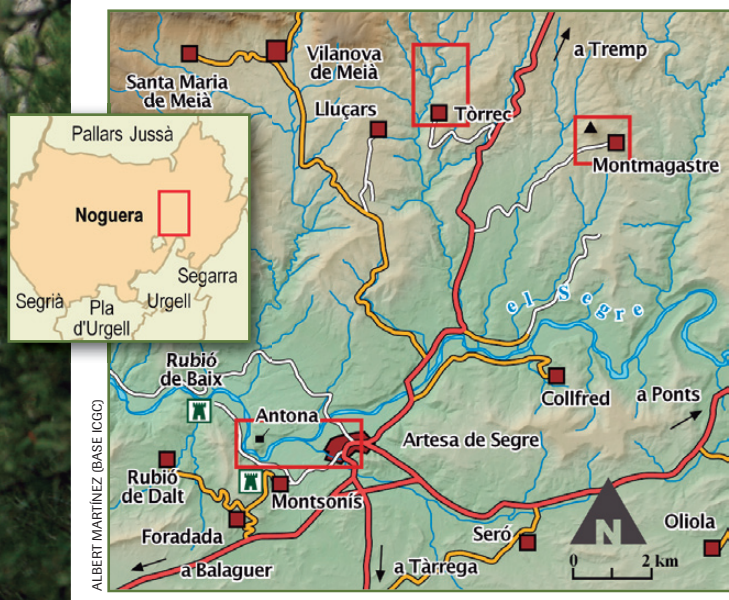

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

EL TURÓ DE MONTMAGASTRE

Des d'Artesa de Segre prenem la carretera L-512 / C-74 pel Pont d'Alentorn en direcció al coll de Comiols. Després d'haver passat els llocs de Vall-llebrera i Vall-llebrerola, a la dreta trobem la carretera que es desvia cap a Montmagastre. Un cop passada la costa de Montmagastre, i abans d'arribar a Cal Donzell, a mà esquerra comença un camí ample i lleugerament ascendent, on veurem un cartell municipal informatiu que indica el camí del castell i del poble medieval. Aquí es pot deixar el cotxe.

Seguim a peu aquest camí ample fins que veiem a l'esquerra un caminet marcat amb un pal indicador que s'enfila cap a l'església de Sant Miquel de Montmagastre i al cim del turó, on hi h les restes del castell. El camí, ara senyalitzat amb fites, és costerut i pedregós. Quan albirem l'església de Sant Miquel des d'un petit replà també podrem veure, al vessant est, les ruïnes de l'antic nucli, que fou vila closa; hi destaca el carrer de la Muralla, amb un portal al seu extrem. En 20 min arribarem a l'església de Sant Miquel, per damunt de la qual culmina el turó de Montmagastre, a 762,1 m d'altitud, amb un vèrtex geodèsic, al qual ara hi han lligat un pal llarg on oneja una estelada.

EL CASTELL DE MONTMAGASTRE

L'indret de Montmagastre és un poblet disseminat al nord de la ribera del Segre, agregat al municipi d'Anya, i des de 1966, al d'Artesa de

L'església romànica de Sant Miquel destaca gairebé al cim del turó cònic de Montmagastre.

DAVID MENGUAL

Segre. L'antic nucli, actualment abandonat, es trobava als vessants del turó, damunt del qual s'aixecava el castell, que va ser molt important a l'edat mitjana, perquè fou el primer dels castells recuperats als musulmans a la frontera del baix Urgell, a principis del segle XI, pel comte Ramon d'Urgell. Segons fonts àrabs, fou assaltat el 1003 per Wadih, un general d'Abd al-Malik; però el 1010 ja era conquerit pels catalans.

Posteriorment, el castell de Montmagastre tindria diversos senyors i castlans. Entre 1023 i 1026 el comte Berenguer Ramon I de Barcelona el va infeudar a Ermengol I d'Urgell, i pels comtes d'Urgell el posseïren després Arnau Mir de Tost (1041) i els vescomtes de Cabrera (1031). Més endavant el castell fou cedit per Jaume II el Dissortat a la seva germana Elionor, que el va perdre en favor de Ferran d'Antequera, el qual, el 1415 el va cedir al seu conseller Ramon de Bages. A finals del segle XV, el senyor del castell era Gaspar de Llordat, lloctinent del vescomtat de Castellbò. En el segle XVI, la baronia completa de Montmagastre, que comprenia diferents llocs i parròquies de l'entorn, fou obtinguda per Josep de Vilalba i de Guinard, del monestir de Montserrat.

Del castell, avui ja no en queda gairebé res, tan sols unes ruïnes esparses a la part superior d'aquest turó cònic. Podem dir, en general, que aquest lloc és bastant desconegut i solitari. Tan sols uns masos disseminats aporten una mica de vida a la zona. Però el cas és que el turó és visible des de ben lluny (sobretot des de la carretera de Comiols) i des de molts punts de la Noguera perquè és un cim piramidal de 762 m, domini d'una part molt extensa de la comarca. Al Facebook es pot trobar la pàgina dels Amics del Castell de Montmagastre, nascuda el 2005 a iniciativa d'un grup de veïns per promocionar la cultura i el patrimoni del poble.

L'ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL

L'església de Sant Miquel de Montmagastre, situada a la part alta del vessant sud del turó, és un temple romànic del segle XI, que fou l'església del monestir de Montmagastre (dotat el 1011) i abadia canonical des del 1085. L'any

TOPONÍMIA

MONTMAGASTRE O MAMAGASTRE, EL CASTELL DE MAMELLA

Pronunciat *mun-ma-gàs-tre*, és aquest un topònim curiós que pocs s'imaginarien el seu origen, confosos potser per la influència de *Mont-* (muntanya), però en realitat és degut a una deformació de *Mama-* (del llatí *mamma* 'mamella'), perquè el lloc es deia al principi *Mamagastre.* La documentació antiga ens indica el pas de *Mama-* a *Mont-*:

- *mumaqasr* (en l'expedició d'Almuzàfar contra Catalunya el 1003);
- *Mamakastrum* (en un testament sacramental del 1010);
- *Castro Malagastro* (el 1018, forma que suposa dos jocs de dissimilació, en *Mama-*: m-m > m-n > m-l, amb ajut dels nombrosos mots amb *Mal-*, com el *castell de Malagastre* del turó d'Antona, prop d'Artesa de Segre);
- des de mitjan segle XII apareixen moltes dades de *Mam-*: *Mamagastre* (1074), *Mamachastri* (1074), *Michaelis de Mamacastro* (1075);
- *Castrum Montmagastri* (1093);
- *Castro de Mamagastre* o *Montmagastre* (1280);
- *Castell de Muntmagastre* (en el cens de 1359).

El canvi de la *-a-* àtona de *Mama-* en *-o-* es deu a un arrodoniment labial provocat per les dues *m*. Una pronúncia *Momma/Monma*, ajudada per l'etimologia popular va donar peu a *Mont-*, *Munt-*.

En conclusió, com argumenta Joan Coromines, l'origen de *Mamagastre* és MAMMAE CASTRUM 'castell (en forma) de mamella', amb el terme *mamma* 'mamella' aplicat a un turó d'aquesta forma, com el francès *mamelon*. Només cal observar que els turons sobre els quals es construïen aquests castells tenen una forma cònica que recorda la figura d'una mamella. Així mateix ho descriu Josep Maria Espinàs en el seu llibre, *A peu per la Llitera* (1990), en referència a un altre antic poble i castell anomenat també Montmagastre, situat a Peralta de la Sal: «un camí que s'enfila cap al mugró de Montmagastre». Per tant, MAMMAE CASTRUM designava 'castell del turó amamellat'. Però diu Coromines que val més MAMMA CASTRI 'turó amugronat del castell' perquè no hi ha casos de genitiu dels noms en *A-* en toponímia.

DAVID MENGUAL

Arribant a l'església de Sant Miquel de Montmagastre.

1098, per obra d'Arnau Mir de Tost, es va unir a Sant Pere d'Àger i els seus abats es feren dir aleshores *abats d'Àger i Montmagastre*. Després fou priorat, fins que fou suprimit l'any 1592 i les seves rendes s'integraren a l'abadia d'Àger. En aquest moment, l'església de Sant Miquel esdevingué parròquia, adscrita a Montclar fins al 1806.

Actualment, tot i que l'església es manté en peu, està mig arruïnada, però encara podria recuperar-se i conservar-se en millors condicions fent obres de restauració i consolidació. Un intent de protegir-la ha estat la seva declaració de bé cultural d'interès local per part l'Ajuntament d'Artesa de Segre (2010). D'estil romànic, modificada al segle XVII, consta d'un absis alt i semicircular, esquerdat per la vegetació invasora. Lamentablement, l'estat actual és d'abandó. A banda dels grafits vandàlics, que conviuen i es confonen amb els medievals (si teniu sort, es poden localitzar damunt la pedra dels murs uns guants de malla, una àguila, una llança i una corona), queden també dues criptes i restes de pintures murals del segle XIV, prou difícils de veure. Les imatges i ornaments litúrgics que es pogueren salvar es troben al Museu Diocesà de Lleida.

EL PERSONATGE

EL CAVALLER ARNAU MIR DE TOST

Un dels posseïdors del castell de Montmagastre fou Arnau Mir de Tost († 1071), fill de Miró, senyor de Tost, fundador de la dinastia vescomtal d'Àger i el conqueridor dels sarraïns a la vall d'Àger. Portà la frontera de les seves terres fins prop de Balaguer i ajudà el seu seu senyor Ermengol III d'Urgell en la croada de Barbastre (1064). Avui dia és conegut popularment com *el Cid de les Terres de Lleida*.

***Arnau Mir de Tost encomanant-se a Ermengol II d'Urgell abans de prendre del castell d'Àger* (Liber feudorum maior).**

ELS MEGÀLITS DE MONTMAGASTRE

Al costat dret de la carretera, al peu del turó de Montmagastre, al vessant oposat on hem deixat el vehicle (el costat dret de la pista asfaltada) i mig amagat dins del proper bosc d'alzines, i en el pla que hi ha abans del clot de la Renglera, podem localitzar les restes del dolmen de Montmagastre o de Cal Ferrer (una masia propera). L'accés al està senyalitzat.

Es tracta d'un dolmen simple, del tipus cambra pirenaica (amb tres cantons amb lloses grans i un cantó obert d'accés), datat del període de Calcolític a l'edat del bronze (2200 aC / 650 aC), del qual no queden restes del túmul. Aquest dolmen, conegut pels veïns de la zona, fou descobert per l'Associació Cultural la Roureda, assabentats pels senyors Serradell i Farré. El megàlit fa 3,68 m de llargada i una amplada a la capçalera d'1,70 m (l'amplada disminueix fins a l'entrada, a prop d'1,50 m).

A la rodalia, un camí que surt a mà esquerra de la pista que va a Montmagastre vers el sud, cap al mas de Cal Casaca, abans d'arribar-hi, hi ha un jaciment del neolític-bronze.

Per sota del dolmen, més o menys un quilòmetre més avall en la costa de Montmagastre, seguint la carretera i just a tocar la seva cuneta, podem trobar fàcilment un menhir. El monument, amb una alçària de 2,85 m, sembla haver estat desplaçat diverses vegades.

DOLMENSMENHIRS.BLOGSPOT.COM

El dolmen de Montmagastre és de cambra pirinenca, sense restes del túmul.

DOLMENSMENHIRS.BLOGSPOT.COM

El menhir de Montmagastre, fàcil de trobar perquè és just a la cuneta de la carretera.

L'ITINERARI

Desnivell: +165 m (fins al cim de Montmagastre)
Recorregut: 500 m
Temps de camí: 30 min
Estat del camí: bo
Estat del lloc: en abandó, ruïnós

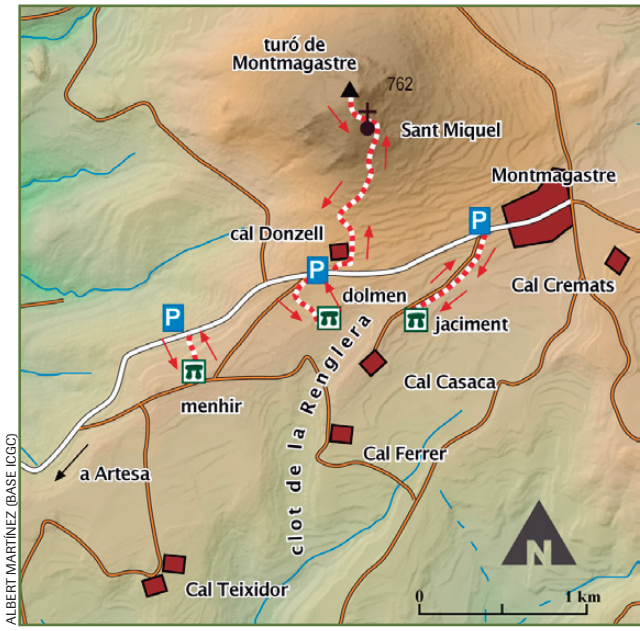

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

LA COVA DE LA VANSA

Un bonic recorregut per les fondalades meridionals de la serra de Comiols, un paisatge de conglomerats montserratins que ens duu fins a un important grup d'abalmaments al cingle del marge dret del barranc de Fontfreda, a mitja hora del poblet de Tòrrec. La balma més gran conserva un conjunt d'edificacions ruïnoses. Des de Montmagastre, cal tornar a la carretera d'Artesa i, en direcció al coll de Comiols. Tot just passat el poble de Montargull, en el km 11, una carretera local que surt a mà esquerra ens durà fins a Tòrrec en 5 km.

DE TÒRREC A LA COVA DE LA VANSA

Tòrrec és un petit poble, amb menys de 40 habitants, aïllat als contraforts més meridionals del Montsec, suspès en un replà de la vall del riu de Tòrrec, a l'esquerra del torrent de Seguers, que aflueix al Segre davant Vilves. Pertany al municipi de Vilanova de Meià. L'església de Sant Isidre, patró del poble, situada en el punt més prominent del poble, depèn de la parròquia de Lluçars. El casc urbà i la majoria de les cases han estat molt ben restaurades.

Des del poble s'albira perfectament la gran balma de la Vansa. Comencem a caminar des de la població, de l'entrada davant de la bàscula, per una pista asfaltada, de la qual passades unes cases (després de 6 minuts) cal agafar una desviació (marcada amb fites) a l'esquerra, per un caminet descendent, just 1 km després de la bàscula. Més avall creuem una pista i seguim baixant en direcció al barranc de la Pudor o de les Planes (notem que realment en fa, de pudor). Quan hem caminat 1,5 km i 15 minuts arribem a la pista que creua aquest barranc.

És possible baixar fins al llit del torrent i passar a l'altre costat per una estreta i perillosa passera, gens recomanable si ha plogut o està humida. Potser és millor fer el tomb per la pista; aleshores cal seguir un camí a l'altre marge del barranc en direcció oest, al bosc que va se-

DAVID MENGUAL

El barranc de Fontfreda presenta un espectacular abalmament al cingle del marge dret, que havia estat habitat des d'antic.

guint el torrent. Trobarem fites que ens indiquen el camí.

Passem uns tubs de conducció d'aigua i un esperó rocós fins que entrem en el vessant del barranc de la Fontfreda, al qual s'ajunten els torrents de les Àligues i de la Tartera. Des d'aquí ja albirem la balma de la Vansa. Cal baixar al fons del barranc en direcció nord, primer per roca nua i després per bosc. Passem el torrent de la Fontfreda per damunt de les aigües i seguim el camí per l'altre costat en direcció sud fins a la cova de la Vansa. Excavada en conglomerats, és una cavitat que té 13 m de fondo, amb forma de sala de 13x12 m de diàmetre i 2 m d'alçària.

CASA DE LA VANSA

A dins d'aquesta balma enorme, i a 509 m d'altitud, hi queden encara restes d'edificis medievals i antics habitatges transformats en corrals per al bestiar que podem visitar lliurement. Resulta que aquestes construccions obrades, avui en estat de ruïna i abandó, havien estat habitades fins ben entrat el segle XX. Però, de fet, l'indret mostra traces d'haver estat ocupat des de l'edat del bronze.

L'anomenada Casa de la Vansa, documentada ja en una escriptura del 1010, conserva la majoria de les dependències d'una casa de pagès i fins i tot una llinda del segle XVIII. Va estar habitada fins al 1945, quan van marxar definitivament els seus estadants, servint encara d'amagatall en el temps de la guerra civil de 1936-39. En una cambra encara s'hi veuen les restes d'unes grans bótes per al vi, i en altres balmes immediates hi ha els corrals, el forn i altres dependències.

L'ERMITA DE LA VANSA

La balma també ha estat un lloc per a la construcció d'una ermita romànica del segle XI, dedicada a la Mare de Déu de Gràcia o de Santa Maria de la Vansa, situada a 50 passes a ponent de la cova principal. Malauradament, va proporcionar els carreus per bastir els murs d'aquestes cases i corrals, i avui es troba en estat ruïnós, de manera que l'accés a la cova, és directe.

TOPONÍMIA

LA VANSA ÉS UN NOM RELLISCÓS D'ORIGEN BASC

La primera menció antiga és del 1097, *castro de Lavancia*. Segons Coromines, el topònim és preromà d'un mot LABANTIA o alguna cosa semblant. Concretament prové del gerundi antic i nom d'acció del verb *labandu*, del biscaí 'lliscar, relliscar', és a dir: LABANTI(E)-A, amb l'article basc -A. Aquest significat és ben adequat en aquestes fondalades, per on les aigües abundoses s'escolen en devessall, i on és freqüent relliscar si no anem amb compte. El riu Tòrrec neix a la font Freda i davalla pel barranc de la Tartera i el de les Àligues des de la Fabregada.

L'ITINERARI

Desnivell: +66 m, -84 m
Recorregut: 3 km
Temps de camí: 30 min
Estat del camí: bastant envaït per vegetació, amb presència d'aixaragallaments i petits despreniments, senyal que no es fa cap manteniment (nov. 2014)
Estat del lloc: en abandó

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

LA MUNTANYA D'ANTONA

Des de Tòrrec, retornem novament a Artesa de Segre per agafar la carretera local que duu al petit poble de Vernet. Un cop hem passat el pont que creua el Segre, poc abans d'arribar a Vernet, cal agafar una pista a mà esquerra, coneguda com el *camí d'Antona*, que segueix el curs del Segre i ens deixa al peu de la muntanya d'Antona. Aquí podem deixar el cotxe. (Cal desestimar les bifurcacions, que ens durien al camp de tir, i seguir sempre la via més evident i recta en direcció al turó.) Aviat veurem un panell indicador sobre el jaciment. La resta de l'itinerari es fa a peu (10 min) fins al cim de la muntanya.

La muntanya d'Antona és un important jaciment arqueològic i un indret de gran interès paisatgístic, situat al terme de Vernet, damunt d'un turó a 429 m d'altitud, envoltat per un meandre per sobre del congost del Segre, enfront del santuari del Salgar. L'indret, conegut pels veïns, com *els castellots d'Antona*, és a 2,5 km a l'oest d'Artesa de Segre. Tocant al riu Segre, en aquest indret ha format un congost que ha dividit en dues parts la muntanya: la serra del Munt, que queda a la banda esquerra del riu Segre, i la muntanya d'Antona, a la banda dreta, en un terreny força accidentat i boscós.

La posició estratègica del turó permet el control visual de les planes fèrtils de Baldomar i Artesa de Segre i el control del riu per l'altre vessant, una via natural de comunicació. És un lloc de difícil accés pel vessant de Salgar, però de gran visibilitat, una defensa en el camí natural del Segre. Per tant, un indret que ofereix les condicions físiques perquè s'hi desenvolupi un assentament humà.

La muntanya d'Antona ha estat objecte de diverses excavacions des que es va descobrir el

Al cim del turó d'Antona es conserven restes de murs i dipòsits obrats, parts de l'antic castell de Malagastre, bastit damunt del primitiu poblat ibèric.

FERRAN ALEXANDRI

1960 pel prehistoriador i arqueòleg Joan Maluquer de Motes, el qual va dur a terme campanyes de neteja arqueològica fins al 1983, fet que va permetre descobrir les restes d'un castell medieval (segles XI–XVI dC) i fins i tot estructures de l'època ibèrica (segle III aC). Arran de la mort del Dr. Maluquer, les tasques arqueològiques es van aturar, i el jaciment quedà abandonat. No es reprengueren els treballs fins l'any 1997 (es mantingueren fins al 2001), en què a part d'una neteja, es va fer una obra de conservació i consolidació de les estructures. Avui dia, però, no hi ha cap tanca de protecció del recinte i els visitants hi poden entrar lliurement i enfilar-se impunement pels murs i les estructures. Per això caldria protegir i equipar l'espai amb un camí senyalitzat i una ruta de visita, per no malmetre les restes arqueològiques.

A finals de la dècada de 1970, l'Institut d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona va projectar transformar la muntanya d'Antona en un gran parc arqueològic. Més endavant, les figures de protecció d'aquest indret han fet possible que el poblat ibèric fos declarat monument d'utilitat pública el 12 de maig de 1978 i monument nacional el 10 de novembre del mateix any. A partir de la nova Llei 9/1993 de Patrimoni Cultural Català, fou declarat bé cultural d'interès nacional, en la categoria de monument històric. Les restes de l'antic castell estan protegides pel decret sobre castells del 22 d'abril (BOE 5 de maig de 1949).

Paral·lelament, a prop del del turó, ubicat en un marge del riu, a l'indret de la Roureda de Vernet, hi ha també un jaciment neolític, interpretat pel Dr. Maluquer com un obrador d'indústria lítica (treball d'especialització de destrals polides).

EL POBLAT IBÈRIC

Sembla que un poblat ibèric es va establir al turó d'Antona des del segle IV aC fins al segle II aC. Era una vilatge fortificat, encimbellat, que controlava un important pas natural i, per tant, forma una bona defensa contra les invasions procedents de l'altra banda dels Pirineus.

Està defensat per dues muralles als costat nord i oest, mentre que una gran cinglera i els desnivells l'aïllen per altres costats. La part més alta, que constitueix una veritable acròpolis, està envoltada per una muralla de parament llis, de 125 m de llargària aproximadament, amb una sola porta. Molt més baixa, als vessants nord i oest, hi ha una segona muralla, de parament extern molt acurat, de pedra i calç flonja, que en algun punt té més de 4 m d'alçària. L'anomenat *sector 3* mostra les restes d'una gran estructura que ressegueix també el turó, amb una amplada de 3,90 m i una llargada de 125 m, que encercla gairebé tota la superfície del turó en aquesta altura. Maluquer va interpretar aquesta estructura com la muralla del poblat ibèric. En la campanya del 2009, els arqueòlegs Josep Ros i Anna Camats es van centrar en posar al descobert la muralla ibèrica per poder conèixer la distribució urbana d'un poblat iber. A la part baixa del turó hi ha restes d'una tercera muralla.

A tot el recinte del poblat s'han recollit materials arqueològics, principalment terrissa i objectes de pedra. Hom hi ha trobat ceràmica de tradició vella, fabricada a mà, ceràmica ibèrica llisa o pintada feta amb torn, ceràmica campaniana i fins i tot romana, de parets fines i terra sigil·lada (decorada amb marques fetes per un segell). S'han trobat també molins de pedra, braquiformes i circulars, percussors i mans de morter ibèriques, a més de destrals neolítiques i monedes, que estan exposades al Museu del Montsec d'Artesa de Segre.

TOPONÍMIA

ANTONA: LA MUNTANYA QUE SEMBLA UNA BÓTA

Citat per primera vegada el 1281 com a *castell d'Antona*, l'origen del topònim és segurament preromà, segons Coromines, potser del mateix origen cèltic que el nom de *Tona*, a la Plana de Vic. L'etimologia podria ser ANDI- 'gran' o bé AMBI- 'entorn de' i el substantiu *tona* 'bóta' (bóta gran per contenir vi o altres líquids), en la comparació del tossal amb un cubell capgirat. La muntanya d'Antona, doncs, situada al peu d'un serrat planer, podria interpretar-se com *la gran bóta* o *el gran bony*.

FERRAN ALEXANDRI

El santuari de la Mare de Déu de Salgar vist des del turó d'Antona, encaixat en les balmes del congost del Segre.

EL CASTELL DE MALAGASTRE

Les fonts històriques identifiquen el turó d'Antona amb el castell de Malagastre (variant del topònim de Montmagastre, que he comentat més amunt), cosa que permet relacionar aquest indret amb l'acció de reconquesta del segle XI. Quan una part de les terres catalanes es van convertir en una frontera entre la societat andalusina i la feudal, segurament s'hi va construir (segles VIII-XI), un *hisn*, és a dir: un castell andalusí, amb la funció de controlar una via important, el Segre, que es transformaria, a la primeria del segle XI, en el castell feudal de Malagastre.

En el primers temps de l'edat mitjana, la fortificació es mantingué com un punt d'avançada de les forces cristianes de l'Alt Urgell enfront dels nuclis musulmans de Balaguer, fins que la conquesta d'Àger i l'ocupació de Camarasa el féu innecessari.

En la terrassa natural més elevada (anomenada *sector 1*), formada per un aflorament de la roca natural, es localitzen les restes d'un recinte fortificat d'època medieval (planta rectangular de 32 m de llargada x 8-10 d'amplada). És destacable l'*opus spicatum* del mur, un tipus de construcció utilitzada especialment en temps romans i medievals, feta de pedra tallada posada en un patró en forma d'espiga. La seva aplicació en murs de càrrega, però, és dèbil, ja que els angles oblics dels elements tendeixen a obrir-se horitzontalment sota la compressió.

En aquesta àrea es poden veure també estances i restes de possibles dipòsits d'emmagatzematge. La terrassa immediatament posterior (anomenada *sector 2*), que sembla feta per la mà de l'home, ha descobert l'existència

PER SABER-NE MÉS...

COROMINES, Joan. *Onomoasticon cataloniae.* Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1989-1997.

CORTÈS I RIBELLES, Manuel. *El Montsec i les muntanyes veïnes.* Centre Excursionista de Lleida, 1984.

MALUQUER DE MOTES, Joan. "El poblament antic de la Noguera". *Publicacions del Museu-Arxiu*, nº 2, Artesa de Segre, 1981.

ROS, Josep / SOLANES, Eva. *Memòria de l'excavació d'Antona, Artesa de Segre (la Noguera).* Direcció General de Patrimoni Cultural. Generalitat de Catalunya, 2010.

UNA VISITA RECOMANADA

EL MUSEU DEL MONTSEC D'ARTESA DE SEGRE

Impulsat pel Dr. Joan Maluquer de Motes, el 1972 neix aquest museu com associació del Patronat d'Antona; però no fou fins al 1980 que s'inaugura l'espai físic d'exposicions amb el nom de *Museu del Montsec d'Artesa de Segre (MMAS)*. El propòsit fundacional del museu contempla la investigació i el treball en els àmbits de la història, l'etnografia, l'arqueologia, l'arxiu, la natura i la geografia. La seu del MMAS està ubicada al carrer de les Carnisseries, al bell mig del nucli antic d'Artesa de Segre, en un edifici originari del 1560.

La planta principal fa les funcions d'exposició permanent, on es poden veure els materials recollits al turó d'Antona, entre altres restes arqueològiques importants de la comarca.

d'una muralla amb 5 torres (fins ara) de planta quadrada en el marc del que podria haver estat un complex defensiu. La torre més antiga de la fortalesa tenia una funció defensiva. Posteriorment, el castell tindria un ús residencial, com ho palesen els dipòsits i les estances excavades.

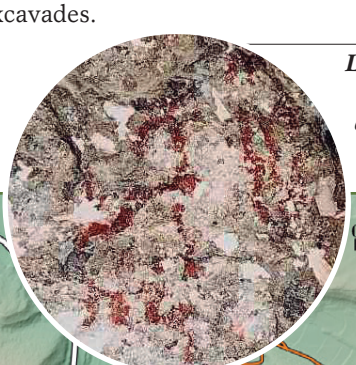

Les pintures rupestres de les coves d'Antona.

LES COVES D'ANTONA

A la part baixa del turó d'Antona, en el vessant oest, a pocs metres del llit d'inundació del riu, es localitzen diverses cavitats balmades. En tres d'aquestes balmes s'hi han trobat restes de pintures rupestres, descobertes el 1976 per E. Sunyer i A. Borrell, de l'Institut de Ciències del Quaternari, i L. Trepat, alcalde de Baldomar.

Les pintures, de tipus esquemàtic, presenten un estat de conservació molt alterat, i sembla que pertanyen a l'edat del bronze. Estan protegides com a Patrimoni de la Humanitat (1998), incloses en el projecte «Arte Rupestre» de l'Arco Mediterráneo de la Península Ibérica.

L'accés a les coves no és fàcil. Antona I consta de 16 figures molt deteriorades, poc visibles i multiformes, d'una coloració fosca, vermellosa. Antona II conserva tres figures de barres, de coloració semblant. Antona III és la balma més gran, conté 15 figures al seu fons, generalment sense formes clares, tret d'alguns quadrúpedes i algunes traces antropomorfes, sempre conservant el mateix to de color.

L'ITINERARI

Desnivell: +79 m
Recorregut: 80 m
Temps de camí: 10 min
Estat del camí: bo
Estat del lloc: en abandó, ruïnós

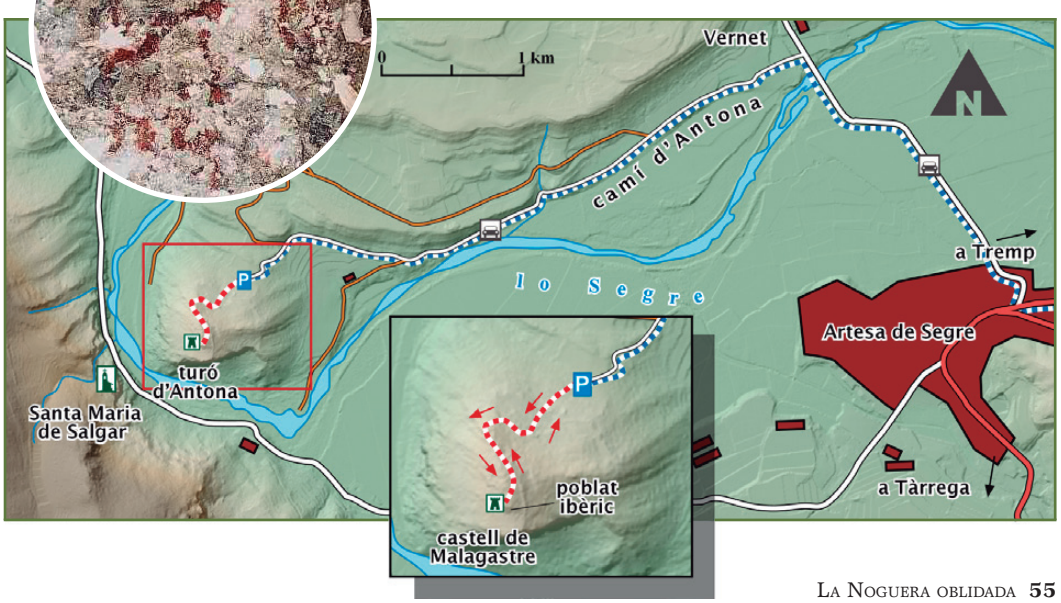

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

El Caïd Ismail

ARABISTA, EXPLORADOR I ESPIA

Text: **Carles Albesa i Riba**

La vida aventurera de Joaquim Gatell i Folch, un explorador d'Altafulla, conegut amb el nom de Caïd Ismail*, i els seus viatges pel Marroc i el nord d'Àfrica, combinació d'espionatge i exploració geogràfica.*

La biografia d'aquest personatge va ser el tema de la conferència que pronuncià Josep Fiter, el 15 d'octubre de 1879, a la sessió inaugural del curs de la recentment creada Associació d'Excursions Catalana, entitat a la qual el conferenciant denomina *benvolguda societat* i que, per cert, no és la que, amb el nom d'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, ell havia cofundat i presidit tres anys abans, sinó la resultant d'una escissió, origen de la nova entitat en què ara actuava.

BENSLIMANHASSAN(ISTOCK)

La conferència de Fiter es va publicar a *La Renaixensa* en tres números successius de l'any 1879 (15 i 30 novembre i 15 desembre), i se'n féu també una separata. Començava així: «La primera excursió col·lectiva que, després de constituir-se, féu nostra benvolguda societat, s'adreçà a Altafulla i Tamarit. [...] Los excursionistes anaren a posar a casa de l'avui soci delegat don Joan Gatell, i lo jorn mateix de nostra sortida no vaig saber que de la casa aquella era fill un home extraordinari i que més d'una volta m'havia cridat l'atenció en mos estudis». Fiter continua dient que aquesta revelació els féu adonar que no anaven només a admirar els monuments i la història del passat, sinó que recorrerien els mateixos indrets que havia trepitjat un dels nostres savis contemporanis, Joaquim Gatell i Folch, i podrien conèixer detalls de la seva vida i exploracions a través del seu germà que els acompanyaria durant l'excursió.

LA ILUSTRACIÓN ESPAÑOLA Y AMERICANA, NÚM. 27 (1879)

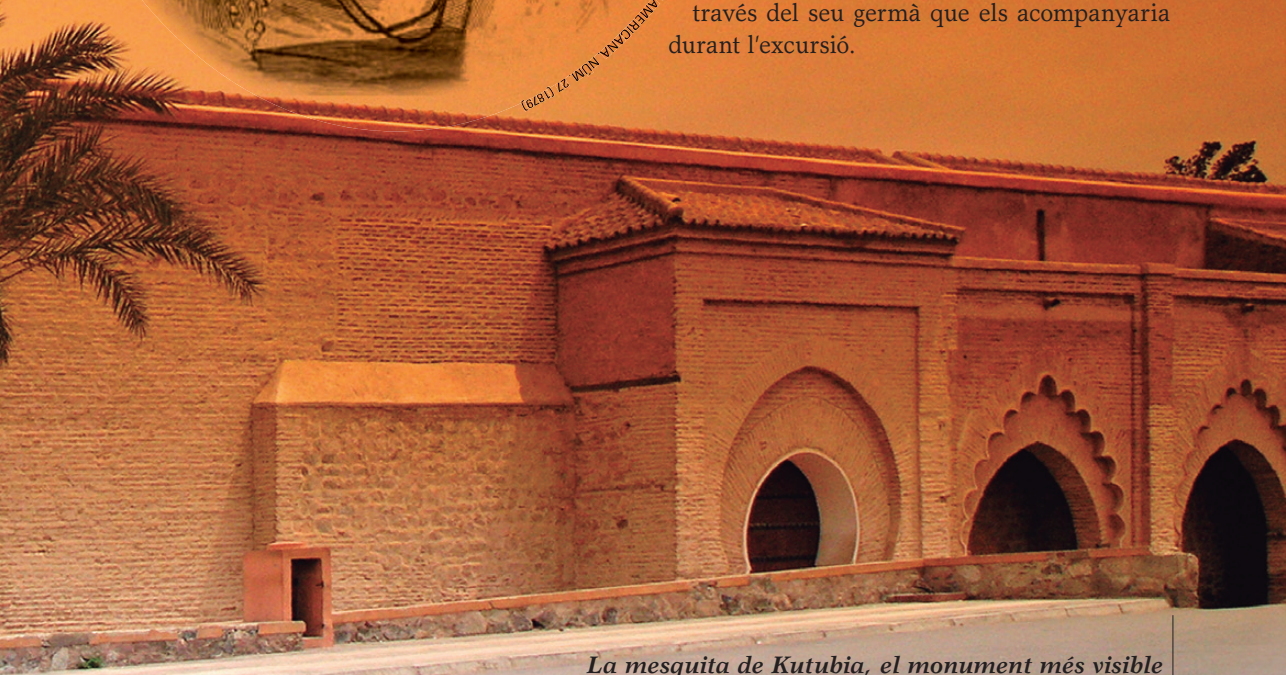

La mesquita de Kutubia, el monument més visible de Marràqueix, amb un minaret de 77 m, és l'herència més brillant del període almohade. A dalt, retrat del Caïd Ismail, d'una xilografia de 1879.

Joaquim Gatell en una fotografia de 1853.

Continua Fiter: «Atrets per la curiositat justificada de qui respecta les glòries de la pàtria catalana, demanàrem al senyor Joan Gatell que ens referís el que sabés dels viatges dels seu germà, i mentre desapareixien les boires de la matinada arribàrem enfront del monument romà conegut com la Torre dels Escipions, on començà aquell senyor a pintar-nos el caràcter de don Joaquim, la manera com concebé el projecte d'emprendre les exploracions i la forma com va portar-les a cap.» Aleshores, segons diu el conferenciant amb una certa ingenuïtat, mentre recorrien la pedrera del Mèdol i contemplaven les ruïnes de Tamarit, el grup de novells excursionistes perceberen que l'exemple de Gatell els obligava a prosseguir, també amb decisió i constància, la via més modesta que ells havien emprès.

ARABISTA, EXPLORADOR I ESPIA

Les notícies aportades per la biografia de Fiter, junt amb les obres del segle passat de José Gavira (1949) i Salvador Rovira (1976), han estat les principals fonts d'informació de la vida de l'altafullenc fins a l'aparició, l'any 2012, del documentat estudi de Francisco J. Martínez Antonio, *Joaquín Gatell (El Caíd Ismail). Viajes por Marruecos*. El llibre, que redescobreix la seva figura, sense els estereotips romàntics que la falsejaven, s'inicia amb una extensa biografia que aclareix nombrosos punts foscos de la seva vida, exposa els complexos embolics polítics i diplomàtics dels viatges que féu pel Marroc, que combinaren espionatge i exploració geogràfica, i inclou l'edició anotada i comentada dels escrits que se li coneixen, alguns apareguts originàriament en francès. Agent secret protegit del general Joan Prim, del qual era parent llunyà, l'activitat com a espia no li representà mai un obstacle per desenvolupar la seva vocació científica d'arabista.

Gatell era el primogènit d'un matrimoni de propietaris agrícoles d'Altafulla, que tingueren quatre fills més. Cursà els primers estudis a Tarragona i la carrera de dret a la Universitat de Barcelona, on es llicencià l'any 1851. Era de caràcter inquiet i aventurer, com ell mateix havia dit en els versos següents que figuren reproduïts al monument que la seva vila natal li dedicà l'any 1968:

Arrastrábame el anhelo
de azarosas aventuras,
y emprendí atrevido vuelo
en busca de extraño suelo
y de extrañas criaturas.

WIKIMEDIA COMMONS

Retrat del general Prim als 48 anys, protector de Gatell, fet per Eusebio Valldeperas. Biblioteca del Museu Víctor Balaguer (Vilanova i la Geltrú).

Retrat d'Alí Bei, el mític explorador en qui s'emmirallava el Caïd Ismail.

Y dejé los patrios lares
y mil objetos queridos
para atravesar los mares
y lanzarme a los azares
de mundos desconocidos.

Admirador d'Alí Bei, acabada la carrera, decidí seguir els passos del mític explorador. Es dedicà a l'estudi de l'àrab vulgar o col·loquial, primer de manera autodidàctica amb l'ajut d'una gramàtica, després a Madrid, on fou alumne de destacats arabistes, i finalment a Londres, on durant cosa d'un any perfeccionà la seva formació i avançà en el projecte de traduir l'Alcorà directament de l'àrab. Aquesta obra, que segons deia un fulletó de propaganda s'havia de publicar en fascicles setmanals a partir de gener del 1854, no arribà a aparèixer, segurament per falta de subscriptors, sense que s'hagi trobat el manuscrit de la traducció.

El salt definitiu de Gatell al Marroc s'anà demorant. L'abril de 1859 renuncià a la condició d'hereu a favor del seu germà Joan, i va demanar als pares la legítima, o sigui la part que li corresponia de l'herència familiar, un fet que no interferí en les bones relacions que sempre mantingué amb ells.

Per fi, el 12 de març de 1861, gairebé un any després del tractat de Wad Ras, que formalitzà l'acabament de la guerra hispanomarroquina, Gatell desembarcà a Tànger, on conegué i encoratjà l'alemany Gerhard Rohlfs, futur explorador de prestigi internacional, que passava per una situació de gran desànim.

Gatell no tardà a aconseguir una de les places que el sultà oferia a instructors estrangers per tal de promoure la modernització de l'exèrcit. Els mèrits que adduí van ser uns textos elementals de tàctica militar que havia traduït del francès, els quals, junt amb les oportunes maquinacions dels serveis d'intel·ligència espanyols, foren suficients perquè el príncep Mulei El-Abbàs, germà del sultà, l'acceptés i, a més, li regalés un vestit del cos de caçadors algerians, que es convertí en l'uniforme habitual del nou militar.

Incorporat a l'exèrcit marroquí amb el grau de capità i el nom de Caïd Ismail, aviat fou no-

Gerhard Rohlfs, explorador coetani de Gatell.

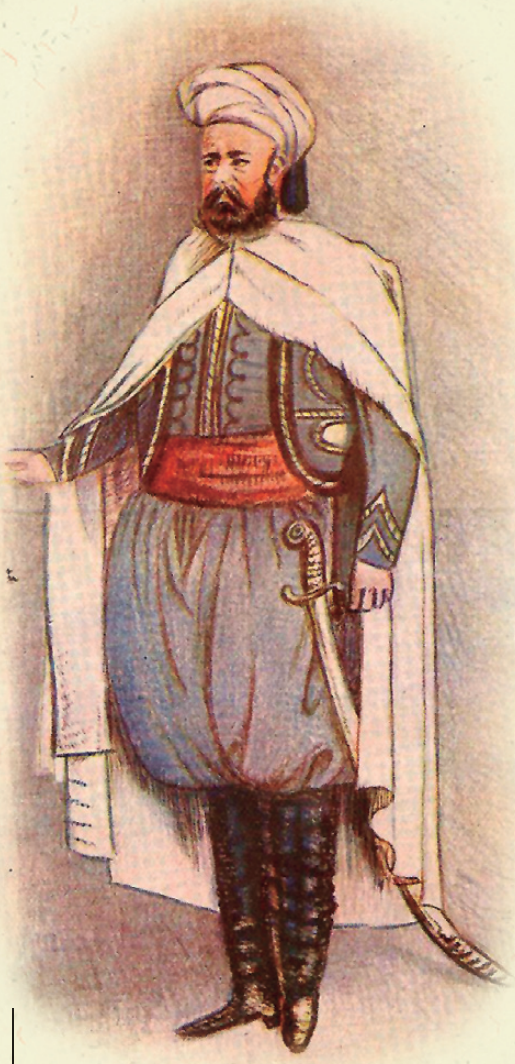

Autoretrat de Joaquim Gatell, ja convertit en Caïd Ismail.

menat comandant de l'artilleria de la Guàrdia Imperial i recorregué una part del país intervenint en operacions bèl·liques contra distintes cabiles insurrectes, accions en les quals participava el sultà personalment. Familiaritzat ja amb els regnes de Fes i Marràqueix, decidí internar-se cap al sud del país i els confins saharians. En no aconseguir la llicència de l'exèrcit, se la va prendre pel seu compte i, l'estiu de 1863, fugí d'aquesta darrera ciutat fent una marxa de set dies a través d'interminables planícies, sota el sol abrasador de l'agost africà.

En aquesta segona fase de l'estada al Marroc, en què es féu passar per metge, explorà els territoris de Sus, Uad-Nun i Tekna, i al llarg de dos anys visqué situacions de cert perill. Portava a l'equip una provisió de medicament bàsics que li prepará un metge amic, el qual li aconsellà que s'adaptés al costum local de donar amulets als malalts. Els amulets prescrits per Gatell, que els natius es penjaven al coll dins d'una bosseta de cuir, eren paperetes en què havia escrit versos en castellà, adagis catalans o oracions rimades que resava de petit.

De retorn a la Península, arribà a Barcelona la tardor del 1865 i omplí la casa familiar d'Altafulla d'armes, vestimentes i utensilis d'ús àrab, que s'hi conservaren fins a la Guerra Civil (1936-1939). Plantà uns dàtils a l'hort de la casa, que convertits en palmeres esdevingueren un símbol de la vila. S'hi refereix Marià Manent a la poesia dedicada a Altafulla, inclosa al llibre *La ciutat del Temps*:

Amb olor d'estiu m'esperes
com un núvol oblidat,
Altafulla, amb cent palmeres
i un castell de vi daurat.
Saules tens vora la via
i moresc a l'hort tancat,
i al rec l'aigua que somnia
si no corre el vent salat.
Ai, adéu, vila menuda,
oliveres, camp de blat!
Pels camins, vora la ruda,
l'ase té un pas delicat.
I com l'ordi de les eres
el cloquer s'ha endormiscat,
Altafulla, amb cent palmeres
i un castell de vi daurat.

L'abril de 1867 proposà al Govern la creació d'un viceconsolat a Port Said, una de les portes del recentment construït canal de Suez, la via de comunicació que modificaria la relació d'Europa amb Orient, i es postulà, sense èxit, per aquest càrrec diplomàtic o bé per un d'anàleg al litoral de Síria, Egipte o Aràbia.

La darreria d'aquell mateix any i principi del següent féu un curt viatge per Algèria oriental i Tunis, i ja no tornà al Marroc fins al 1878, com a agregat d'una expedició de la novella

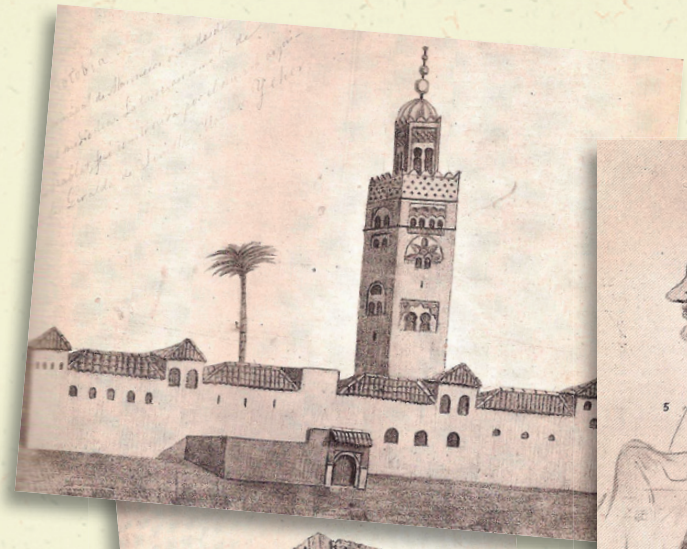

Dibuixos del Marroc fets per Joaquim Gatell. Els personatges són mandataris de la cort del sultà.

Asociación Española para la Exploración de África (AEEA), filial de l'organització internacional creada pel rei de Bèlgica Leopold II per tal de promoure l'exploració del continent africà. L'expedició es proposava navegar per la costa del Uad-Nun, mentre Gatell iniciaria a Mogador un recorregut paral·lel per l'interior del territori i remuntaria el riu Draa, de la desembocadura fins a l'origen.

L'itinerari de Gatell quedà interromput tot just començat, a causa d'una sèrie de rocambolescos episodis relacionats amb la seva addicció a l'alcohol que ja havia manifestat anteriorment, i hagué de tornar a la Península.

Malgrat aquest antecedent, l'AEEA no li retirà la confiança i donà suport al que seria el darrer i més ambiciós projecte de Gatell: creuar el Rif, remuntar el riu Muluia de la desembocadura, davant les illes Chafarinas, fins a la regió de Tafilalet, des d'allí traspassar a les fonts del riu Draa i seguir-lo fins a l'oceà Atlàntic. Estant a Cadis, a punt d'emprendre el viatge, tingué un ictus que li provocà la mort el 13 de maig de 1879. Tenia 53 anys.

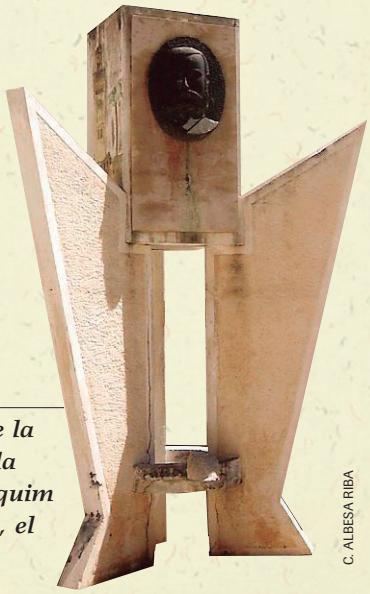

Monument de la vila d'Altafulla dedicat a Joaquim Gatell i Folch, el Caïd Ismail.

C. ALBESA RIBA

ALFRED MONTSERRAT

De la masia Mariona a l'Univers Patxot

Text: **Jordi Soler Insa**

Aquest article ens descobreix la renovada masia Mariona, actual seu del parc natural del Montseny, casa que fou del gran mecenes de la cultura catalana, el meteoròleg, bibliòfil i escriptor Rafael Patxot (1872-1964).

LA TORRE ABANDONADA

Passàvem per davant pràcticament cada dia feiner, quan deixàvem enrere el petit nucli de Mosqueroles, amb el cotxe, enfilant la carretera camí del xalet de Fontmartina, seu del parc natural del Montseny i durant molts anys el nostre lloc de treball. Era un casal imponent, una edificació abandonada, buida, però resistent entre l'embolcall de les coníferes i l'alzinar d'un jardí aparentment deixat, també, de la mà de Déu.

El xalet de Fontmartina, havia estat edificat pel Patronat del Montseny, a l'estil dels clàssics xalets forestals, d'estètica alpina, ben allunyada de l'estil tradicional de les cases de la muntanya, a l'indret on abans havia estat can Planes, i acollia les oficines del parc del Montseny. Però, a finals de la dècada de 1990 per a la gestió d'aquest espai protegit, administrat per les diputacions de Barcelona i de Girona, ja no n'hi havia prou amb la visita setmanal de l'enginyer, que despatxava amb el cap dels guardes i, sovint, acabava la jornada amb un bon arròs a la cassola. No, el vell xalet acollia ja un equip de treballadors cada vegada més ampli, requeria unes comunicacions cada vegada més eficients i un espai més generós que, malgrat les darreres obres, ja no trobàvem.

La constatació que calia cercar un emplaçament alternatiu per a la seu administrativa del parc, afegida a la natural curiositat que ens produïa el magnífic però aparentment abandonat, tancat i barrat casal, conegut llavors com *can Patxot*, a Mosqueroles, va produir una cadena d'esdeveniments que, més enllà de la dedicació professional que ha comportat, ha esdevingut, no tan sols per a l'autor d'aquest article, sinó per a un bon grapat de persones que hi han participat, una fascinant descoberta i una veritable aventura personal.

Rafael Patxot, mort a l'exili, a Suïssa, l'any 1964. La grandesa de la seva tasca de mecenatge i impuls de la ciència i la cultura és comparable a la discreció amb què la va acompanyar i al desconeixement que l'ha embolcallat durant massa anys.

El primer contacte amb la masia Mariona es va produir en una primera visita, gràcies a l'autorització del representant de la propietat i al guiatge del masover que en tenia una certa cura. A l'interior d'aquella edificació que, fins a aquell moment, contemplàvem des de la distància, ens esperava la sorprenent realitat d'una construcció d'una noblesa i solidesa extraordinàries que, malgrat l'incendi a la primera planta que a finals de la guerra civil havia fet patir una mica l'estructura, conservava uns detalls constructius i decoratius d'una qualitat i eficiència extraordinàries.

LA CASA: LA MASIA MARIONA

Aquesta fou, doncs, la primera impressió quan ens movíem pels passadissos desmanegats, les sales enfosquides o les nobles escalinates. Tot plegat presidit per la buidor. Tanmateix, miràvem d'imaginar-nos aquell casal amb els seus estadants i convidats, amb el servei trescant amunt i avall, amb la distinció i la saviesa d'una burgesia il·lustrada.

Teníem encara un coneixement força superficial sobre la personalitat d'aquell home singular que havia fet bastir aquella torre d'estiueig i no podíem de cap manera copsar, més enllà d'una vaga intuïció, la veritable significació d'aquells murs, el testimoni d'aquella edificació que havia sobreviscut a la fatalitat del seu constructor.

Certament, en paraules del professor Puigvert, biògraf i estudiós de l'arquitecte Josep Danés, l'arquitecte i home de confiança que va rebre l'encàrrec l'any 1926, primer de comprar la finca i després d'edificar la casa, «la Masia Mariona es pot considerar molt coherent amb l'ideal dels arquitectes noucentistes de fer una arquitectura que no desentonés amb el paisatge», inspirada en les masies més benestants i senyorials, que precisament no sovintegen en aquest vessant del Montseny. Val a dir que Danés, un gran estudiós de la masia, va rebre precisament l'encàrrec de dirigir el monumental *Estudi de la masia catalana* que va impulsar el mecenes Rafael Patxot.

De la fortalesa i dignitat de la construcció en donen testimoni els carreus de granit baixats de la vall de Santa Fe, que emmarquen les obertures, arcades i cantonades de les quatre façanes. La qualitat estètica i funcional de la casa es fan evidents en la distribució interior, que respon a les necessitats residencials amb totes les comoditats possibles, la fusteria de melis, que restaurada encara perdura en força portes i porticons; la forja, única concessió al modernisme als portals del clos, que tanca un jardí de tres hectàrees i mitja, dissenyat pel mateix Danés. Allò que de debò, però, ens desvet-

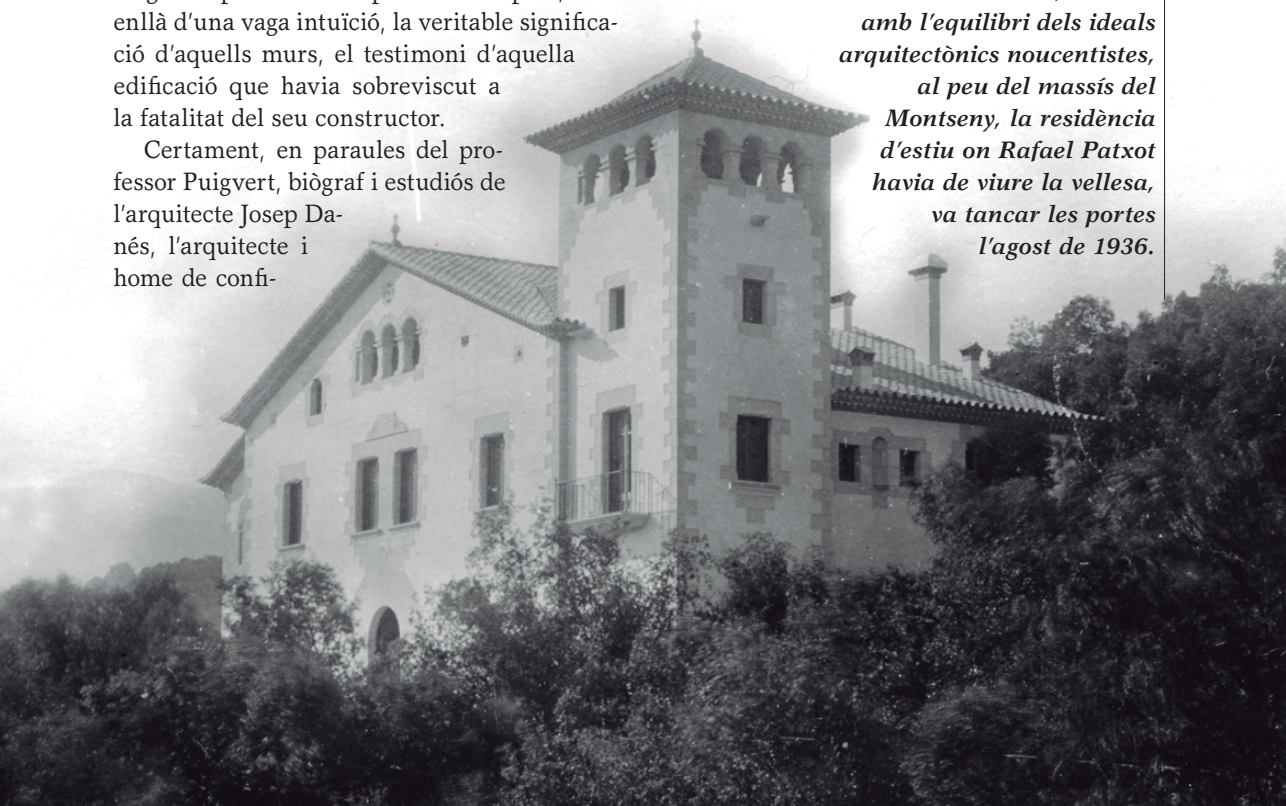

La masia Mariona, bastida amb l'equilibri dels ideals arquitectònics noucentistes, al peu del massís del Montseny, la residència d'estiu on Rafael Patxot havia de viure la vellesa, va tancar les portes l'agost de 1936.

lla el veritable sentit de la casa, el sentiment que havia bategat entre les seves parets, és el darrer encàrrec que, ja des de l'exili del seu client i amic, va rebre l'arquitecte: la inscripció cisellada a les dovelles de l'entrada principal: «Hostes vindran que de casa us treuran. 3 d'agost del 1936. Adéu-siau»; i la plantació de dos xiprers, en paraules del mateix Patxot, «testimoni elegíac de les dues il·lusions esvanides: l'una, segada per la mort, en plena jovenesa», referint-se a la seva filla Maria, que dóna nom a la casa, «i l'altra foragitada en la vellesa, per la malvestat humana».

En la seva gran obra *Adéu a Catalunya. Guaitant enrere*, que Rafael Patxot escriu com un veritable llegat, l'autor explica amb claredat la fonda significació de la masia Mariona i expressa, amb amargor, el dolor per l'abandó de la seva casa d'estiueig camí d'un l'exili sense retorn i per la violació d'aquell casal edificat en homenatge a la seva filla, on ell somiava acabar els seus dies, en una vellesa serena que li van manllevar.

Rafael Patxot explica, en resposta agraïda al rector, veïns i amics de Mosqueroles, que li havien fet arribar la felicitació per les seves noces d'or, a Friburg, l'any 1944:

> la nostra filla Maria, morta en flor de jovenesa, retreia sovint una il·lusió seva: el desig de tenir un estatge lluny de ciutat, a muntanya... després de la seva mort, nosaltres alçarem el Casal de la Masia Mariona no pas amb cap pretença de cara als vivents, sinó que volguérem inscriure en la muntanya, el testimoni durador de recordança i d'enyor d'una ànima i d'un bell ideal esvanits; un monument que, al mateix temps, arredossés la nostra vellesa. Aquells aplegaments de xiprers que vàrem plantar-hi, proclamen la vera significança del Casal.

Entre el 18 de juliol i el 3 d'agost de 1936, desfermada la guerra civil, Rafael Patxot i la seva dona, Lluïsa Rabell, viuen reclosos a la masia Mariona, rebent amb lògica preocupació les notícies que els arriben per la ràdio o des de Sant Celoni. S'havia produït la insurrecció dels militars feixistes contra la República i li feia front la revolta de les forces anarquistes i comunistes, amb tant entusiasme com desordre, sense que els governs afeblits de la pròpia república i de la Generalitat poguessin fer res per tal de controlar la situació. Rafael Patxot pertany a aquella qualitat d'homes que, enmig d'una fractura social i a causa de la seva incorruptible independència intel·lectual i rigor moral, tenen el trist privilegi de veure's amenaçats pels dos bàndols. Certament, la vida del matrimoni Patxot-Rabell va perillar durant aquells dies, l'ombra de la guerra es va estendre des de Sant Celoni o des de la Costa del Montseny fins a l'oasi de pau de Mosqueroles, la façana de la casa fou tirotejada i Rafael Patxot va fer front, amb la única arma de la paraula, a grups incontrolats armats. Finalment, com ja es conegut, la intervenció d'Eduard Fontseré, del seu germà Jaume i del conseller Ventura Gassol, va aconseguir posar-los fora de perill, facilitant la seva sortida des del Montseny cap a Barcelona, primer, i cap a França, en forçat exili després.

Sabent les emocions que el seu constructor havia dipositat en aquell casal, és fàcil comprendre la profunda tristor d'aquella fugida sense retorn. Rafael Patxot ho recull en un capítol de les seves memòries amb un títol prou expressiu: «La tragèdia de la Masia Mariona». A banda de la contundent i explícita frase xiuxiuejada a cau d'orella a la seva esposa, quan el cotxe que els duia a l'exili, travessava el portal principal del clos de la casa: «Això és mort». Rafael Patxot descriu els successius actes de pillatge, ocupacions i confiscacions que va patir la casa fins arribar a la immolació final, amb l'incendi provocat per un grup de la brigada Lister, el 28 de gener de 1939.

> Per damunt d'això, aquell casal esbalandrat s'ha esventat a la bravada del crim que l'empestà, i ara que n'és purificat, els insectes i els ocells i tots els animalets del Bon Déu, mentre jo visqui, tindran espaiós acolliment en aquell recordatori profanat, i la meva Masia Mariona, dignament hospitalària, seguirà reivindicant-hi la serena honrança de la natura, que és perdurable, malgrat la reincident feresa, mal dita social, de la brutalitat humana acoblada en desorganització.

L'UNIVERS PATXOT

L'expressió *Univers Patxot* és, al meu entendre, una feliç troballa de l'autor de la museografia que, a la planta baixa de la masia Mariona, mira d'explicar l'obra científica i de mecenatge de Rafael Patxot i pretén suggerir els trets més significatius de la seva personalitat. És, sens dubte, una afortunada síntesi de la immensitat i de la vocació d'universalitat, des d'una ferma catalanitat, de la seva obra i, al mateix temps, vol transmetre la seva gran vocació pel món dels astres i dels planetes, per l'univers.

«Doncs jo sóc astrònom», va respondre Patxot a la estrafolària presentació dels dos caps de l'escamot revolucionari que havia entrat a la masia Mariona amb l'ordre de regirar-la i, qui sap, si la intenció d'executar els seus propietaris: «Este es socialista y yo soy comunista».

Així, en aquest episodi que hagués pogut acabar en tragèdia, amb una serenitat que només poden donar la convicció i la honestedat, Rafael Patxot definia la que possiblement era una de les seves majors vocacions científiques i passions intel·lectuals: l'astronomia o, amb més precisament, l'estudi del cel des de les constel·lacions més llunyanes fins als núvols més propers. Cal tenir ben present aquest vessant científic perquè impregnà de rigor i afany d'excel·lència tota la seva tasca, tant de recerca com de mecenatge. Dir que Rafael Patxot, amb Cambó, va ser un dels més grans mecenes de la cultura catalana, és dir, tan sols, una part de la veritat. Certament, Patxot administrà, amb saviesa i generositat la seva fortuna personal i la que va gestionar com a marmessor de la fortuna de la família de la seva dona. «El Carnegie de Catalunya», com el definia el seu conciutadà i amic Gaziel des de les pàgines de *La Vanguardia.*

Tanmateix, Rafael Patxot, amb una curiositat intel·lectual il·limitada, va orientar i va dirigir totes les obres de recerca i els múltiples projectes d'estudi que finançava a través de les seves fundacions, abastant les matèries més diverses: història medieval, etnografia, arquitectura, música, filosofia, meteorologia, matemàtiques, bibliofília, dret internacional... Si hi ha, però, un fil conductor en la tasca de mecenatge de Patxot, com ha assenyalat el professor Puigvert, és possiblement la seva contribució a l'estudi i, per tant, a la divulgació i l'afermament de tot allò que tenia a veure amb les que ell considerava les més fondes arrels de la personalitat d'una societat catalana que, fortament ancorada en la tradició basada en uns valors indiscutibles, ell somiava, al mateix temps, com una societat abocada al progrés científic, tècnic i cultural, amb un ideal molt britànic de l'ordre, fonamentat en el respecte a l'individu, per damunt dels estatismes de signe ideològic contrari que amenaçaven Europa.

Amb tot, el Patxot mecenes que havia decidit carregar damunt les seves espatlles la responsabilitat d'una missió que ell considerava un deure indefugible, va acabar ofegant el Patxot científic, creatiu... En paraules dels seus néts, Núria i Rafel Carreras Patxot, en un escrit adreçat als assistents a l'acte d'homenatge convocat per la Diputació de Barcelona i llegit amb capteniment i emoció per la nova mestressa de la masia Mariona, la directora del parc natural del Montseny:

> El preu interior que ell va pagar per sostenir, dilatar i fer que s'il·luminés fins al nivell internacional el món cultural i intel·lectual de Catalunya, ha estat ben poc reconegut. ¿Què hauria sigut de Rafael Patxot sense el destí que li va matar la seva vocació íntima? ¿Potser un gran savi o un gran escriptor, o –¿qui ho sap?- un artista?

EPÍLEG: MÉS ENLLÀ D'UN PROJECTE

Així doncs, nosaltres vàrem conèixer Rafael Patxot a partir del testimoni de les pedres, les finestres i les arcades de la masia Mariona i el redescobrim cada dia quan obrim els portals del clos i les portes del seu casal. Val a dir que, amb això i gràcies a la generositat del seus néts Rafel Carreras, que en féu donació a la Diputació de Barcelona, i Núria Carreras qui, amb el seu germà ha servat curosament la memòria del seu avi, ens hem entestat a portar la contrària a les amargues prediccions del savi mecenes. La masia Mariona no havia mort, ni amb l'abandó precipitat dels seus propietaris, ni

ALFRED MONTSERRAT

Avui la masia Mariona acull la seu del parc natural del Montseny i l'exposició permanent «Univers Patxot».

ALFRED MONTSERRAT

amb les violacions o el foc posteriors, ni tan sols amb els setanta anys de solitud. No podia morir, l'esperit que havia viscut al seu interior, pervivia a cada raconada. Tant sols calia una guspira que la fes renàixer, i aquesta guspira es va produir per un seguit de circumstàncies i, sobretot, per la coincidència d'un cúmul de voluntats.

La Diputació de Barcelona, el desembre de 1998, va presentar un avantprojecte per a la masia Mariona a Joaquim Maluquer, biògraf de Patxot i home bo de tantes comeses, qui el transmeté al nét de Patxot, Rafel Carreras, un altre savi. La resposta fou tot un vot de confiança, la donació, amb la reserva lògica d'unes condicions, que es podien resumir en una de sola: que allò que explicàvem en quatre fulls esdevingués realitat i en un termini raonable. La masia Mariona reviuria i ho faria amb un destí prou noble i digne de la voluntat del seu constructor: acollir la seu del parc natural del Montseny, l'espai natural protegit més antic i emblemàtic de Catalunya, confirmant així, en certa manera, la vocació horaciana d'harmonia amb la natura, que també havia inspirat la seva edificació; i explicar, difondre a tothom que la visités i, sobretot a les noves generacions, la immensa tasca científica i de mecenatge cultural de Rafael Patxot i donar a conèixer el llegat del seu rigor intel·lectual i la seva honestedat moral.

Així va ser un assolellat dimecres de finals d'octubre de l'any 2009, en l'acte inaugural, quan setanta anys i gairebé tres mesos després, la masia Mariona tornava a obrir les portes i, quan vèiem a Rafel Carreras adreçar-se a tots els assistents en un parlament emocionat i emocionant i apropar-se als murs del casal per tocar-los amb les seves mans, hom creia veure el seu avi, qui, des dels estels que estudiava amb delit, ens albirava i, fins i tot, potser aprovava la nostra gosadia: reobrir-li la casa. ¡Quina gran responsabilitat damunt les nostres espatlles!

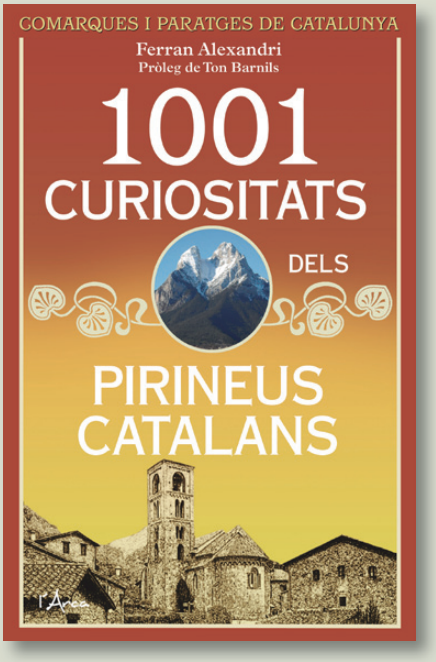

1001 curiositats dels Pirineus catalans
Ferran Alexandri
Barcelona: Redbook Edicions, novembre 2016
[Col·lecció L'Arca]

Una invitació a endinsar-se en el món dels Pirineus

En aquest llibre hi trobareu un conjunt de curiositats, notícies, tafaneries, trets i singularitats que identifiquen els nostres Pirineus, que van des de la Vall d'Aran fins al cap de Creus. Es tracta d'una travessa d'oest a est, d'un viatge virtual on és possible descobrir un bon tast de la història i cultura dels pobles pirinencs, sense oblidar la seva forta vinculació amb la muntanya i el paisatge. Un espai natural ple de tradicions ancestrals, arrelat al medi dur i salvatge dels alts cims i les altes conques fluvials.

El marc és sempre la gran serralada pirinenca, encara que només un bon tros, és a dir, la carena que s'escampa per totes les terres de parla catalana. És per això que la aquesta història comença a la Vall d'Aran i prossegueix cap a Orient, incloent-hi Andorra, el país dels Pirineus, que posseeix una enorme entitat pròpia i rellevant, i que no podia faltar en un llibre com aquest. Tampoc es deixen de banda les comarques catalanes i pirinenques de la Cerdanya, el Capcir, el Conflent i el Vallespir, conegudes també com el Rosselló o la Catalunya del Nord. Comarques que, certament, han tingut i tenen una importància fonamental per a la història i la geografia dels Països Catalans.

El llibre, amb il·lustracions diverses i fotografies en B/N dels aspectes més rellevants, està classificat en tres grans apartats: **1) Els Pirineus**, on es fa una aproximació al seu relleu i geografia, així com la biodiversitat i el paisatge, amb una especial atenció als parcs i espais naturals protegits; **2) Els senders que han fet història**, on es descriuen des de les rutes mil·lenàries fins als grans senders de muntanya més esportius, i **3) Indrets imprescindibles**, on es fa un recorregut a fons pels pobles i municipis més destacats de les comarques catalanes que toquen els Pirineus.

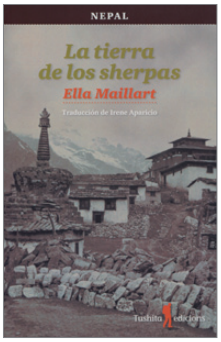

Paisatges viscuts

La gran viatgera Ella Maillart ens proposa descobrir un Nepal indòmit. Fou la primera dona occidental que va aconseguir un permís especial per viatjar per aquest país.

La tierra de los sherpas
Ella Maillart
Barcelona: Tushita Edicions, octubre 2016 [Cavallos de Viento, 4]

Rescat sota terra

Una forma pràctica i visual, una bona part de reflectir les tècniques i maniobres emprades en l'espeleosocors.

Espeleosocorro. Técnicas de rescate en cavidades subterráneas
J. Bueno, F. Ribero, L. Gómez
Madrid: Ediciones Desnivel, novembre 2016 [Manuales Desnivel]

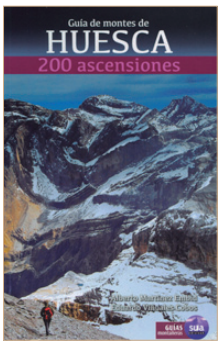

Els millors cims d'Osca

Una guia que ens invita a pujar tota mena de cims, serres, tucs i penyals, i no sempre als Pirineus, sinó també en altres zones.

Guía de los montes de Huesca. 200 ascensiones
A. Martínez Embid, E. Viñuales Cobos
Bilbao: Sua Edizoak, juny 2016 [Guías Montaneras]

Les vivències d'un metge excursionista

Un conjunt de relats curts il·lustrats que tenen la muntanya com a nexe comú, i també la literatura. A cura del cardiòleg i alpinista de Vic, Miquel Ylla

El llibre que va fer cim. Vivències de muntanya
Miquel Ylla Boré
Valls: Cossetània Edicions, novembre 2016 [Viatgers, 6]

Alpinisme sense ficció, les memòries de Jordi Pons

Alpinisme sense ficció és una obra escrita al llarg dels anys pel reconegut alpinista i escalador Jordi Pons, que ara també ens mostra una vegada més la seva faceta en el món de les lletres. El mateix títol ja en ho diu tot: sense ficció, només la veritat, una activitat, la seva, allunyada de la ficció en què actualment s'ha convertit una part de la indústria de la muntanya. Però l'alpinisme actual, al seu torn, no es podria entendre sense la contribució de pioners com ell i els companys amb qui va compartir les seves ascensions, protagonistes també d'aquesta obra.

Escriure un llibre de memòries, de les aventures i ascensions durant més de seixanta anys no és fàcil. Cal constància i esforç, calen moltes hores de feina i sobretot una gran memòria i precisió per poder reproduir el paisatge i els fets que s'hi narren. Jordi Pons escriu planerament i àgil sobre aquelles vivències que li han deixat més bon record, òbviament. I això és perquè l'autor vol involucrar el lector en les anècdotes, les situacions i el resultat d'unes activitats que en el seu moment van omplir moltes pàgines de diaris i revistes de muntanya, algunes de les quals van significar un abans i un després en la història de l'alpinisme, tant català com estatal, just perquè van ser els primers en realitzar-les, quan els Andes, l'Hindu Kush, l'Himàlaia o el Karakoram quedaven molt lluny de tothom.

La trajectòria alpinística de Jordi Pons va destacar, sobretot, amb l'ascensió de les tres parets nord més carismàtiques dels Alps: el Cerví, l'Eiger i les Grandes Jorasses, que es veien amb molt de respecte a la dècada de 1960. Després seguiren ascensions inèdites com l'aresta nord-est del Nevado Huacarán Sud, l'Istor-O-Nal o l'Annapurna Est.

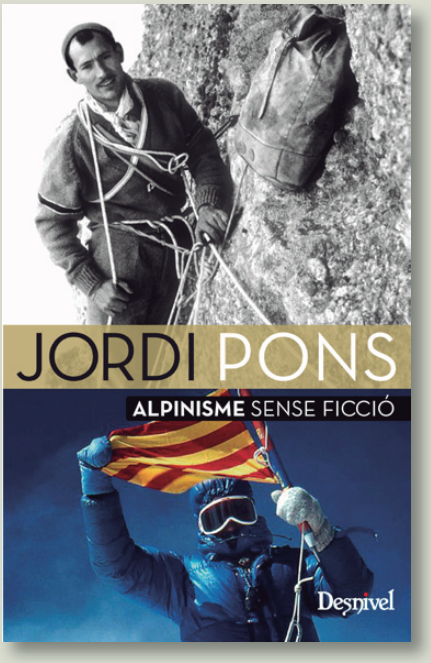

Alpinisme sense ficció
Jordi Pons
Amb fotografies a tot color
Madrid: Desnivel Ediciones, octubre 2016

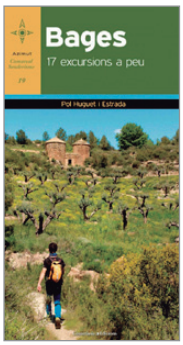

Indrets interessants del Bages

Per redescobrir els indrets més representatius del Bages a través d'itineraris poc freqüentats, per racons desconeguts i amb encant.

Bages. 17 excursions a peu
Pol Huguet i Estrada
Valls: Cossetània Edicions, octubre 2016 [Azimut Comarcal, Senderisme, 19]

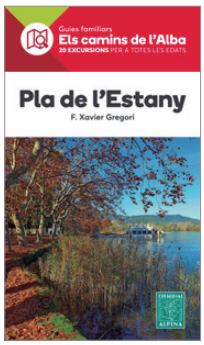

Per conèixer el Pla de l'Estany

Nova guia dels Camins de l'Alba amb una selecció de rutes que pretén donar a conèixer bona part del patrimoni paisatgístic i històric del Pla de l'Estany.

Pla de l'Estany
F. Xavier Gregori
Granollers: Editorial Alpina, octubre 2016 [Els Camins de l'Alba, 24]

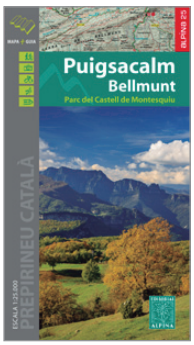

Novetats cartogràfiques

L'Editorial Piolet ha editat un mapa amb els camins d'exili dels Pirineus Orientals, camins de llibertat de republicans i jueus que travessaven la frontera en temps de les darreres guerres del segle xx. L'Editorial Alpina ha fet la 12a edició renovada del mapa del Puigsacalm, amb la guia a color, i amb bona part del parc del Castell de Montesquiu.

Camins de l'exili. Camprodon, Prats de Molló
Barcelona: Editorial Piolet, juny 2016. Escala: 1:25.000

Puigsacalm. Bellmunt. Parc del Castell de Montesquiu
Granollers: Editorial Alpina, novembre 2016. Escala: 1:25.000

ÀRTIC

ILLA DE BAFFIN
Great Sail Peak, ...
Noves vies

Consistent acció, la desplegada per un grup italobelga a Stewart Valley i rodalia durant dos mesos de la darrera primavera i estiu. Al volum d'activitats hi sumen un bon estil, progressant sempre en lliure i en uns temps increïbles. Al Great Sail Peak signen el que ells anomenen ***Coconut Connection*** (fins 7c, 1.000 m de recorregut) en estil càpsula i nou dies a la paret (7 d'escalada, 1 parats per mal temps i 1 de descens), si bé aquesta primera i més laboriosa ascensió queda una mica deslluïda pel fet que el recorregut sembla solapar-se amb ***Sodomy*** a la primera meitat i amb ***Rubikon*** a la part alta. Aquí hi participa tot l'equip: Matteo Della Bordela, Sean Villanueva, Nicolas Favresse, Matteo De Zaiacomo i Luca Schiera. Seguidament, sense repòs, el grup es divideix en dues cordades i aborden de nou la mateixa paret. Nicolas i Sean obren un gran díedre evident: ***Northwest Passage*** (7a, 700 m de recorregut + 300 de la primera part, la que va fins als replans on comencen les altres vies), en 36 h entre ascens i descens (primera part, feta prèviament, exclosa). Per la seva banda, Matteo i Luca enllesteixen ***Mascalzone Latino*** (7b amb un pèndol al darrer llarg, 600 m + aresta fàcil), en 24 h, també anar i tornar.

No satisfets amb l'esmentada trilogia, continuen amb diverses primeres a cims propers: ***Down The Slope Without A Ski*** (7a, 1.000 m de recorregut) a la cara nord-oest del Walker Citadel, per Sean, Nicolas i Luca, en 32 h; ***Catacomb*** (7b, 900 m), un díedre a l'extrem dret de la Citadelle (just a l'esquerra d'***Artic Monkeys***), per Sean i Nicolas; 24 h ***Round Trip Camp To Camp*** (7a, 600 m) a la cara sud-est de Copier Pinacle, per Luca i Nicolas, en el mateix temps que indica el nom de la via. Per fi, a una punta a la dreta de Copier Pinacle que bategen com *The Tree of Wisdom*, Sean i Matteo deixen una altra primera anomenada ***The Seed Of Madness*** (6c amb un pèndol) que fan i desfan en 25 h.

WWW.GRIMPER.COM

Great Sail. **Mascalzone** ***en groc,*** **Northwest** ***en verd,*** **Coconut** ***en vermell.***

GRENLÀNDIA
CAPE FAREWELL MOUNTAINS
Apostel Tommelfinger (2.315 m)
Nova via

Notable ascensió amb coloració d'aventura i simplicitat. I tot en només tres setmanes. Un grup de cinc escaladors suïssos i francesos escalen la fins ara verge cara oest, una muntanyota descomunal perduda a Lindenow Fjord, al sud de Grenlàndia. Abans, però, remen durant set dies amb els seus caiacs per aigües difícils i amb tot el material a sobre, fins assolir el peu de la paret. Atac alpí, primer per una glacera penjada, amb seracs desplomats i perill evident durant 120 m. Cal una jornada sencera per aquest tram. La resta demana sis dies més, per una bona continuïtat de fissures i xemeneies. Cim el 3 de juliol, descens rapelant la via i retorn a Aapilatooq, de nou per mar. ***Metrophobia*** (gel fins 120º i roca fins 7a/A2+, 1.700 m de desnivell). Els autors: S. Schüpbach, C. Ledergerber, F. Lupo, J. Sullivan i A. Moineville. La primera ascensió al cim data del 1975, obra d'una nombrosa expedició francesa i seguint el pilar sud (1.600 m de desnivell).

WWW.EXPED.COM

Metrophobia, ***dificultat més aventura a Grenlàndia.***

ANDES

SERRALADA HUAYHUASH
Siula Grande (6.344 m)
Nova via

Una vegada més, brillants els militars de muntanya francesos, sempre buscant objectius atractius i cuidant l'estil. Didier Jourdain i Max Bonniot escalen per primera vegada la cara est d'aquest cim, cèlebre per la dramàtica vivència de Simpson i Yates el 1985 (¡el relat de Simpson a *Touching the void* és per posar els pels de punta!). La part més tècnica de la nova via és el marcat pilar que apareix adossat a la paret i que culmina a 5.700 m. Aquesta part la superen sempre en lliure i amb dos bivacs. Seguidament rapelen 100 m pel costat oposat, fins a la bretxa que dóna accés a la llarga aresta sud-est del cim principal. Ara, terreny de neu i gel fins a 70º. Tard de la nit de la

GMHM

Bruit Des Glaçons al Siula Grande.

tercera jornada, que allarguen al límit per anticipar-se a un canvi de temps anunciat, estableixen un bivac a cota 6.200. L'endemà el cim és allà mateix, hi són a les 8 del matí (27 d'agost). ***Le bruit des glaçons*** (6c/WI5, 1.400 m de desnivell). Descens llarg, que exigeix la resta del dia i tot el següent.

HTTP://NEW.BHARTIWEB.COM

L'esperó est del Kangri Zangskar retallallant-se a la dreta.

HIMÀLAIA

ZANGSKAR

Kangri Zangskar (6.100 m)

Nova via

Nova i fructífera campanya (¡amb set vies noves!) d'Oriol Baró a aquesta zona de l'Himàlaia indi, que ja coneixia després de la visita del 2014 amb Sidarta Gallego (veg. Crònica de *Muntanya* 911). Terreny poc explorat i amb moltes possibilitats a cims de 5.000 i 6.000 m. Destaca la primera ascensió al magnífic esperó est d'aquest cim de la vall de Lalung, junt amb Lluc Pellissa (igualment coneixedor de la serralada). Es tracta d'un itinerari de roca cotat ED i de 900 m de recorregut. Juliol del 2016.

Tak Lang Lang (5.700 m)

Noves vies

La mateixa cordada dibuixa dues primeres sobre el Tak Lang Lang, de caràcter molt diferent, però també particularment interessants. Primer una via de roca que segueix l'esperó est de la punta est: ***Incertidumbre*** (fins 6b/Ao, 700 m de recorregut). Seguidament piolets, neu i glaç a la punta oest: ***Goulotte*** (WI5^{+}/M5, 900 m de recorregut). Les dues en el dia.

ALPS

MONT BLANC

Jorasses: punta Croz (4.110 m)

Repetició destacada

Repetició a la mítica ***Manitua*** per Marc Torralles i Philipp Angelo. I per demostrar la solvència de la cordada, ho fan en el dia. L'itinerari comença i surt per l'original del Croz, ***Manitua*** és una variant de pes que resol el mur monolític a l'esquerra de l'esperó, 400 m de desnivell difícils i sostinguts (fins 6c i A1). Fou oberta en solitari per l'eslovè Slavko Sveticic el 1991 i ha estat poc repetida (i anteriorment només una vegada en el dia). El català i el sud-tirolès surten de Leschaux a les 2 de la matinada, fan cim a les 9 del vespre i es recullen al Boccalatte poc després de mitjanit. Estiu del 2016.

MÉS ASCENSIONS RÀPIDES

Amb esquís, la clàssica Chamonix-Zermatt en 16 h i 35 min pels francesos B. Fleury i O. Meynet (baixant en 2 h l'anterior rècord de Claudepierre, també francès). Sortida de la plaça de l'església de Chamonix i arribada a la de Zermatt, evidentment sense utilitzar cap mitjà mecànic: coll de Chardonet - coll de la Grande Lui - La Fouly - coll de Basset - Bourg Saint Pierre - refugi Valsorey - coll de Sonadon - coll de l'Evêque - coll du Mont Brulé - coll de Valpelline. 108 km i 8.400 m de desnivell positiu. Mes de març.

En gran paret, una cordada internacional s'apunta ***La Catalans*** (6a/A3, 1.300 m de desnivell) del Bhagirathi-III en cinc dies. La repetició més ràpida de les tres anteriors va esmerçar-n'hi vuit. Els autors: C. Pesce, D. Tomasi, M. Elias i S. Corret. Mes de maig.

A la gran alçada, els eslovens Ales Cesen i Luka Lindic encadenen la normal del Broad Peak i l'aresta NO del GIV en estil alpí i en poc més de tres setmanes (aclimatació inclosa). Mes de juliol.

En solitari, Ueli Steck fa la cresta de la ***Innominata*** del Mont Blanc en 9 h i 25 min, anada i tornada de Val Veny (Jornet ja va fer quelcom semblant el 2012, trigant una mica més a la pujada i una mica menys a la baixada, que va fer per Chamonix). Mes d'agost.

Novetats al puig Campana i a l'eix calcari prepirinenc

Sense cap mena de dubte, la figura de Manolo Pomares d'Elx representa l'oberturista més prolífic d'Alacant amb diferència, amb centenars d'itineraris oberts des la dècada de 1980, especialment al puig Campana i a les parets pròximes a Oriola, dos indrets que difícilment algú coneix millor. Unes vies en lliure festejant sempre la lògica, que mantenen un estil fidel davant les diferents tendències de cada època. Tanmateix, a l'Alt Urgell, Miquel Blanco seria l'escalador coetani d'una zona molt més propera, a qui també hem d'agrair-li moltes encertades primeres i un exhaustiu control de tot el que s'obre. Dos apassionats clarament vinculats als seus respectius indrets, dels quals ressenyem algunes de les seves darreres rutes obertes sobre excel·lent calcari molt propícies per a aquest hivern, a més d'altres interessants novetats de la colla dels Gantxets a Sant Gervàs, i de Joan Jover a la serra de Sant Joan.

PUIG CAMPANA

Sobre la pilastra més significativa de la monumental i caòtic vessant oest del puig Campana, Miguel Ángel Benito enllesteix amb l'inestimable ajuda d'Esteban, Miguel Martínez, Roque Bordallo, Toni Ruano i Carlos Frances la via ***Matar o morir*** (maig del 2014), possiblement l'escalada més exigent de tot Finestrat per la seva considerable llargària i mantinguda dificultat. La via arrenca des de la gran terrassa per la canal més marcada aprofitant les fissures del pany esquerra d'aquesta, i després conquereix tota la lògica del marge del bastió superior mitjançant quatre antològiques tirades que no baixen del 6b. Per arribar-hi s'ha de combinar entrant per la via *Ros-Gregori* (Vº), la *Dúo Dinámico* (6a), la *Pandemonium* (V+) o la *Nino Bravo* (V/V+) fins al jardí penjat (veg. *Muntanya* 911). L'itinerari resta semiequipat amb més de 40 parabolts, alguns claus i ponts de roca, on seran imprescindibles els tascons, microfriends, joc de Camalots fins al nº3 (1,2 i 3 repetits) i els estreps i ganxos si no dominem el 6c+. En cas de necessitat, en tots els relleus trobarem instal·lacions per davallar amb ràpels i un passamà muntat a nivell de la R5. Un cop al cim cal localitzar unes fites que condueixen a la tartera principal de baixada. Calculeu una jornada intensa per a una cordada ràpida sense encantar-se.

En l'embut situat a la dreta de l'*esperó Elegant* trobem la via ***Benasque*** (gener del 2015) oberta per Manolo Pomares, Ovidiu Frasincar i Ángel Cerrillo que desvetlla una línia de fissures prou mantinguda fins a la R3, i a continuació explorar de la millor forma un terreny menys eloqüent fins assolir el camí habitual de baixada (fites i pintades vermelles). Itinerari poc equipat amb alguns parabolts i un clau, on caldran els tascons i el joc de friends per acabar d'amanir-ho tot. Roca molt bona en conjunt.

Tot just al marge de la tartera de baixada –sector Carreró– apareixen tres noves vies obertes per la mateixa colla d'escaladors més Rafael Poveda, que signifiquen una bona alterna-

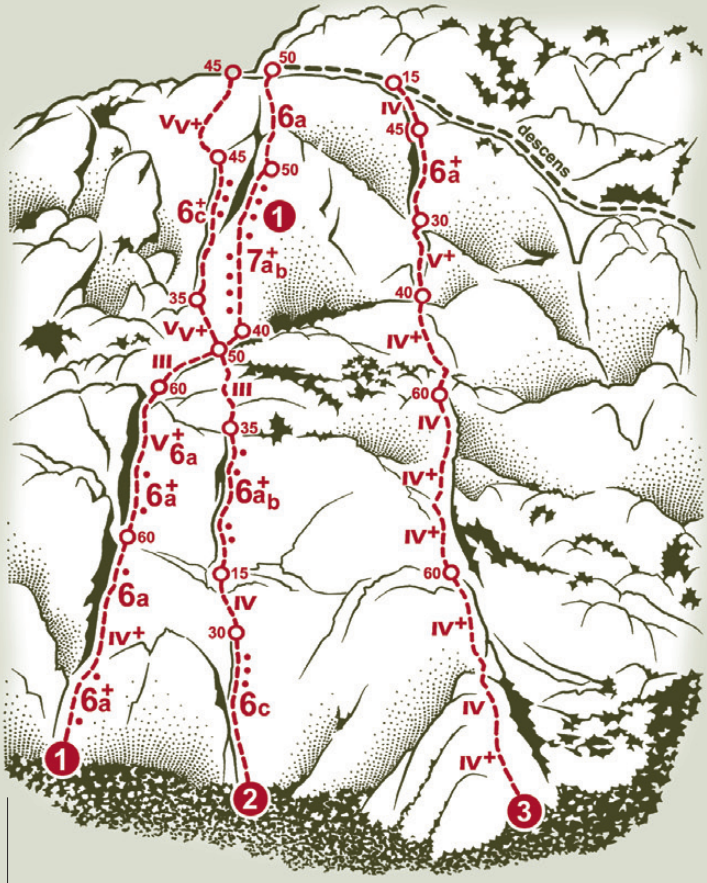

PUIG CAMPANA Cara est
1) Piratas (260 m, 7a/7b)
2) Regreso al pasado (255 m, 6c+)
3) Montañeros sin barreras (250 m, 6a+)

tiva per combinar en l'indret menys solejat del repertori. La via ***Piratas*** (octubre del 2015) posseeix un dels llargs més extrems de tota la zona després d'enfilar-se per la fissura-xemeneia més característica del vessant. Segons els autors, la graduació proposada del L4 (7a^{+}/7b) representa actualment el grau més alt assolit en el puig Campana. ***Regreso al pasado*** (novembre del 2015) fa referència a la troballa d'un itinerari on a hores d'ara encara restaven verges unes bones fissures-díedres i una xemeneia desplomada en especial (L5), que ja val la visita per la seva particular bellesa i qualitat. Escalada semiequipada amb parabolts als llocs on és difícil protegir-se amb tascons o friends. ***Montañeros sin barreras*** (gener del 2013) ofereix

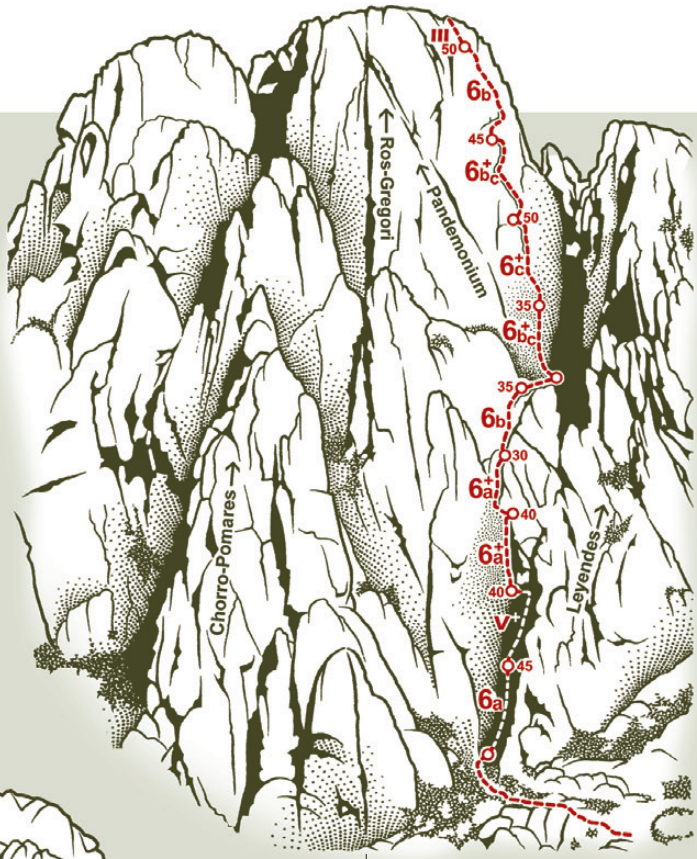

PUIG CAMPANA Cara oest
Matar o morir (400 m, 6c^{+})

PUIG CAMPANA Cara sud
Benasque (380 m, 6b^{+})

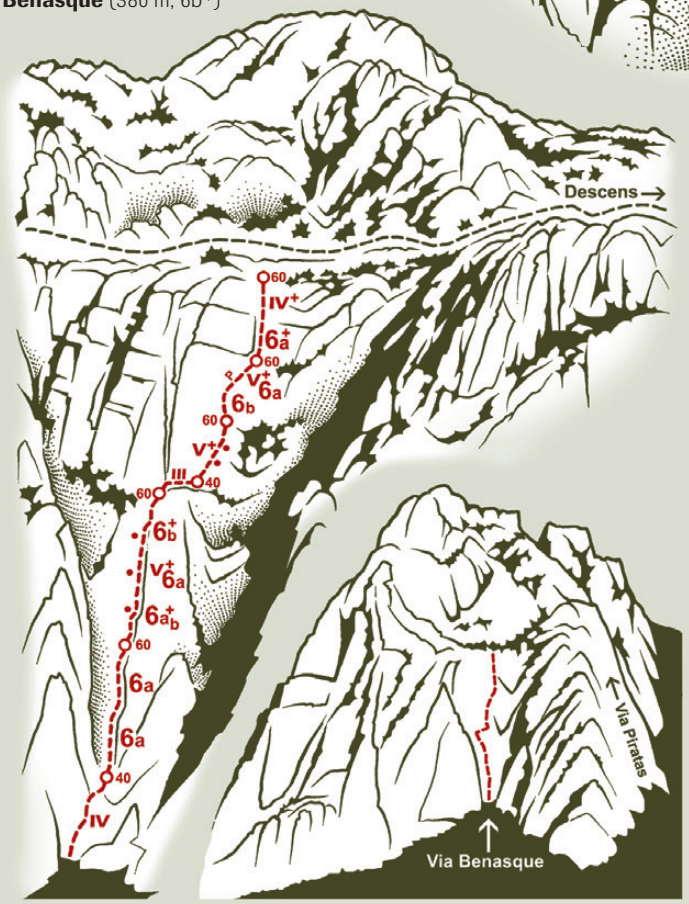

el traçat més assequible dels tres, on sols trobarem equipades les reunions i algun pas molt puntual. Es tracta d'una línia molt evident que supera l'esperonet més pronunciat a l'esquerra d'una profunda canal, finalitzant per una excel·lent fissura-xemeneia on gaudirem dels passos més difícils i elegants. Per a tots, cal dur de 12 a 15 cintes, el joc de tascons i el de Camalots fins al nº3 com a mínim, sent indispensable un bon domini de l'autoprotecció. L'aproximació s'efectua des del pont on arrenca el camí senderista de pujada al cim (rètols). Un cop guanyada la falda de la muntanya per terreny obert i costerut, arribarem al peu de la tartera (anomenat popularment *el Carreró*). Superats els primers 300 m del pedregam, sols caldrà travessar a mà esquerra per situar-se sota la vertical dels itineraris en qüestió (calculeu uns 45 min). A la sortida de les vies trobarem la ruta de descens habitual del sector central (senyals vermelles) que duen al Carreró i de nou a l'aparcament (50 min).

SANT GERVÀS

Ressenyem unes extraordinàries vies obertes al sector occidental del vessant sud ja fa uns anys, però encara no publicades en no tenir la graduació perfilada. La via ***Inhospitak*** oberta per Diana Calabuig, Albert Salvadó i Vicenç Ruiz representa una joia que cal tenir en compte, tant per la seva bellesa com pel notable grau de dificultat (6c+ obligat). Va ser alliberada per Lisi Roig, Joan Olivé i Unai Mendia (9-10-2010), amb un tram fins a 7c al segon llarg. Cal dur el joc de tascons, joc d'Aliens, Camalots fins al nº2 (nº3 opcional) i un ganxo per si no estem a l'altura de les circumstàncies. Semiequipada amb 18 parabolts i 5 claus. Entre aquesta i la via *Prohibit nidificar*, Joan Olivé, Albert Salvadó i Vicenç Ruiz enllesteixen la via ***Café Torino*** (novembre del 2013). Un altra supèrbia línia reservada als fanàtics del grau en paret, semiequipada amb 18 parabolts i 3 claus, on encara resta per alliberar el primer llarg (possible 8a). Escalada en fissures i plaques de pel·lícula malgrat aparèixer un parell de trams amb blocs al L1 i L2 que demanen atenció. Cal dur els tascons, joc de Totems, els Aliens (semàfor+blau) i els Camalots fins al nº4. Màxim obligat: 6b+. Accés per la calçada que duu a Adons agafant un trencall a la dreta que condueix a unes naus significatives (mas d'en Gras). Continuant per la pista principal i a l'entrar en una zona de bosc localitzarem un nou trencall a mà esquerra on podem deixar el cotxe si no disposem d'un vehicle tot terreny. Aquesta pista porta al collet de Sant Roc (runes) on arrenca un camí en direcció S-W. Quan el traç s'enfila travessant definitivament el vessant, cal abandonar-lo i guanyar directament l'extrem dret del bosc situat més amunt, per rodejar-lo. Seguint per terreny obert en direcció sud, divisarem en poca estona la bretxa de la canal de la Maroma al llom principal de la carena. Aquesta estratègica canal resta equipada com una via ferrada per accedir a la base de la muralla (calculeu unes 2 h

SERRA DE SANT GERVÀS

1) **Inhospitak** (185 m, 7c)
2) **Café Torino** (190 m, 7a/A1)

ROC GALLINER Sector Coll de la Massana

1) **Esperó de Rishikesh** (130 m, 7a+)
2) **Mexupaungüevo** (110 m, 7b)
3) **Yakarí** (130 m, 6c+)
4) **Fissura Barbatus** (100 m, 6c+)

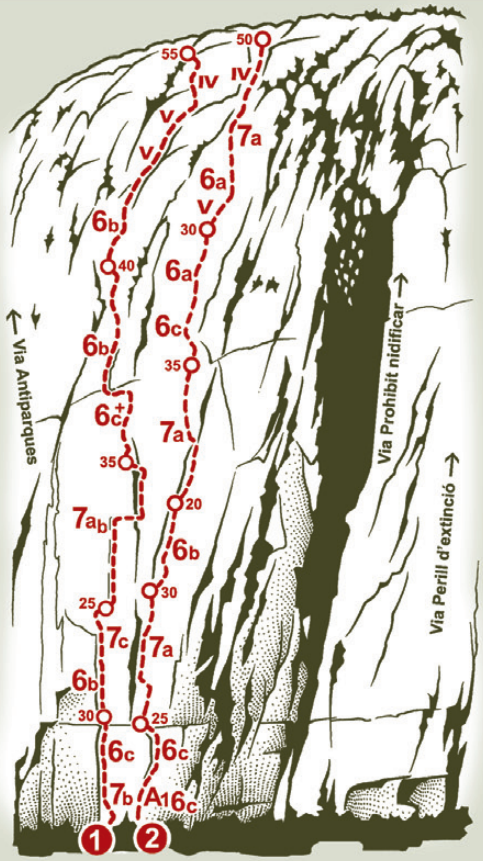

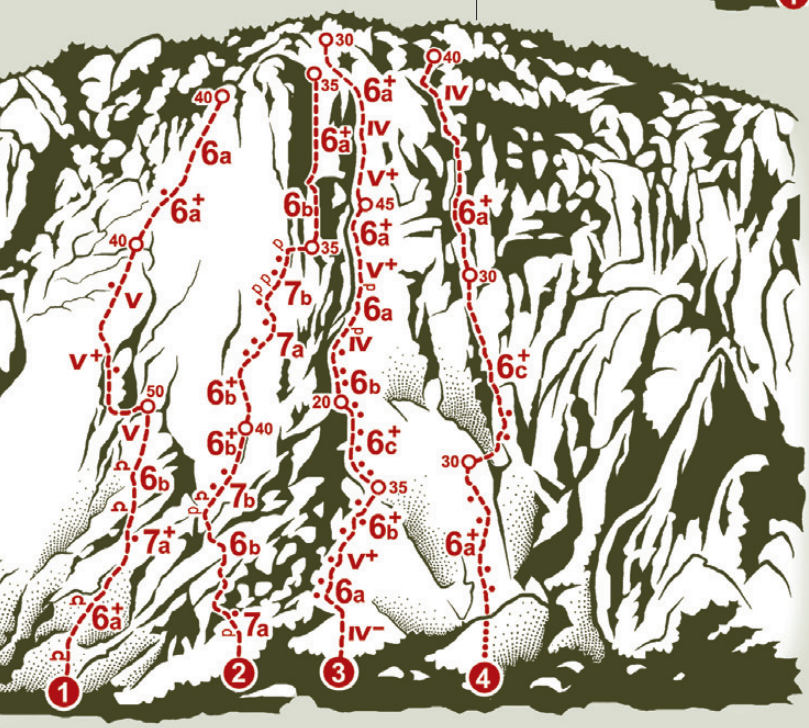

ALBERT SALVADÓ

***Via* Inhospitak.**

sense 4x4). Recordeu que en tota la paret no es pot escalar de desembre a juliol per nidificació, mentre resta pendent una actualització de la regulació que pot millorar sensiblement el panorama.

ALT URGELL

En la part alta de la vall de Canelles –més coneguda pel roc dels Collars– apareix el roc Galliner, un caòtic vessant de bon calcari amb algunes escalades d'aventura prou llargues a considerar, a més d'unes llaminadures més curtes i consistents obertes darrerament, en el sector més proper al coll de Massana a la dreta de l'esperó dels Alls (veg. guia d'escalades de l'Alt Urgell). D'esquerra a dreta, tal com surt al dibuix tenim: l'***Esperó de Rishikesh*** (30-1-2015) realitzat per Jordi Latorre Latox i Miquel Blanco, la via ***Mexupaungüevo*** (9-10-2015) de Xavi Alemany i M. Blanco, la ***Yakarí*** (26-2-2015) de Xesco Mas, Edu Plana i M. Blanco, i la ***Fissura Barbatus*** (8-1-2015) de Miquel Blanco en solitari. Es tracta d'uns itineraris semiequipats de grau exigent i amb tota la gama de passatges imaginables sobre un rocam de qualitat. El primer es pot considerar com el més assequible amb només un L1 interessant (6b obligat), mentre que el segon resulta el més exigent (6b$^+$ obligat i expo). Possiblement la via *Yakarí* pot ser la més recomanable i equipada en conjunt (espits/parabolts/pitons) amb el traçat més directe i suggestiu a primera vista. No obstant, si volem gaudir d'unes bones fissures la via *Barbatus* ofereix dos bons trams al segon i tercer llarg. Per totes les vies caldrà portar el joc de tascons, un joc de Totems, joc d'Aliens i joc de Camalots del nº2 al nº4 (per la primera sols el nº2 i nº3). Descens en ràpels pels mateixos itineraris, o bé per la via *Yakarí* en sols un parell de 60 i 50 m respectivament. Orientació sud. Accés des de l'Alzina d'Alinyà prenent una pista prou acceptable que duu al coll de Massana (2,5 km). D'aquí per un corriol poc marcat i prestant atenció al gossos que vetllen el cobert del ramat de cabres, arribarem en suau baixada al peu de via en poc més de 10 min.

A l'extrem occidental de la serra de Sant Joan el vessant gira a l'oest i apareix la paret del Forat dels Prats, on Joan Jover descobreix la línia més idònia d'aquest sector encara verge: la via ***Creuaments no, gràcies*** (16-5-2016). Itinerari monolític, impressionant i amb passos de gran bellesa, semiequipat amb unes poques xapes per gaudir d'algun tram treballós, però relativament factible de negociar. Cal dur uns 6 pitons variats (un tipus plàtan), els tascons, una xapa recuperable i els Friends fins al nº3,5). Bona roca, ben fissurada i fàcil d'assegurar, on tindrem ombra fins passat el migdia a diferència de la resta del vessant orientat totalment al sud. Accés des de la pista que flanqueja el congost entre les serres de Carreu i Sant Joan, mitjançant una aproximació evident des de l'entrada sud del congost (15 min). El descens consisteix en faldejar pel bosc aprofitant el terreny més obert i perdent alçada, fins trobar la línia elèctrica i baixada habitual del sector de les antenes. El nom vol ser una crida a la consciència dels oberturistes respecte al problema creixent que representa la saturació de vies en les parets de moda.

SERRA DE SANT JOAN
Creuaments no, gràcies
(160 m, V+/A2)

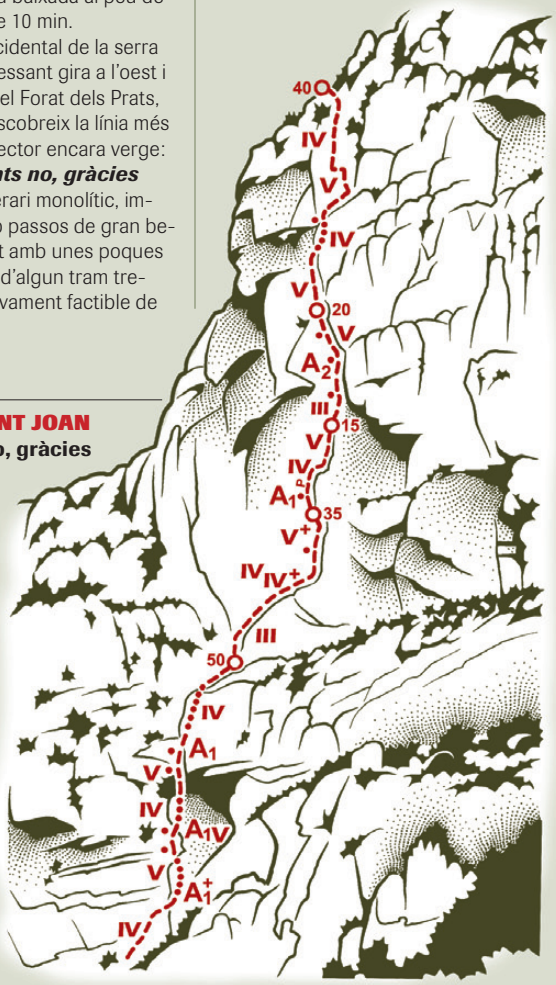

Ascensió a la Sanabra (393 m) i al turó Gran (372 m)

Per l'aeròdrom de caça republicana dels Monjos

Quan l'embranzida de l'exèrcit de Franco va desfer el front d'Aragó i les seves tropes van avançar cap a la Mediterrània, la República va sembrar de camps d'aviació de caça les comarques penedesenques. L'objectiu era donar suport a les tropes que lluitaven per frenar aquell avanç a la batalla del Segre, defensar la població dels atacs de l'aviació italiana i alemanya provinents de Mallorca i col·laborar en la posterior batalla de l'Ebre.

La ruta proposada surt de l'antic camp d'aviació dels Monjos per fer-nos passar pel castell de Penyafort –que fou presó d'aviadors franquistes– i pujar als turons del parc del Foix des d'on s'hi veia alçar el vol a l'anomenat *Vesper de la Gloriosa*, el sobrenom de l'aviació de caça republicana.

Itinerari

- **Aparcament Ciarga**
- **Mas Granell**
- **Camí del Castell**
- **Castell de Penyafort**
- **La Sanabra**
- **Sant Llorenç**
- **Turó de la Sanabra**
- **Turó Gran**
- **Mas Bellestar**
- **Castell de Penyafort**
- **Aparcament Ciarga**

Al camp d'aviació del Serral, als afores dels Monjos, hi ha el Museu Ciarga. Aquesta vila està comunicada amb la N-340 entre el Vendrell i Vilafranca. Un cop allà hem de buscar els senyals indicatius.

00:00 Aparcament de Ciarga. Convé visitar el museu i el refugi abans de començar l'excursió. En acabat engegarem la caminada en direcció sud, entre vinyes, acostant-nos al mas Granell, masia que fou el cos de guàrdia i entrada al camp d'aviació. Quan arribem a la N-340a la creuem i seguim els indicadors de castell de Penyafort que hi ha a partir d'una rotonda.

00:30 Castell de Penyafort. Hi arribem després de travessar una zona industrial, les vies de l'AVE i del ferrocarril convencional, unes vinyes i el riu Foix. Continuem amb rumb oest per un camí de masos. Passat cal Gallego girem a mà esquerra per acostar-nos a l'entrada del camí de la Sanabra. Llavors trenquem cap a l'esquerra per descobrir que aquest mas té una bonica capella romànica. Rere el temple neix un corriol que desemboca en una pista. L'agafem.

1:08 Sant Llorenç. Ermita en estat ruïnós. S'hi arriba des de la pista mitjançant un corriolet costerut. Des de l'absis surt un viarany que es bifurca. Seguim per l'esquerra fins a trobar un camí més ample. Girem a la dreta per acostar-nos a una nova pista. Ara ens decantem per la dreta i iniciem una nova pujada que ens duu als límits d'una gran pedrera que vorejarem. No agafarem cap camí esquerrà, doncs porten a la timba de la pedrera.

1:41 Cruïlla al turó de Sant Andreu. Fem cap a la dreta, buscant una línia d'alta tensió que travessarem. Tot d'una trobem una nova bifurcació. A l'esquerra aniríem a la urbanització Daltmar. Nosaltres continuem per la dreta.

2:35 Turó de la Sanabra. Punt elevat i cruïlla de camins. Seguim per la dreta (O). En pocs minuts serem al turó Gran, amb el vèrtex geodèsic a l'esquerra. Haurem, però, deixat abans un camí que marxa a la nostra esquerra. Després del cim farem un tram obac fins a enllaçar amb un camp i una pista.

Excursió panoràmica de la plana penedesenca.

JUAN CARLOS BORREGO

2:45 Mas Ballestar. A l'alçada d'una línia d'alta tensió sortim del camí principal per agafar un caminet que mena a aquest mas, que deixem enrere per avançar a una cruïlla amb marques de PR. Girem a mà dreta per arribar al conegut entrador de la Sanabra. El refusem i continuarem fins al castell de Penyafort per desfer el camí fins a punt de sortida.

XATOS I MOSQUES ALS CELS DEL PENEDÈS

La reculada republicana al front d'Aragó va significar el traslat de les esquadretes de combat al Penedès progressivament, segons la República anava perdent els camps d'envol aragonesos.

L'autonomia d'una aviació de caça no permetia que els aparells tinguessin la seva base d'operacions gaire lluny del front. L'alt consum de combustible emprat en les seves missions d'escorta dels bombarders i d'atac a les línies franquistes va fer que els alts comandaments republicans triessin els plans del Penedès com un dels llocs aptes per a la proliferació dels aeròdroms de caça.

Amb les primeres llums de l'alba els mecànics escalfaven els motors del biplà Polikàrpov I-15 (de renom *Xato*), molt adaptat a pistes de petites dimensions, i del sorprenent monoplà I-16 (de renom *Mosca*), una de les revolucions aèries de la guerra pels seus atacs en picat. Pacs, els Monjos, Santa Oliva i el Pla s'omplien d'un eixam d'avions, amb contínues sortides de fins a quatre o cinc per dia.

La vida als camps era ben dura. L'abundància de missions esgotaven els pilots i la mecànica dels aparells, provocant no pocs accidents i avaries; això sense comptar el gran número d'impactes de bales i metralla que rebien a diari durant les ràtzies. De resultes de tot plegat, molts avions van ser abatuts o van fer aterratges d'emergència. A més, de tant en tant, l'aviació franquista trobava la manera d'atacar aquests camps i el personal havia de córrer a aixoplugar-se als refugis que s'escampaven per les instal·lacions, bona part dels quals encara es conserven.

JUAN CARLOS BORREGO

El que queda de l'absis romànic de Sant Llorenç.

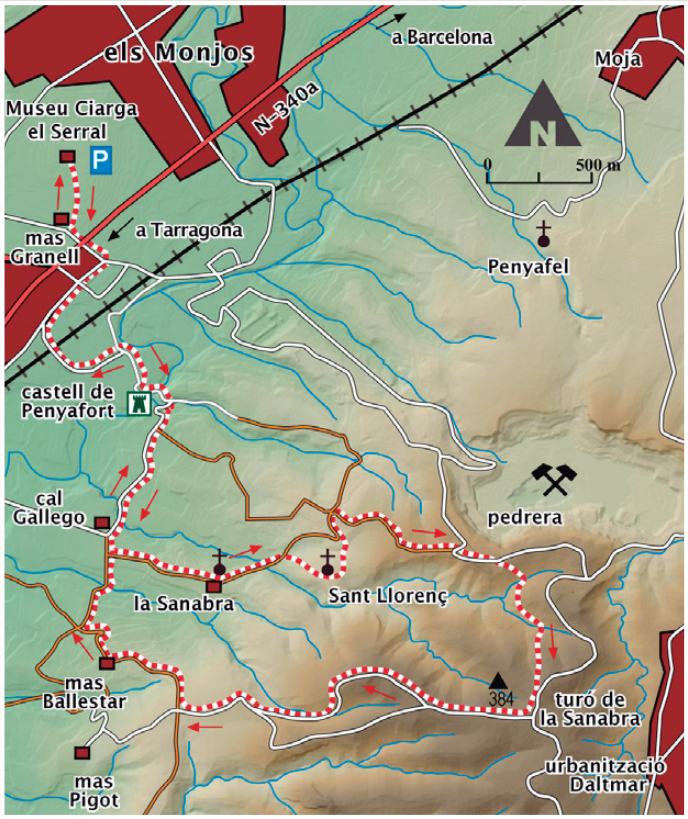

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

Temps de camí
3 h 30 min
Desnivell
+300 m
(acumulats)
Dificultat
Baixa
Cartografia
Parc del Foix – Parc d'Olèrdola.
Editorial Piolet. Escala 1.20.000

TROBADES D'ALPINISME

Josep Maria Sala és homenatjat a la festa del CADE i del GAME

ANGEL PABLO CORRAL

El passat dia 5 de novembre va tenir lloc a Montserrat la festa del Centre Acadèmic d'Escalada del CEC (CADE) i el Grupo Español de Alta Montaña (GAME), en la qual es comenten les novetats del món de l'alpinisme i escalada que s'han esdevingut durant l'any. També es donen els guardons, per part del GAME, als membres que han destacat en la seva activitat.

Enguany, el GAME ha volgut recordar l'activitat divulgadora, al marge exclusiu de l'escalada, a favor de la pràctica de l'equip de muntanya de l'expresident del CEC, Josep Maria Sala i Albareda, fent-lo soci d'honor del GAME, distinció que fou acollida pels assistents, entre el quals hi havia un nombrós grup vingut de Madrid, amb simpatia i amistat.

Una placa de metacrilat amb el seu nom com a membre del GAME li fou lliurada en nom de tots per l'alpinista Joan Quintana.

PUBLICACIONS

El futur de les revistes de muntanya

El diumenge 13 de novembre a la Fira de Muntanya de Vic es va celebrar una taula rodona en la qual es va parlar del futur de les revistes dedicades als esports de muntanya i a l'excursionisme.

Amb motiu de la celebració dels 50 anys de la revista *Vèrtex*, la Redacció d'aquest mitjà va organitzar una taula rodona dins del recinte de la Fira de Muntanya de Vic 2016 per debatre el moment actual en què es troben les revistes d'aquest sector.

La taula va estar moderada per Jordi Gil, director i presentador del Temps de Neu de TV3, i va comptar amb la presència de Germà Capdevila, president de l'APPEC; Xavier Maduell, per la revista *Vèrtex*; Eliseu T. Climent, per *Trail*; Lluís Catasús, per *Excursionisme*; Ferran Alexandri, per *Muntanya* i Joan Raventós, per *Talaia*.

En aquest debat improvisat, les diferents capçaleres van trobar punts en comú, com ara el paper que juguen les publicacions especialitzades en muntanya, i també sobre el dilema candent de les edicions en paper i digital de les publicacions.

Carles Albesa i Riba, especialista en cultura excursionista i primer director de *Vèrtex* va intervenir també en aquesta taula rodona a través d'una gravació de vídeo. Heus-la aquí:

PORTALS WEB

MeteoMuntanya.cat, nou portal de meteorologia de muntanya

El Servei Meteorològic de Catalunya (SMC) i la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC) creen un nou portal web de meteorologia de muntanya. Aquest portal posa a l'abast dels ciutadans nous recursos meteorològics específics per a la muntanya, alhora que facilita l'accés als productes ja existents.

Amb MeteoMuntanya s'ha creat un portal que combina les potencialitats d'un lloc web amb la flexibilitat d'un blog, cosa que facilita l'accés a una gran varietat d'informació meteorològica des de qualsevol indret del país de forma optimitzada per als dispositius mòbils.

El producte persegueix tres objectius principals: 1) facilitar l'accés a través de diferents tipus de dispositius a la informació meteorològica existent generada des de l'SMC, 2) adaptar la informació als requeriments dels aficionats i professionals de les activitats a l'aire lliure, i 3) conscienciar en relació als perills meteorològics, per evitar situacions compromeses i garantir la pròpia seguretat.

L'eina té una gran transversalitat temàtica, ja que inclou productes relacionats amb la predicció del temps, amb el seguiment de l'estat de l'atmosfera a temps real, amb els productes climàtics i amb l'anàlisi de situacions recents. Destaquen: predicció del temps automàtica a cims; difusió del nou vídeo de predicció meteorològica pels Pirineus; comentari periòdic de les condicions meteorològiques des d'una perspectiva orientada a les activitats (senderisme, trescs, esquí de muntanya, raquetes de neu, escalada, barranquisme, etc.) i a la seguretat; zoom meteorològic en esdeveniments concrets; eines de planificació d'esdeveniments i activitats com són els calendaris climàtics de diferents punts del territori; anàlisi d'episodis ocorreguts per millorar el coneixement per part dels usuaris de les condicions que ens podem trobar a muntanya així com avançar en el coneixement de la meteorologia de muntanya; novetats i informació rellevant en l'àmbit de la meteorologia de muntanya a través dels comptes de Twitter de la FEEC i l'SMC, i consulta fàcil des de dispositius mòbils i enllaç ràpid als productes que ve oferint el Servei Meteorològic de Catalunya.

www.meteo.cat

HOMENATGES

Acte en record de Miquel Albó i Vidal de Llobatera

El mateix diumenge i al mateix indret firal, tingué lloc un acte en memòria de Miquel Albó i Vidal de Llobatera, soci de la Unió Excursionista de Vic i del Centre Excursionista de Catalunya, mort ja fa anys, però recordat per molts per l'entrega constant i la seva activitat en defensa de la catalanitat en els seus últims anys de vida.

Aquest aspecte li fou reconegut en un emotiu acte públic celebrat a la ciutat de Vic. Ara, companys i amics seus han volgut recordar també la important feina feta en la promoció de l'esquí de muntanya, participant com a organitzador i control de pas dels ral·lis d'esquí de muntanya organitzats pel CEC. Animant i entusiasmant als seus companys d'afició a participar despertant una afició que prengué volada en l'ampla comarca osonenca.

L'organització de l'acte va demanar a un dels creadors del ral·lis, Josep Maria Sala, fer la presentació de l'acte i una breu semblança de Miquel Albó i Vidal de Llobatera.

L'esdeveniment va aplegar molta gent a la sala de ponències, amb l'assistència de les autoritats locals i els presidents de la UEV i de la FEEC.

EXPOSICIONS

Sebastián Álvaro: «El món a la fi del món»

Fins al 29 de gener del 2017 es pot veure l'exposició «El món a la fi del món» de l'escriptor i aventurer Sebastián Álvaro al Museu del Tabac, a Sant Julià de Lòria (Andorra).

Aquesta exposició està formada per 38 fotografies realitzades per l'autor al llarg de 35 anys de trajectòria professional.

Des que es va crear la mítica sèrie documental *Al filo de lo imposible*, han estat més de 200 les expedicions que Álvaro ha organitzat i liderat per explorar els llocs més inhòspits dels sis continents: de la Patagònia a l'Himàlaia, del pol nord a l'Antàrtida, per muntanyes, volcans, deserts de sorra i gel, barrancs, cascades i oceans.

Les seves aventures han estat narrades en molts documentals, llibres i articles i milers de fotografies. Les que han estat seleccionades per a aquesta exposició són algunes de les més boniques i impressionats.

SEBASTIÁN ÁLVARO

Al barret de neu del cim del Cerro Torre (3.331 m), a la Patagònia, considerada una de les muntanyes més difícils d'escalar del món.

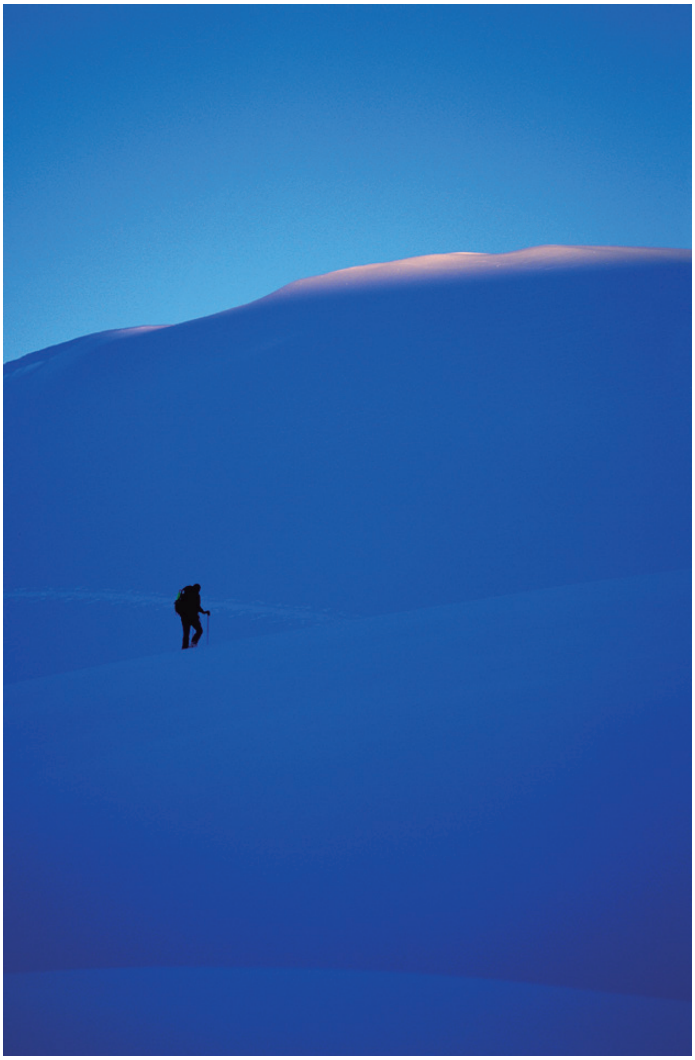

VALENTÍ ZAPATER

Muntanyenc ascendint a la Crêt du Rey, al massís del Beaufortin (Alps, Savoia).
***Càmera:* Contax 139 Quartz**
***Objectiu:* Carl Zeiss Planar 135 mm 1:2,8**
***Pel·lícula:* Fujichrome Velvia 50**
***Exposició:* 1/250 f11**

EL TRUC DE L'EXPERT

Si vols exagerar el to blau de les teves imatges, posa el balanç de blancs en posició tungstè (també incandescent o bombeta). Si vols exagerar el to taronja, en canvi, deixa'l en posició ennuvolat o ombra.

El color de la neu

¿Algú recorda el color de la neu en els temps de la diapositiva? Acostumava a sortir ben blava a l'ombra, blavosa en un dia ennuvolat, ataronjada a la sortida i posta de sol i blanca a ple sol. La neu, però, és blanca (amb matisos). Independentment de l'hora del dia.

¿I nosaltres, com la veiem? Si no hi pensem gaire, l'acostumem a veure blanca a qualsevol hora. El cert, però, és que a l'ombra la llum és blava, i és això el que reflecteix la neu. En els altres casos succeeix exactament igual. El color que reflecteix la neu només és blanc quan la llum incident és blanca, i això és així a les hores centrals dels dies amb sol. Fora d'aquestes hores, però, la veiem blanca, ja que sabem que és blanca. Encara que reflecteixi un altre color.

I això és, més o menys, el que fan les càmeres digitals, si nosaltres les deixem que decideixin. Corregeixen les dominants de color, intentant que els colors es vegin com són, independentment de la llum incident. És allò que podem ajustar al menú i que apareix com a temperatura de color, balanç de blancs o WB (*white balance*, en anglès).

El color és un recurs molt potent que tenim a l'abast per expressar sensacions i emocions a través de la fotografia. El taronja aporta calidesa, però el blau transmet fred. I el balanç de blancs és l'eina més bàsica que ens permet triar el to general de les nostres imatges. Les càmeres, amb el balanç de blancs automàtic, tendeixen a corregir les dominants de color. En aquest cas la neu sempre apareixerà blanca, independentment del color de la llum. I la sensació transmesa serà neutra. Però tenim l'opció de triar. Si encara volem que la neu aparegui blanca, és millor que el balanç de blancs de la càmera coincideixi amb la situació real: sol, ennuvolat o ombra en un dia de sol. Així no deixem opció a que la càmera s'equivoqui. Si, en canvi, volem mantenir el to de la llum que banya l'ambient només cal deixar el balanç de blancs en posició sol. D'aquesta forma, una fotografia d'una activitat de muntanya dura i amb mal temps apareixerà amb una dominant blava. I transmetrà fred. Ja és això, ¿no?

915 / MARÇ

8 Dues rutes amb història pel Baix Camp. Pels municipis d'Alforja i Arbolí, **Miquel Garriga**

18 Chamonix-Zermatt, l'alta ruta sense esquís, **Dani Agudo**

28 La marató d'esquí de fons de Fossavatn a Islàndia, **Francesc Monsonís** i **Elena Rivas**

34 Camí dels Bons Homes. Pels seus actes els coneixereu, **David Fajula**

44 Cròniques de Mali i Burkina Faso. El país dels dogons i la regió del Sahel, **Ferran Alexandri** i **Toni Vives**

58 La Madeira més salvatge. Seguint el curs de l'aigua pels millors barrancs, **Mari Nivera** i **Damià Pérez**

916 / JUNY

8 L'Alta Via 2 de les Dolomites, **Elena Górriz Mifsud**

DOSSIER ALT ARAGÓ: EL PATRIMONI DELS PIRINEUS

22 Impressions de la Senda de Camille, **Maria Puigdueta** i **Ignasi Vidal**

32 Vall d'Hecho: encerclant cims entre Aguas Tuertas i Acherito, **Alfred Montserrat Nebot**

38 Els barrancs del riu Aragón Subordán, **Mari Nivera** i **Damià Pérez**

46 Les meravelles de Mercantour, als Alps Marítims, **Jordi Ollé**

56 Carlit 50 Estanys. De llac en llac pels cims més alts, **Xavier Grivé**

917 / SETEMBRE

8 Els cims mítics de Sierra Nevada, **David Mengual i Padrós**

24 Alpinisme a la tardor, **Roger Cararach**

32 Mont Camerun. Selva, sabana i rius de lava, **Ricardo Hernani**

40 Aspectes sanitaris d'un tresc, **Pere Rodés** i **Aurèlia Sans**

50 Chilkoot Trail, el camí de l'or, **Jordi Canal-Soler**

60 Entre el cel i les muntanyes, **David Vilaseca Basco**

918 / MONOGRÀFIC ESPECIAL: 140 anys del CEC. Els darrers vint anys

8 Els darrers 20 anys a vol d'ocell, **David Mengual**

30 Les millors obertures del CADE, **A. Ballart**, **D. Brugarolas**, **R. Cararach**, **O. Pasqual**

44 Vint anys més sota terra. Les exploracions de l'ERE, **Ferran Alexandri**

56 El ral·li d'esquí de muntanya del CEC. Una cursa gairebé sexagenària, **Antoni Massagué**

50 Projectant el passat: l'altra cara de la Forca, **Oriol Garcia Farré**

60 Entrevista amb... Conrad Blanch, Enric Nosàs i Josep Manel Puente

919 / DESEMBRE

8 Patagònia. Caminant sobre el Camp de Gel Sud, **Borja Bouza**

20 Centenari de la Renclusa (1916-2016), **Josep M. Sala** i **David Mengual**

34 Aran, l'essència dels Pirineus, **Roger Rovira**

44 La Noguera oblidada. El turó de Montmagastre, la cova de la Vansa i la muntanya d'Antona, **Ferran Alexandri**

56 El Caïd Ismail. Arabista, explorador i espia, **Carles Albesa i Riba**

62 De la masia Mariona a l'Univers Patxot, **Jordi Soler Insa**

GAUDEIX DE LA MILLOR INFORMACIÓ
EXCURSIONISTA I ALPINÍSTICA

Subscriu-te!

Per un any (4 números en paper): 14 €

LLEGEIX-NOS A L'IPAD

Per un any (digital): 9,99 €
Tria la teva subscripció
(3, 6 o 12 mesos)

Ens pots llegir en tauletes i smartphones

Més informació: www.iquiosc.cat/revistes/muntanya
www.cec.cat

Buff®
QUALITY ACCESSORIES
Knitting Tradition since 1927
BARCELONA
Buff®
SINCE 1992
MIX&
MATCH
Look for the hat & neckwear
matching in design.
www.buff.eu
BUFF® is a registered trademark property of Original Buff, S.A. (Spain)